

**A nyíregyházi
Jósa András Múzeum
évkönyve
LXVI. évfolyam**

A NYÍREGYHÁZI
JÓSA ANDRÁS MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
LXVI. ÉVFOLYAM

JAMÉ

H-4400 NYÍREGYHÁZA, BENCZÚR TÉR 21. • E-MAIL: INFO@JOSAMUZEUM.HU

NYÍREGYHÁZA, 2024

Főszerkesztő:
Dr. Rémiás Tibor

Szerkesztette:
Dr. Holmár Zoltán – Dr. Rémiás Tibor

Korrektorok:
Dr. Holmár Zoltán – Laskayné Szőlősi Katalin

Angol fordítás:
Juhász Myrtil

Lektorok:
Dr. Bene János
Dr. Bodnár Zsuzsanna
Dr. Istvánovits Eszter
Dr. János István
Dr. Németh Péter

Készült
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
és a Jósza András Múzeumért Alapítvány anyagi támogatásával
2025-ben.

ISSN 0547-0196

Kiadja a nyíregyházi Jósza András Múzeum
(e-mail cím: info@josamuzeum.hu)
Felelős kiadó: **Dr. Rémiás Tibor** múzeumigazgató
Készült 200 példányban, A/4 formátumban, 27,5 ív terjedelemben.

Szedte és tördelte: **Szemán Attila**
Nyomdai munkálatok: **Grafit Nyomda „R” Kft.**
Felelős vezető: **Ördögh J. Gábor**

Tartalom Contents

TIRPÁKOK – 200 ÉVES AZ ÖRÖKVÁLTSÁG

Bácskainé Pristyák Erika

A bokortanyák településföldrajzi sajátosságai	9
<i>Settlement Geography Characteristics of Grouped Farmsteads</i>	33

Bánszki Hajnalka

Nyíregyháza város történetéről készült első összefoglalók	35
<i>The First Summaries of the History of the City of Nyíregyháza</i>	45

Minya Károly

Tirpák szavak és nevek	47
<i>Tirpák Words and Names</i>	56

Kujbusné Mecsei Éva

Nagy pillanatok a megváltkozott Nyíregyháza 18–19. századi életében	57
<i>Great Moments in the Life of the Redeemed Nyíregyháza in the 18th and 19th Centuries</i>	67

Zsoldos Ildikó

Dr. Meskó László (1851–1922) karrierútja a koalíciós Wekerle-kormány megalakulásáig	69
<i>The Career of Dr. László Meskó (1851–1922) until the Formation of the Wekerle Coalition Government</i>	87

Madár Ximena

Nyíregyháza 1924. évi centenáriumi kiállítása és a városi gyűjtemény létrejötte	89
<i>The 1924 Centennial Exhibition of Nyíregyháza and the Creation of the City Collection</i>	99

Rémiás Tibor

Tirpák kulturális örökség és hagyományok ápolása, kutatása

Márkus Mihály levelezése tekintetében 101

The preservation and research of the cultural heritage and traditions

of Tirpák in relation to the correspondence of Mihály Márkus 153

RÉGÉSZET

Jakab Attila

Beszámoló a tiszakőrödi református templom kutatásáról 159

Report on the Research of the Reformed Church in Tiszaköröd 172

Belbe Sebastian – Jakab Attila

Árpád-kori ház és leletanyaga Vásárosnamény területéről 173

Árpadian-era dwelling and archaeological finds from the area

of Vásárosnamény 197

Török-Botyánszki Anna – Döncző Boglárka

Szkíta kori áttört díszű hüvelyvég Tiszakóródról 199

Scythian Period Openwork Decorated Scabbard from Tiszaköröd 249

Szabó Renáta

Kora újkori kerámia a vámosatyai várból 261

Early Modern Ceramics from Vámosatya Castle 305

TÖRTÉNELEM

Ulrich Attila

Szabolcs és Szatmár vármegyei birtokok elkobzása

a Wesselényi összeesküvés lelepleződése után 307

Confiscation of Estates in Szabolcs and Szatmár Counties

after the Revelation of the Wesselényi Conspiracy 322

Mohácsi Endre

„Ha mi hírei lesznek keg yelmednek, kegyelmed adja értésemre

mindjárt!” Forgách Zsigmond felső-magyarországi főkapitány

levelei Dóczy András szatmári kapitányhoz 323

“If your grace has any news, your grace, let me know immediately!”

Letters of Zsigmond Forgách, Captain-General of Upper

Hungary to András Dóczy, Captain of Szatmár 342

Bene János

- Elemi népiskola létesítése a simapusztai Hosszúhátan
a 20. század elején** 343
*Establishment of an Elementary School in Hosszúhát,
Simapuszta at the Beginning of the 20th Century* 351

Zsoldos Ildikó

- Dr. Meskó László politikai szerepvállalásai 1906-tól 1922-ig** 353
Dr. László Meskó's political involvements from 1906 to 1922 368

Holmár Zoltán

- A magyar papírpénz-kibocsátás körülményei Kállay Tibor
penzügyminisztersége (1921–1924) idején** 369
*The Circumstances of the Hungarian Banknotes Issue during
Tibor Kállay's Ministry of Finance (1921–1924)* 387

Kertész Tünde Fruzsina

- Kállay Miklós az Amerikai Egyesült Államokban
1953–1955 között** 389
*Miklós Kállay in the United States of America between
1953 and 1955* 400

NÉPRAJZ

Páll István

- Történeti és néprajzi adatok a Felső-Tisza vidéke
és környékének 18–19. századi favázás építkezéséhez** 401
*Historical and Ethnographic Data on the Timber-framed
Construction of the Upper Tisza Region and its Surroundings
in the 18th and 19th Centuries* 415

MÚZEUMPEDAGÓGIA

Lakatos Bernadett

- A Jósa András Múzeum kiállítási stratégiájának fejlesztése** 417
Development of the Exhibition Strategy of the András Jósa Museum .. 425

BIBLIOGRÁFIA

L. Szőlősi Katalin

**A nyíregyházi Jósza András Múzeum és tagintézményei
munkatársainak 2024. évi publikációi 427**

Helységnévazonosító 433
Concordance of geographic names

Rövidítések 435
Abbreviations

Tirpák kulturális örökség és hagyományok ápolása, kutatása Márkus Mihály levelezése tekintetében

Rémiás Tibor

„Nyelvében tót sok,
de szívében tiszta magyar nép ...”
(Vietórisz István: Tirpákok, 1939.)

Közismert *Krúdy Gyula* vélekedése Nyíregyházáról és a tirpákokról, amit híres regényéből, *A vörös postakocsiból* ismerhettünk meg, még 1913-ban¹: „Különös város volt ez. Magyarok és szlávok ölelkéséből származott lakosság lakott a homokos dombok között. Cifra, büszke tirpákok hajtották gyönyörű négyeseiket, asszonyaik oly pompázatosan viselték selymeiket, mint Szvatopluk udvarhölgyei, a férfiak nemes alkatú, bátor, józan, takarékos és büszke fajták, mintha a Don mellől jöttek volna ők is. A dombon orosz templom állott, ahol az Ungból, Beregből leereszkedett görög katolikusok énekeltek, és leányaik oly szőkék és ábrándosak voltak, mint dalaik. A tirpákok Luther Márton vallásában, a magyarok Mária hitében születtek és haltak. A zsidók hagymafejű tornya alatt csizmában és agarászóostorral járó fiatalemberek éltek már, akik százast ragasztottak a Benczi homlokára, de asszonyaik még olyanok voltak, mintha most jöttek volna a lemergi gettóból, az utcára nemigen jártak, és ha valamelyik megjelent, megbolondultak láttára a férfiak. Gyönyörűséges zsidó nők!”

1939-ben látott napvilágot *Vietórisz István*, Nyíregyháza tisztii főügyészenek „hőskölteme-nye”, a tirpákok hálás emlékezetéről, dicsőséges templomuk építéstörténetéről. Büszke tiszteletadás is volt saját, tirpák származású családtagjainak. Sőt, játszi könnyedséggel rendezii klasszikus hexameterekbe az 1753-tól Nyíregyházára betelepített, majd spontán beköltözött, máig ismert tirpák családneveket.² Munkájában a „tűrő-szenvedő” tirpákok összefogását, türelmüket, előrelátásukat és mindennapjaik csendes szorgalmát emeli ki. Pl: „Zsinka a zsinkához!”³ vagy „Isten sem segít ott, hol a gazda nem érti a dolgát!”⁴ vagy „Hát szemé-szája elállt a megyének, – erőfeszítését / A föld népének látván, meg a mély hitet abban.”⁵ vagy „Ezt az egész népet bentről hajtotta a lélek! / Történetbe kerül ez a tirpák-szorgalom, erről / Fognak az ősunokák is büszkélkedve beszélni”⁶ vagy „Tirpáknak csúfolt a világ? Én büszke vagyok rád, / Egyszerű, hűséges, dolgozó munkása hazámnak!”⁷

¹ KRÚDY 2006. 123.

² VIETÓRISZ 1939. 11–14.

³ VIETÓRISZ 1939. 37. Zsinka: kötélaljja, 10 kat. holdnyi földdarab, itt a házasság előfeltételéről szól.

⁴ VIETÓRISZ 1939. 64.

⁵ VIETÓRISZ 1939. 73.

⁶ VIETÓRISZ 1939. 74.

⁷ VIETÓRISZ 1939. 108.

No, és mindezek után, 1943-ban megjelent munkájával, *A bokortanyák népe* cíművel robbant be Márkus Mihály a köztudatba. Elkötelezett hívévé vált a bokortanyák tirpák lakói mindennapjai minél teljesebb felkutatásának.

Ki is volt Márkus Mihály?

Márkus Mihály Nyíregyházán született 1912. augusztus 16-án, tirpák család leszármazottjaként.⁸ Szüleivel és bátyjával a Szarvas utcában laktak. „*Sajnos a bátyámat valóban az oroszok hurcolták el, és odavesztett. Én úgy tudtam – hogy valahol Kaukázus előterében /valahol Almavir-ben/, ahol a többi nyh.-i elhurcolt hadifogoly – ott pusztult el vérhasban. Legalábbis így vallották azok a néhány hazatértek – akik átvészelték ezt az elhurcoltatást.*”⁹

„... a Kossuth gimnáziumban érettségiztem, tanári pályára készültem – de egyetemi tanulmányaim során professzoraim tudományos pályára irányítottak. Így az első két évet Szegeden, egy évet Bécsben és a hátralévő éveket Pesten végeztem. Tanáraim közt nyelvészek, etnográfusok a néprajz irányába indítottak el. /Melich, Kniezsa, Györffy, Solymossy, Viski Károly, stb./.”¹⁰

A Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárában több mint 10 évet dolgozott (1937 januárjától 1947 szeptemberéig). Díjtalan gyakornokként kezdte, s eljutott a kinevezett múzeumi őr státusáig. A hón óhajtott nyíregyházi múzeumban nem kapott állást annak ellenére, hogy a nyírségi intézmény szinte minden gyűjteményében (fényképgyűjtemény, adattár, pásztorgyűjtemény, textil- és világításgyűjtemény, sőt egy ideig a múzeum könyvtárát is vezette) végzett muzeológiai és tudományos feladatokat. Kiss Lajos néprajzkutató volt ekkor a Jósa András Múzeum igazgatója (1925–1948). „*A háborús években sokat érintkeztem a nyh.-i Kiss Lajossal, akit szinte „Atyámként” tiszteltem. A felszabadulás éveiben ki is neveztek a Jósa Múzeum élére. De én inkább Pesten maradtam a Néprajzi Múzeumban.*”¹¹

Múzeumi munkái mellett az 1940-es években a budapesti egyetem néprajzi tanszékén tanársegédként vett részt az oktatásban. 5 éven át, 1943-tól még a Magyar Néprajzi Társaság titkári feladatait is ellátta. Eközben rendszeresen végzett terepmunkát Nyíregyháza tirpák bokortanyáin. A szülőföldjéhez való ragaszkodásának kiemelkedő tanúja, szorgos gyűjtőmunkájának tudományos sikere *A bokortanyák népe* című könyve (1943), máig is a magyar néprajztudomány klasszikussá vált monográfiája. Ez volt doktori disszertációjának témája is.

Élete és családja meghatározó fordulópontja 1947-ben következett be. A magyar-szlovák lakosságcsere keretében Csehszlovákiába, Kassára települt át. A tirpák származású, de a magyar kultúrán felnőtt, azon szocializálódott Márkus Mihály nehéz történelmi helyzetben meghozott döntése egész további pályafutására kihatott.

„*A háború utáni válságos évek során meghívtak a kassai múzeumba, azzal a hátsó szándékkal, hogy ott magyarul és szlovák nyelven tudó szakemberre van szükség. Vállaltam. Akkor már kis családom is volt.*”¹² Így lett a Kelet-Szlovákiai Múzeum őre 1947 és 1951 között, majd az intézmény igazgatója 1951 és 1957 között.

„*Néhány év múlva megbízást kaptam a szlovák múzeumügy korszerű szervezésére. Hét évig főnöke voltam ennek a munkakörnek. /Nem dicsekvésből írom, megvolt az eredménye, de erre egy*

⁸ ÉLESZTŐS 2024. 218–219.

⁹ Statny archív v Kosiciach (továbbiakban: SAK) M 21a 11. 289. (Marssó József). Márkus Mihály levele Prof. Marssó Józsefhez (1988).

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

kissé ráfizettem, mert belehuppantam a bürokráciába.¹³ A Szlovák Múzeumi Szövetség elnöke volt (1958–1964), vagyis a szlovák múzeumok országos felügyelője lett.

„Akkor felszólítottak, hogy menjek át a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetébe. Örömmel vállaltam ezt, mert újra etnografizálhattam. Bejártam a szomszédos európai államokat, jó kapcsolatokat építettem ki a külföldi kartársakkal. A néprajzi témakörben specizációm a népi táplálkozás és a nemzetiségi, népi tudás-kutatás volt.”¹⁴ Kassán a Szlovák Tudományos Akadémia Regionális Intézetében dolgozott nyugdíjazásáig (1964–1975), majd annak Társadalomtudományi Intézetében tevékenykedett (1975–1986).

Hivatali évei alatt is rendszeres kapcsolatot tartott a magyarországi szakemberekkel, ennek bizonyítéka a kassai levéltárban fellelhető hagyatékának több százra rúgó levelezése magyar kollégákkal. „A magyar néprajztudomány neveltje vagyok, évfolyam-társa voltam Ortutay Gyulának, Radnóti Miklósnak, Tálasi Istvánnak – akik már sajnos eltávoztak az élők sorából. (1988, 76 éves) Ezidőszereint már nyugállományban vagyok, de a volt munkahelyemen tudományos tanácsadói megbízásokat is végzek. Ebben a hóban utazom át Bp.-re, ahol a Magyarságkutató Intézetben lesz tárgyalni valóink. ... Én persze itt csak mint tolmács és tanácsadó veszek részt. Az elmúlt évek során sokszáz néprajzi tanulmányom jelent meg (magyarul, németül, szlovákul, angolul) ideát és külföldön. ... Nem hallgatom el persze egy most megjelenő dolgozatomat se – ami a Salgótarjáni Múzeum kiadványaiban fog megjelenni, ahol egy nógrádi szlovák község helyneveit, családnéveit és ragadványneveit dolgoztam fel. ... Valami ilyesmin dolgozgatok a tirpák családnévek kutatása során is. Egy ilyen minta-kísérletem már napvilágot látott a Jósa Múzeum kiadványaiban is. Ennyi tehát egyelőre magamról.”¹⁵

Márkus Mihály 92 évet élt, soha nem feledte tirpák gyökereit. A fent idézett levél részletek (prof. Marssó Józsefhez, Nyíregyháza) is erről tanúskodnak. 1988-ban keltezett levelét is így fejezte be: „Levelem záradékaul most még csak annyit, hogy sokat tudnék beszélni élményeimről – de erre kevés egy levél. Talán máskor. Addig sok egészséget kívánva szeretettel köszönti a régi Nyíregyháza egykori szülőte.”¹⁶

Márkus Mihály levélváltásai nyíregyházi kollégáival, kutatóhelyekkel tirpák kutatása kapcsán

A kassai területi levéltár őrzi Márkus Mihály hagyatékát. Itt bukkantunk arra a *142 levélre*, amely nyíregyházi vonatkozású, és a tirpák kutatásával köthető össze. A levelezésének kezdete 1943, a bokortanyák népe című monográfiájának megjelenési éve. Ekkor Nyíregyháza polgármesterével, SZOHOR PÁLlal váltott levelet. A további levélváltás 1947 utáni keltezésű, vagyis mindet Nyíregyházára Kassára történő kitelepülése után írta.

Kik voltak a levelei címzettjei? Elsősorban *etnográfusok*, a szakma érintettjei, tirpák kutatásának tudományos segítői: ERDÉSZ SÁNDOR, a sóstói múzeum igazgatója, MAGNA ANDRÁS, etnográfus, NYÁRÁDY MIHÁLY, BALOGH ISTVÁN, elsősorban levéltáros, de valamennyien néprajzosok voltak. Továbbá Nyíregyházán tevékenykedő *professzorok*: BÁNSZKI JÁNOS, BENCZÜR SÁNDOR, CSERVENYÁK LÁSZLÓ, MARSSÓ JÓZSEF, MATISZ BÉLA, MEZŐ ANDRÁS, NÉMETH ZOLTÁN, TAKÁCS PÉTER. A Jósa András Múzeum igazgatója: NÉMETH PÉTER. A város könyvtáraival, és személyesen több könyvtárossal: FUTAKY LÁSZLÓ,

¹³ SAK M 21a 11. 289. (Marssó József). Márkus Mihály levele Prof. Marssó Józsefhez (1988).

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

KOVÁCS TIBOR, MERKOVSZKY PÁL, SZÚCS IMRE. Az evangélikus lelkészi hivatallal, azon belül ENDREFFY ZOLTÁN és JOÓB OLIVÉR lelkészekkel, de HECKER ÁDÁM, methodista pap-pal is. A város tanáraival is élénk kapcsolatban volt, úgymint: HUSZÁRSZKY JÁNOS, NENCZÚR SÁNDOR vagy POKORACKY JÓZSEF. Persze a Tanárképző Főiskola sem maradt ki a sorból. Érdekesként említjük, hogy a városban egy gyógyszerésszel, VALENT MIHÁLY és egy ügyvéd-del, HUBAY PÁL, folytatott levelezést.

A felkutatott nyíregyházi vonatkozású levelek 1943-tól 1998-ig kerültek megírásra, vagyis 55 évet ölelnek fel. Márkus Mihály tirpákok utáni kutatási munkakedve több mint fél évszázadon át tartott.

Címzett	Titulus	Levelezési időszak	Levelek száma
Erdész Sándor	múz.ig., etnográfus	1979–1984	6
Hecker Ádám	methodista pap	1947–1949	2
Joób Olivér	ev. lelkész	1959	2
Magna András	etnográfus	1983	1
Németh Péter	JAM ig., régész	1980–1981	2
Németh Zoltán	prof.	1976–1980	6
Nyárády Mihály	etnográfus	1956–1969	7
Szohor Pál	polgármester	1943–1944	2
Ev. Lelkészi Hiv.	egyház	1971	1
Balogh István	etnográfus-levéltáros	1963–1983	22
Bánszki János	prof.	1998	1
Benczúr Sándor	prof.	1989	1
Cservenyák László	prof.	1985–1986	4
Endreffy Zoltán	ev. lelkész	1968–1993	13
+ Erdész Sándor	múz.ig., etnográfus	1973–1989	17
Futaky László	könyvtáros	1987	2
Hubay Pál	ügyvéd	1990	2
Huszárszky János	tanár	1977–1989	5
Kovács Tibor	könyvtáros	1991	1
+ Magna András	etnográfus	1972–1991	4
Marssó József	prof.	1988	3
Matisz Béla	prof.	1987	1
Merkovszky Pál	könyvtáros	1976	1
Mező András	prof.	1987 ?	1
Móricz Zsigmond Könyvtár	könyvtár	1994–1996	3
+ Németh Péter	JAM ig., régész	1971–1974	4
+ Németh Zoltán	prof.	1974–1989	15
Benczúr Sándor	tanár	1989	1
Pokoracky József	tanár	1978–1997	2
Szúcs Imre	könyvtáros	1987	2
Takács Péter	prof.	1989–1990	5
Tanárképző Főiskola	főiskola	1994	1
Valent Mihály	gyógyszerész	1973	1
Városi Könyvtár	könyvtár	1975	1
30	55 év	1943–1998	142 db

A 142 levél közreadására – terjedelmi okok miatt – itt nincs lehetőségünk, ezért arra a következtetésre jutottunk, hogy *bepillantást engedünk évtizedenként* a Márkus Mihály által foglalkoztatott tirpák kutatási elképzeléseibe. Vagyis megtudhatjuk az évtizedenkénti levél idézetekből, hogy mennyire haladt előre a Nyíregyháza környéki szlovákok mindennapjainak néprajzi feltárásában. Előrebocsátjuk, hogy levelezésének legaktívabb időszaka a 80-as évek volt. Kezdjük:

1940-es évek

Írja a helyi metodista pap, HECKER ÁDÁM (1949): „*Kedves Miska! ... Nyíregyházán különösen **Bánfibokorban** volt áldott szolgálatunk. Ott több lány és egy fiú tért meg, többen pedig még vajúdnak. Bánfibokorban egyáltalán egy szép gyülekezet kezd kialakulni. A betelepültek közül is többen jönnek, katolikusok és protestánsok vegyesen. Ugyanez a helyzet **Bájjibokorban** is. ... Ott is jönnek szinte rendszeresen betelepültek. ... Sok helyen csak egy család maradt vissza: Jánosbokor, Vargabokor, Szelesbokor, Markóbokor, Belfibokor, ... Na, de abbahagyom a beszámolót. Remélem, nem érted félre: úgy gondolom, hogy jól esnek ezek a hazai hírek, és érdekel mindaz, ami gyülekezetünk körül történik. Dicsekedésre igazán nincsen semmi okunk. Az Úr kegyelme az, amelyik lehajolt hozzánk.*”¹⁷

SZOHOR PÁL polgármester levele (1943) MM¹⁸-nek: „*Igen Tisztelt Barátom! Nagyon hála-lásan köszönöm folyó évi december hó 17. napján kelt kedves sorait, melyben arról értesít, hogy „A bokortanyák népe” című művének nyomdai munkája szépen halad előre, s minthogy a fele már készen is van. Természetesen, érdeklődéssel várom, s előre is örülök annak, hogy az első példányok egyikét címemre megküldi.*”¹⁹

„*Nagy örömmel és hálás köszönettel vettem kézhez folyó évi (1944) május hó 2-án kelt levelét, és „A bokortanyák népe” című szép kiállítású könyvet. Természetesen, első gondom lesz, hogy alaposan áttanulmányozzam. ... a könyvbe bevezetett ajánlásért külön is köszönetet mondva, ... tisztelő híve: Nyíregyháza polgálmestere.*”²⁰

„*A Közgyűjtemények Orsz. Főfelügyelősége felügyelete alatt álló nyíregyházi Szabolcsvármegye **Jósa Múzeum anyagának a számbavétele és újárendezése céljából**, a m. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr rendelkezésére **megbízom (1945) a múzeum id. vezetésével.** ... A továbbiakban még felkérem, hogy a múzeum jelenlegi helyzetéről részletes jelentést küldeni szíveskedjék.*”²¹

„*Felkérem Doktor Urat, hogy a 4450/1945 M.E. számú kormányrendelet alapján a veszélyeztetett műkincsek védelmére szervezett szabolcsvármegyei körzeti bizottság munkájának felülvizsgálására haladéktalanul utazzék Nyíregyházára, az eddig végzett munkáról a bizottság elnökénél, Békefi Benő református lelkésznél részletesen tájékozódjék és visszaérkezése után, haladéktalanul terjesszen be hozzám jelentést.*”²²

¹⁷ SAK M 21b. 6. 134. (Hecker Ádám)

¹⁸ Márkus Mihály (a továbbiakban: MM)

¹⁹ SAK M 21b. 10. 393. (Szohor Pál)

²⁰ SAK M 21b. 10. 393. (Szohor Pál)

²¹ SAK M 21a. 1. 70. (Dr. Vargha László orsz. főfelügyelő)

²² SAK M 21a. 1. 75. (Sebestyén Simon min. c. tanácsos)

1950-es évek

MM JOÓB OLIVÉR ev. lelkészhez fordul (1959) kutatási szomja kielégítése végett. „Kedves Barátom! ... Igen érdekelnének a régi anyakönyvek is, amiket annakidején (az 1930–40-es években többször) elég gondosan átlapozgattam, de anélkül, hogy azokból valami feljegyzéseket csináltam volna. Most szeretném tudni ezeknek is a hollétét, hogy tudjam őket hol keresni. ... Nyíregyháza múltja – annak ellenére, hogy elszakadtam Tőle, még mindig komolyan érdekel és foglalkozom vele. Ahogy öregszem – mindig jobban látom a problémákat s ezeket itt sokszor szóvá is teszem munkatársaimnak ... Most készíték egy gazdaságtörténeti tanulmányt a jobbágyokból (1759–1824) s ahol igen tanulságos mondanivalóim lesznek a város múltját illetően.”²³

„A felvetett kérdésre válaszolva közlöm, hogy mindazok a történeti kútfők, okmányok és egész levéltári anyag, ami legutóbbi ittlétedkor az egyházközség birtokában illetve kezelésében volt, most is változatlanul nálunk van.”²⁴

NYÁRÁDY MIHÁLY, a JAM néprajzos-muzeológusának levele (1956. IX. 25.) MM-hez: „Kedves Barátom! Végtelenül sajnálom, hogy nyíregyházi utad alkalmával nem találkozhattam Veled. Múzeumi látogatásod két gyűjtőutam közé esett. ... Jól esett volna elbeszélgetni Veled néprajzi problémákról. ... Amióta a múzeumnál vagyok (1949), mindig hiányoltam, hogy Nyíregyházáról írt könyved nincs meg a múzeumunk könyvtárában. Hiába kerestem az antikváriumokban. Sőt hiába kértem Múzeumi Főosztályunktól. Ha volnának másodpéldányaid belőle – akár pénzért is – adj nekünk /értem alatta a múzeumi könyvtárt! / belőle. A további munkában nagy segítségünkre lenne. ... Csallány Dezső Barátunktól /Vezetőtől!/ hallottam egyebek közt azt is, hogy felvetted azt a tervet, hogy a magyar és szlovák múzeumi dolgozók tapasztalatcsere látogatást tegyenek egymásnál. ... Nem tudjuk lesz-e belőle valami? Ha nem menne – ellátmányunkból törölnék – másképpen próbáljuk megoldani a dolgot.”²⁵

MM NYÁRÁDY MIHÁLY muzeológus kartársnak (1959): „Kedves Mihály Bátyám! ... Jól tudod, hogy az 1935–40-es években alaposan áttanulmányoztam Nyíregyháza város levéltárát. Szükségem volt rá könyvem megírásánál. /Bokortanyák népe/ Mostanában készíték egy hosszabb dolgotat Nyíregyháza újra telepítésének első negyedéből, kb. 1759–1820-as éveket felölelően, – az örökváltság éveit. A dolgotat inkább gazdaságtörténeti szempontokat fog kihangsúlyozni – de néprajzos fogalmazásban. ... A múltkor küldtél a címemre egy kiadványt, melyben krumplitermelésről értekezél. Igen nagy hasznát vettem, és citálni is fogom egyik készülő tanulmányomban.”²⁶

NYÁRÁDY MIHÁLY (1959): „Kedves Mihály Barátom! ... a levéltárostól, Hársfalvi Péter Barátomtól azt a választ kaptam, hogy kutatásra bármikor jöhetsz, semmiféle formáság nincs náluk. ... A Szabolcsi /illetve Szabolcs-Szatmári/ Szemle jelenleg tetszhalott. Az 1956-os megjelenése után leállt. Nincs papírja és pénzfedezete. De megemlítem Merényi Oszkár, a szerkesztő előtt, hogy lesz egy dolgotatod. ...”²⁷

²³ SAK M 21b. 6. 155. (MM Joób Olivérnek)

²⁴ Uo. (Joób Olivér MM-nek)

²⁵ SAK M 21b. 8. 291. (Nyárády Mihály MM-nek)

²⁶ SAK M 21b. 8. 291. (MM Nyárády Mihálynak)

²⁷ SAK M 21b. 8. 291. (Nyárády Mihály MM-nek)

1960-as évek

„... Baráti üdvözlettel, idegenbe szakadt hazádfia, ...”²⁸

„... Rendkívül kedvesek voltak leveled záró sorai. Az embert a Sors bárhová is veti, a szülőföld képe mindig örül, ha hírt kap róla.”²⁹

„Gyarapszik (1961) a Jósa Múzeum néprajzi gyűjteménye? Tirpák holmik is kerülnek be a múzeumba? Ezt szívesen megnézném, ha arravetődök.”³⁰

„Kedves Barátom! Az Ethnographia legutolsó számából (1969) értesültem arról – hogy a Szabolcs-Szatmár megyei múzeumok kiadásában megjelentették a megye néprajzi bibliográfiáját. /Debreczeny Lászlóné: Szabolcs-Szatmár megye néprajza/. Nagyon kérnélek – ha még van ebből a kiadványotokból egy példány – juttassátok el címemre. Figyelmességtekért hálás köszönetemet fejezem ki – előre is. ... A szóban forgó Kiss Lajos emléklakettért valamelyik tavaszi hónapban leutazok Nyíregyházára, s akkor majd személyesen veszem át Tőletek. Addig is köszönöm – hogy őrzöd. Kiadványaitokat figyelemmel kísérem, s ahhoz további sok sikert kívánok. ...”³¹

BALOGH István, etnográfus-levéltáros aktív levelezőtársa volt MM-nek (22 levélváltás): „Kedves Miska!”³² Lássuk MM kéréseit:

- A kovácsok és lakatosok céhszabályai
- A táplálkozással nem foglalkozik senki (Ny.-i levéltár)
- A Tiszántúl legnagyobb vaskereskedéseinek utolsó főnöke (Hutal ?)
- „Igaz, hogy most (1963) mióta ex-debreceni lettem, ezeket a témákat elejtettem (gazdasági és társadalmi kapcsolat Debrecen és Kassa között a 16. századtól élénk volt), van mindig más is, viszont a jövőre is gondolni kell, ha nyugdíjba megyek egy évtized múlva, legyen mihez nyúlni.”
- „Azt azonban ne hidd, hogy szlovákul nem olvasok. Mióta levéltáros lettem, és szűkebb szülővárosod levéltárát rendezgetem, /éppen most/(1966) bizony-bizony bele kell nézнем a szótárba, legalább is az iratok címe erejéig. ... a dolgok érdemi részét illetően eligazodok a szlovák nyelvben is. ... A nyáron közel voltam, hogy elmegyek Hozzád, de aztán másféle dolog jött közbe. ... Egyébként visszatérve a nyíregyházi levéltárra, meglepő és kevéssé ismert dolgokat találtam én ott a régi iratok rendezése során.”
- „Nagyon hálásan köszönöm mind a helynevekre vonatkozó adatok, mind pedig közbenjárását (1966) fotók dolgában”
- „Kedves Miska! A debreceni vendéglátást ne emlegesd, mert a feleségem hóttig szégyelli magát, hogy egy kis savanyú boron kívül – amit esetleg otthon is ihatsz – végül is csak beszélgetéssel tudott traktálni. De a szégyenkezés némileg üdvös hatással is volt rá, azt ígérte, ha legközelebb jönne, igazi debreceni traktával várna.”
- „... A debreceni iparkamara iratai Debrecenben vannak, magam is láttam, az ottani levéltárban. ... A pesti iparkamara irata sok helyen lehet. ...”
- „A pásztorokról, akik nyíregyházi határra is jártak teleltetni, kérdezgettem is, de a kolompósról nem. (1967) ...”³³

²⁸ SAK M 21b. 8. 291. (MM Nyárády Mihálynak)

²⁹ SAK M 21b. 8. 291. (Nyárády Mihály MM-nek)

³⁰ SAK M 21b. 8. 291. (MM Nyárády Mihálynak)

³¹ SAK M 21b. 8. 291. (MM Nyárády Mihálynak)

³² SAK M 21a. 8. 54-55. (Balogh István)

³³ SAK M 21a. 8. 54-55. (Balogh István)

- „A napokban olvastam a helyi újságban, hogy a déli temetőt ki kell üríteni, az a régi ügy el van már intézve? (1968)...³⁴

ENDREFFY ZOLTÁN nyíregyházi evangélikus lelkész (1948 – 1987) és MM levélváltásából (13 fennmaradt levél) is sok információhoz jutunk a korabeli tirpák kutatás menetéről. „Kedves Miska! (1968) Örülök, hogy a Tirpák konferencián találkoztunk. Azóta lezajlott a 200 éves jubileum³⁵ is. Nagyon örültünk annak, hogy az áttelepült tirpákok lelkészükkel együtt szintén megjelentek közöttünk. A csabai, szarvasi, mezőberényi rokonok is nagy élményekkel tértek haza.

A mendikáns³⁶ problémával kapcsolatban csak annyit tudok írni, hogy hallottam róla, de nem emlékezem pontosan, hogy mi volt. Olvastam Mátis Béla nyugdíjas tanító füzetét az evangélikus iskolákról. Kerestem a füzetét a lelki hivatalban, de egyet sem találtam. Tíz évvel ezelőtt még három példány is volt belőle, most egy sincs.

Mátis Bélát a jubileumi hetek alatt meglátogattam egy finn teológusnővel. Béla bácsi 95 éves rubindiplomás tanító. Korához képest elég jó állapotban van. Ha írsz neki levelet, biztosan fog válaszolni kérdéseidre. Címe: ... Nyíregyháza–Sóstófürdő, Tölgyes u. 11. Szociális Otthon. ... E. Zoltán³⁷

1970-es évek

ERDÉSZ SÁNDOR meghívása (1979) 1 hetes néprajzi kutatóútra: „A kutatás feladata: a tirpák néprajzi és nyelvjárási emlékek gyűjtése, anyaggyűjtés egy későbbi kiadványhoz³⁸. Örülnénk, ha a gyűjtőutat Dr. Jan Koma muzeológus kollégával /Presov/ összeegyeztetné.”³⁹

„Kedves Miska Bátyám! ... Az első „tirpák” kötet sikerén felbuzdulva határoztuk el Németh Zolival, hogy 1980-ban kiadunk egy hasonló kötetet. Azonban, hogy mi kerüljön ebbe, majd hármasban tárgyaljuk meg! Örülök leveled ama kitételének, hogy további hasonló anyagot tudnál szállítani!⁴⁰ Várjuk is! Szívesen látlak a vallási hagyományokat gyűjtő kollégáddal együtt is.”⁴¹

Prof. NÉMETH ZOLTÁN (1976): „Kedves Miska bátyám! Úgy általában is, különösen is vetek néhány sort a papírra. ... Találkoztam Gyivicsán Annával, aki Csabán is volt. Érdeklő egy kérdés a szlovák nyelvű oktatásról a múlt században Nyíregyházán. Találtam rá választ. ... Említettem neki a Szmolár Miska-féle szöveget. ... Nagyon kellene nekem a Kálal-féle szótár (Banská Bystrica, 1923.). ... Ónody Bertalan (1875, nyírbátori földesúr ?) ... járt-e Közép-Ázsiában, ... , volt-e kapcsolata Nyíregyházával? ... készítettem hangfelvételt bizonyos Babicz Andri bácsival a Nadas-borban (76 éves).”⁴²

³⁴ Uo.

³⁵ 1768-ban szentelték fel Nyíregyházán azt a helyet, ahol majd az ország második legnagyobb evangélikus templomát fogják felépíteni 20 év múlva.

³⁶ Mendikáns (népnyelvi formája: mendikás): a kisdíák dolga volt köszöntőket mondani és a kollégiumnak szánt adományokat összegyűjteni.

³⁷ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

³⁸ A JAM kiadásában 1981-ben megjelent „TIRPÁK II.” tanulmánykötetről van szó. MM-nak nincs, de Jan Komának van tanulmánya a kötetben.

³⁹ SAK M 21b. 6. 88.

⁴⁰ A „TIRPÁK I.” kötetbe (1977) MM: A tirpák etnikai csoport kialakulása c. terjedelmes tanulmánya jelent meg (109–171.)

⁴¹ SAK M 21b. 6. 88. (Erdész Sándor)

⁴² SAK M 21b. 8. 282. (Németh Zoltán)

„Miska bátyám (1976), igazán hálás vagyok neked, hogy megszerezted Orlovsky művét. Igen alkalmas ez összevető vizsgálatoknál. Köszönöm áldozatvállalásodat. ... Én is küldtem (Gyivicsán) Annának a múlt századi iskolai oktatásról. Király Péternek pedig földerítettem a helyi gör. kat. egyház szláv anyagát. ... nagyon érdekes az anyag (Orlovsky műve). ... fölhasználhatom pl. a tirpák magyar nyelvi elemeinek a vizsgálatánál. A „Powera”-ban csehesnek gondolt „se” visszaható végződés gyakori a példák között. Akkor ez tkp. gömöri sajátosság? ... Különb. Merkovszki Palival folyton konzultáltunk. Tud a nekem küldött leveledről, én az övéről, amit te kaptál meg, stb.. Én is nagyon köszönöm, hogy főiskolánk könyvtárát hozzájuttattad ritka és értékes munkádhoz (A bokortanyák népe).”⁴³

Az Ev. Lelkészi Hivatallal (1971) kutatás ügyben történt levélváltás.⁴⁴

BALOGH ISTVÁN (1970): „Kedves Mihály Komám! ... Az Ethnográfiában jön egy tanulmányom, amelyben megpróbálom megfejteni a nyíregyházi határhasználati rendszer XVIII. századi rébuszát, kiegészít Téged, legfeljebb vitába szállsz velem.” (1970)

MM újabb kérései (1971): „Kedves Pistám! ... Most újólág kérem tanácsodat – tájékoztatásodat. ... Érdekelnek a századforduló éveiből vagy még régebbi évekből származó „árvaszéki iratok”. Speciálisan Nyíregyháza városának, „árvaszékének” iratanyaga. Emlékezetem szerint ebben az iratanyagban igen sok „néprajzi értékű” dolognak kell rejtőznie. ... T.i., amikor apám 48 éves korában meghalt, én 8 éves voltam – tehát kiskorú – emlékszem, hogy egy árvaszéki „gyámot” kaptam, aki kijárt anyámhoz, kivallatta, írásba fektette mindazt, amit mondott, s aztán eltette az irattárba. Anyám ott sok olyan „iratlan” tirpák örökösödési szokást mondott el – hogy pl. miért örökölt ő kevesebb földet, mint fiútestvérei – hogy ez nyíregyházi szokás, hogy ez így volt nagyapánknál, dédapánknál is, stb. De tudom ezt más családok példájából is, hogy az ilyen „árvaszéki gyámok” számba vették a helyi hagyományokat, s azt írásba is foglalták. ...

A nyáron 14 napra egy nógrád megyei faluban gyűjtök Nálatok. Utána 7 napra Nyíregyházára látogatok el. Célom a nyíregyházi levéltárban utánanézni egyes dolgoknak, amit valamikor csak felületesen néztem át. ... Aztán az egyházi levéltárat is átnézném. ... Egyben keresem az evangélikus egyházkerület püspöki levéltárát is – a tiszai egyházkerületét. ... Oda is elmennék. ...”

„Kedves Pistám! (1971) Elmúlt a nyár a legnagyobb hajszában, s az ősz se hagyott alá abból az iramból – amit átélünk. ... én kb. október 5-16. táján átutazok Hozzátok, néhány napot Pesten töltök, utána Nógrádba megyek ... majd át szeretnék ruccanni Nyíregyházára is. ... Nyíregyházán elsősorban Nálad – a levéltárban szeretnék tartózkodni, a délelőtti hivatalos órákban, d.u. pedig ellátogatnék néhány rokonomhoz, a tanyákra – ahol fényképezni szeretnék. ...”

„Kedves Mihály! (1971) ... nem tudok itt lenni érkezéssed alkalmából, miután 18-án hétfőn egy hónapra Romániába utazom az ottani levéltárakban végzendő kutatás okából. ... miután már korábbi leveledben jelezted, hogy főleg a nyíregyházi régi, 1872 előtti tanácsi iratokban és árvaszéki iratokban kívánsz kutatni, én a magam részéről tudomásul veszem, sőt, a levél alapján engedélyezem is.

Amennyiben ... 1938 után keletkezett iratokban (is) kívánsz kutatni, feltétlenül szerezd be az idevonatkozó engedélyt. A levéltári Igazgatóság címe: Budapest I. Úri utca 54-56. ...”

„Kedves Mihály komám! (1971) ... Sajnos, sem a város történetével, sem gazdaságával és néprajzával nem foglalkoznak érdeme szerint. Legutóbb, de ezt biztosan ismered, Cservenyák László írt az örökváltságról⁴⁵ jó és alapos tanulmányt. A „Bokortanya” nekem megvan, de a levéltárnak nincs, hiányolom is állandóan, de a Nyíregyházával foglalkozók is.

⁴³ SAK M 21b. 8. 282. (Németh Zoltán)

⁴⁴ SAK M 21a. 38. 8. (Ev. lel. hiv.)

⁴⁵ CSERVENYÁK 1974. 123., Újabb, az örökváltság kihirdetésének 200. évfordulója alkalmából jelent meg: KUJBUSNÉ 2024. 40.

Egyet küldtél, de úgy tudom Hársfalvinak, az még itt van, nem is akarom odaadni, Neki az intézet részére kellett, saját magának megvan. De ha még lenne egy példányod, a levéltár könyvtára számára, leköteleznél vele.

Az ismertetést nem olvastam, mert ide nem jár, Debrecenben csak a Gunda intézetében található, oda pedig én nem járok – több okból. Ha teheted, küldj egy excerptumot, vagy egy számot.

A romániai út fárasztó volt, de sikeres. ... Civis barátod: Balogh Pista”

„Kedves Mihály komám! (1972) ... Sajnos, éppen a leveledből látom, hogy mennyire reménytelen a néprajz helyzete, egyidejűleg nem tudja a vertikális és a horizontális ábrázolást véghez vinni. Erre még Balassa Iván sem képes, aki 40-50 ívszámra írja a különböző monográfiákat. Miről van szó? Arról, hogy a néprajzi jelenségeket vagy történeti aspektusban /vertikálisan/ vagy földrajzi elterjedésükben adott időpontra vonatkoztatva /horizontálisan/ ábrázoljuk. Ez utóbbiból önmagában nem jön ki semmi, ... a két szempont összekeveréséből születik meg aztán a felemás ábrázolás. ... én a néprajzot az íratlan kultúrhistoria értelmében fogom fel, a jelenség térbeli elterjedését is csak a história értelmezésében érzem teljesnek. Eléggé egymagam vagyok ezzel a felfogással, ... Imitt-amott a fiatalok kezdik megérteni. ...

A levéltár tanulmányozásához semmiféle formai előírás nincs most már az általad szándékolt korszakokra. Jöhetsz bátran, mindent a rendelkezésedre adunk, ami van. Gyuláról is átkérheted hozzánk az iratokat, ...

A küldött könyvet pedig vedd úgy, mint amit az egyik civis küld a másik civisnek. Mert a tirlapok is azok voltak, csak más színűek, szőkék. ... jó cimborád: Pista”

„(1972)... hány db „Én szőke városom”⁴⁶-ra lenne szükséged? ... Közben megjelent Koroknay Gyula: Nyíregyháza művészettörténeti emlékei c. album⁴⁷ is, még nem kapható könyvkereskedésben, így még az árát sem tudom, de ez is biztosan érdekel.

*A tudásod hézagos, mert csak két önálló község van **Nyíregyháza (16 435 ha, 70640 lakos)** egykori területéből kihalva. Az egyik Nyírtelek (6783 ha, 7033 lélek), az egykori Királytelek és néhány északi bokor, a másik Nagycserkesz (4150 ha, 2337 lélek), ami azelőtt is különálló határrésze volt a városnak.”*

Szabó Ferenc, a Békés megyei Levéltár igazgatója nem engedélyezi MM-nek, hogy Gyuláról Nyíregyházára kölcsönözzenek iratokat. „Kedves Mihály! (1972)... Ha nem írtál volna Neki, akkor nem lenne ilyen probléma, mert én nem közöltem volna Vele, hogy külföldi kutató számára kérem kölcsön ezeket az iratokat. ...

Most ugyan egy kissé bonyolult lesz nálunk a kutatás néhány hónapig, mert minden valószínűség szerint már ez év folyamán költözhetünk⁴⁸ a levéltár egy részével, bár magát, a nyíregyházi anyagot ez még nem érinti. Inkább az lesz a baj, hogy ebben a sem kint, sem bent állapotban még le sem tudnánk ültetni a kutatót. ... Tisztelő barátod: Balogh Pista”

„Kedves Mihály! (1973) ... Ha rendben (a szlovák levéltárak beleegyező nyilatkozata), és az én tervem szerint menne minden, az esetben két hetet dolgoznék Pozsonyban, s onnan még ellátogatnánk Brünnebe, Prágába, és hazafelé jövet a Tátra alatt, abban a kis szállodában töltenék 2-3 napot, amelyet annak idején Te ajánlottál. Erre már csak augusztus utolsó napjaiban kerülne sor, tehát mire mi Kassán át vesszük utunkat hazafelé, Te már alighanem megjártad a messze Finnországot is. ...

⁴⁶ HÁRSFALVI–KATONA 1971. 208. Újabban: SIMONICS 2024. 26.

⁴⁷ KOROKNAY 1971. 99.

⁴⁸ Költözés a Jósza András Múzeum földszintjéről a szomszédos épületbe, ahol a mai napig működik a megyei levéltár.

A Szohor⁴⁹ ügyről csak annyit, az ő működését nem a kultúrpolitikai szervek tartják nyilván, hanem a rendőrség. Még hozzá igen intenzíven. Így az ő hagyatékára inkább az tartana számot. De a levéltári törvény szerint sem tartozik a mi gyűjtőkörünkbe az esetleges irodalmi hagyatéka. ...

A múlt héten jöttünk át ide – a címből is láthatod – de a költöztetés még nincs befejezve egészen, és talán még egy hónapig is eltart, míg rendbe jövünk. ... baráti szeretettel köszönt: Pista”

„(1973) ... véletlenül nem leszel Pozsonyban, nem találkozhatunk. Ugyanis a levéltárak értesítettek, hogy csak október 1 és 14 között tudnak fogadni, tehát én kénytelen vagyok ehhez az időponthoz igazodni. ... Pozsonynál tovább nem is szándékozom menni. ...

Az Általad küldött Slovakische Volkskundét mindenestre magammal viszem, ott lesz időm elolvasni, és a tervezett ismertetést megírni. Azt most nagyon sok haszonnal forgatom, mert egy csomó, tervezett néprajzi lexikon cikket kaptam, pótlólagos kidolgozásra, amin Gunda Béla három esztendeig ült, és végre kivakarták a kezéből. Némelyiknek szlovák vonatkozása is van, tehát frissiben idézhetem a vonatkozó részt. ... régi barátsággal köszönt: Pista”

„(1974) ... okt. 21-e után mindenkor itthon leszek, és rendelkezésedre állok. Miskolcra nem megyek le, mert sajnos igen sürgős elvégezni valóm van, ...

Érkezésedet várva, maradok baráti szeretettel: Pista”⁵⁰

A Sóstói Múzeumfaló alapítójával, ERDÉSZ SÁNDOR múzeumigazgatóval, sőt ethnográfussal MM az 1970–80-as években rendszeres levelezésben állt (ebből 23 levélváltás őrződött meg az utókor számára).

*„Kedves Miska Bátyám! (1973) ... Vártalak, mert jelezted, hogy **Tirpákiát** tervezed meglátogatni.*

*... előre bocsátom, hogy én csak néprajzos vagyok, történelemmel nem foglalkozom, s így Nyíregyháza történetével sem. Ezért Szohor Pál irodalmi munkásságának számontartása nem annyira néprajzi vagy múzeumi, hanem inkább helytörténeti feladat lenne. Viszont Szohor Pál neve nálunk nem jól hangzik. Arról van szó, hogy Szohor Pál, mióta Kanadában tevékenykedik, igen sok gyalázkodó, fasiszta cikket írt úgy általában, de a Szabad Európa rádióban is hallatta szavát. Egyszer-mászor Szohor Pál úr „munkásságával” foglalkozott a helyi sajtónk is. **Szohor a fasiszta emigránsok egyik vezetője volt.** A magam meggyőződéséből kiindulva, a régebbi munkáinak ismeretében sem kívánok Szohor méltatónak, rehabilitálásának egyik előfutára, vagy éppen kezdeményezője lenni.*

... A Szohor-üggyel ellentétben, egészen más dolog Nyíregyháza bibliográfiája! Örömmel vennénk – dr. Dienes István igazgatónkkal /tehát az öreg Dienesnek a fiával/ –, ha a Nyíregyházáról szóló szlováknyelvű dolgozatok bibliográfiáját múzeumunknak megküldenéd! Nagy hasznát

⁴⁹ Szohor Pál (1894–1973), volt nyíregyházi polgármester (1935–1944) hagyatékáról van itt szó. Az irodalomhoz és a színjátáshoz több szálon kötődik. Már 1912-ben verse (Megint fogok dalolni) jelent meg a nyíregyházi újságban (Nyírvidék). A Nagy Háborúban 4 éven át tűzérként harcol, mígnem olasz hadifogságba esik (13 hónapra). Hazatérte után a városnál vállal közhivatali állásokat, szépen emelkedik a ranglétrán. A város örökváltságának centenáriumi évében (1924) Ő, mint Nyíregyháza város főjegyzője szerkesztette a város történetét tárgyaló monográfiát: Nyíregyháza az örökváltság századik évében. Az 1934-ben induló Szabolcsi Szemle első főszerkesztőjévé is Őt választották meg. MM kedvenc témájára, a tanyabokrok kutatására is Ő írt ki először (1934) pályázatot. Szép beszédeiről volt híres, emiatt aranyaszájú főjegyzőnek is nevezik. Bencs Kálmán polgármester halála után, a közgyűlés őt ülteti a polgármesteri székbe. Polgármesteri ciklusát Szohor Pálként kezdi meg (1935) és Nyíregyházy Pálként fejezi be (1944). A város zsidóságát teljes mértékben deportálták. Polgármesterünk Ausztriába, majd Kanadába emigrál, ott is hunyt el 1973-ban (Torontóban van a sírja).

⁵⁰ SAK M 21a. 8. 54-55. (Balogh István)

vennének, előbb vagy utóbb. Mivel évfordulók előtt állunk /1924–1974, 1876–1976/, ezek az adatok talán egy újabb bibliográfiában is helyet kaphatnának.

Tisztelettel és meleg barátsággal köszönt: Erdész Sanyi”⁵¹

(1977) ... a sárospataki nemzetiségi tanácskozásról nem volt tudomásom. El fogok menni, ha másért nem is, csak azért, hogy **Veled már egyszer személyesen is találkozhasak**. Írtam Janó Ákosnak, hogy erre a találkozásra engem is hívjon meg.

Részredre már tiszteletpéldányként kiutaltattam egy Babus⁵² kötetet, majd Sárospatakon átadom. Sajnos, **a tírpák kötetünk** nem fog egyhamar megjelenni, örülni fogok, ha januárban napvilágot lát. ... Viszont, ha minden jól megy, november közepére elkészül a „**Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban**” sorozat második kötete.

A GEMER folyóiratot nem ismerem. Ne küldd el, majd, ha legközelebb átrándulok, meg fogom nézni. – Nem tudom, hogy a rimaszombatiak cserekiadványként nem küldhetnék-e meg a Jósa András Múzeum könyvtárának? Múzeumunk Évkönyveket és néprajzi kiadványokat küldhetne érte.

Mi van Koma barátunkkal? Kicsit neheztelek rá, mert nem tett eleget meghívásomnak. Mégis, nem tudnátok-e tavasszal együtt eljönni egy hétre? – Azt hiszem, szóban mondtam el, hogy mi lenne Koma feladata: a bokortanyák szinte minden portáján van egy különálló épület: műhely a neve. Ennek a problémának néprajzi gyűjtése és feldolgozása nem történt meg. Tudni kellene, hogy a háziipari önellátottság milyen /igen magas!/ szintet ért el? Mert **a tírpák gazda értett a bőr cszéréséhez, lószerszámok javításához /sőt némelyik a készítéséhez is!/, megjavította a szekeret, ha kellett vassal is foglalkozott, némelyik kötelet is csinált; de a fűrés-faragáshoz, vesszőfonáshoz szinte mindenki értett**. Meg ki tudja, hogy mihez értettek és miféle szerszámokat használtak. – Ezt azért írom, hogyha Eperjesen jársz, említsd meg Komának ezt az adósságát! Gondolom, hogy a Te támogatásoddal egy jó dolgot születhetne belőle. ... ölel: Erdész Sanyi”⁵³

HUSZÁRSZKI JÁNOS nyugalmazott tanárral MM az 1970–80-as években (1989-ben, 88 évesen bekövetkezett haláláig) nagyon termékeny levelezést folytatott. Hihetetlen mennyiségű információval látta el az érdeklődő néprajzost **a nyíregyházi római katolikus vallásúak szemszögéből** ítélve és a helyi szokásokat megélve. Terjedelmi okok miatt nincs lehetőségünk a fennmaradt 4 levél 7 oldalát teljes terjedelmében közre adni, pedig szerencsésen megtalált jó adatközlővel volt MM-nek több mint egy évtizeden át (1977–1989) gyümölcsöző dolga. Mindössze a tárgyalt témákat próbáljuk felvillantani: „*Krisztusban szeretett Mihály testvér! ... Emlékezetem óta szokás volt és még ma is az, hogy **húsvéti eledeleket**⁵⁴ megáldanak*. ... *A görögöknél a templom körül, a rómaiaknál bent a templomban. ... De úgy van ez ma is, csak nem a nagy kosárban visznek, hanem sokkal kevesebbet. ...*

... *A második pontra vonatkozóan annyit tudok, hogy valóban **Luca napkor tettek a cserépbé /a földbe/ különböző magvakat**, hogy karácsonykor kihajtsón. Sőt orgona és aranyeső ágakat is a vízbe, hogy karácsonykor legyen bimbó vagy virág vagy zöldellő növény az asztalon. Sőt, húsvét előtt is vannak, akik hasonlót csinálnak, ...*

Luca napon szokásban volt, hogy este, amikor kivitték a szemetet a trágyadombra a lányok, és amelyik oldalról hallották a kutyát ugatni, arra a részre mentek férjhez. De ez szokásban volt a karácsonyi vigilián is.

⁵¹ SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

⁵² Vö. BABUS 1976.

⁵³ SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

⁵⁴ Nagy kosárban: kisebb megtöltött báránka; mellette főtt tojás, sertéssonkából kolbász, pászka /mrvány/, vaj, só, torma és bor. A bárány fokozatosan elmaradt.

Az én szüleim, **apám Galíciából** való, közvetlen a határ mentén /**Dukla**/, **anyám** – ha jól emlékszem – Homonna vagy **Hrusó/Felsőkörtvélyes** környékén születtek. ...

Ami az egészséget illeti, már nem vagyok egész ember, mert már hiányzik a mandulám és a balszememből a lencse, a jobb szememen pedig hályog van.

A feleségemmel nagyon megértjük egymást. Én azért becsülöm őt, mert mindig övé az utolsó szó, ő meg azért szeret nagyon engemet, mert soha nem tiltottam tőle a munkát?! És már 55-ik esztendeje vagyunk együtt.

... maradok tisztelettel: Huszárszki János, Nyháza, Petőfi u. 4.

U.i.⁵⁵: *Bármikor szívesen válaszolok a legjobb tudásom szerint. **Meg kell őrizni a régi, szép szokásokat az utódok részére.***⁵⁶

Két azonos szakmabeli kutató közötti levelezés az igazi, nincs félreértés, nincs elhallás. MAGNA ANDRÁS etnográfus és MM néprajzkutató levélváltásaira ez elmondható. (Még ha az apa helyett a fia ragad tollat, akkor is!) „*Kedves Miska bácsi és családja! ... Rám esett éppen e pár sor-nak a megírása, de igyekszem úgy írni mintha a papám írná. ... szüleim külföldön vannak már második hete, ...*

... *Jót tenne Miska bácsi közelsége nekem is, mert úgy néz ki, hogy szakdolgozatom, ha földrajzból írom, akkor a tanyák település- és népességföldrajzával szeretnék foglalkozni. ...*

*Miska bácsi a sírral kapcsolatban nem tudok mondani semmit, apám nem szólt róla, ... Apámék egy hét múlva jönnek haza, gondolom, hogy fel fogja keresni levélben Miska bácsit. ... az egész család nevében, üdvözlettel: Bandi*⁵⁷

MERKOVSZKY PÁL főiskolai könyvtárvezető leveléből saját tirpák családjának felkutatott történetét ismerhetjük meg: „*Kedves Miska Bácsi (1976), remélem, hogy már csak a tirpák „rokonság” miatt sem sértem meg fenti megszólítással, ...*

Mindenekelőtt hálás köszönetet mondok a könyvért és a különlenyomatért. ... Szép és értékes, a témájában alapvető, máig sem meghaladott, sőt szerintem el sem ért színvonalú könyvből a nyíregyházi Megyei Könyvtárban is sajnos csak 1 példány van /magánosoknál néhányról tudok/, főiskolánk új /120 000 kötetes! /könyvtárának gyűjteményéből pedig eddig hiányzott.

„*A bokortanyák népe*”-t én régtől fogva ismerem, s mondhatom, belőle tudtam meg a legtöbbet városunk sajátos etnikai-gazdasági genezisééről, a családi bölcső-patriáról. Ennek alapján álltak bennem össze az egységesebbé, rendszerezettebbé, a töredékes írásos munkákból, családi szájhagyományokból és kevésbé a személyes tapasztalatokból szerzett ezirányú ismereteim. Ezt is megköszönöm Önnek.

... Szóval könyvtáros vagyok, nem nyelvész vagy néprajzos szakember, de hogy honnan, milyen „közegből” jöttem, azért mélyebben érdekel.

Tudomásom szerint a családjunk ősei a **Mandákon éltek**. /Ma is élnek ott Merkószkiak, de nem /közeli/ vérrokonok, s Nyárády Miska bácsi már az 1759-es földosztás névjegyzékében is találkozott Merkószkiakkal, **ott vagy tán Simán vagy Vadason?** ... Mindenesetre, a családi hagyomány szerint, **a nagyvívó ükapám** tekintélyes vagyont herdált el. A 19. szd. derekát élhette át, nevét nem ismerem. **Dédapám** Merkószki János /felesége Trabach Anna/ ezért költözött be, már szegény emberként a városba, a Kisteleki utcába, s nádkötésből, meg napszámból élt. Ő 1915-ben halt meg. Őt fia

⁵⁵ Az utóirat kézírásos megjegyzés vagy inkább meggyőződésének a megerősítése.

⁵⁶ SAK M 21a. 10. 184. (Huszárszki János)

⁵⁷ SAK M 21a. 11. 275. (Magna András)

közül az egyik, Merkószki Mihály volt **az én nagyapám**, szintén már városlakó szegényember, afféle tírják napszámos-ezermester. /Felesége Sebők Anna./ Az ötvenes évek végén hunyt el.

Hálistennek ma is élnek a szüleim. Apám lakatosmester volt, ma nyugdíjas. Anyám családneve Péter Zsuzsanna, ... nem tírják, bár szintén paraszti, de nem tanyabokori eredetű, és az egész anyai ág római katolikus, míg az apai, természetesen, evangélikus. Ez minden, amit erről tudok, s hálás lennék, ha ki tudná egészíteni felettebb hiányos ebbeni ismereteimet, ...

Megyei folyóiratunkból ... küldök Önnek néhány olyan példányt, melyben egy-két cikk talán érdeklődésére tarthat számot. ...

Barátságára apelláló tisztelettel, szívélyesen köszöntöm. Merkovszky Pál főiskolai könyvtárvezető”⁵⁸

MM szoros szakmai és baráti kapcsolatokat alakított ki a Jósa András Múzeum munkatársaival is, egészen annak igazgatójáig, NÉMETH PÉTER-ig: „Kedves Miska bátyám! (1974) Köszönettel vettem baráti soraidat, a kérdéseidre a következőket válaszolhatom: múzeumunk rendelkezik vendégszobával, melyet szívesen bocsátunk a Te rendelkezésedre is a szokásos térítési díjért. /Nyáron 20 Ft, télen 25 Ft naponként./

Mellékelten küldöm a kért meghívót is, remélve, hogy ezen a tudományos emlékülésen mihamarabb találkozni fogunk. A viszontlátásig is baráti üdvözlettel köszönt: Dr Németh Péter mb. megyei múzeumigazgató”⁵⁹

MM-nek a legtöbb levélváltása a nyíregyházi levéltárral, a sóstói múzeumfaluval és a nyíregyházi főiskolával volt koncentráltan az 1970-80-as években. MM talán NÉMETH ZOLTÁN nyelvészrel tudott leginkább elmerülni az aktuális tírják kutatás legapróbb részleteiben is. (Összesen 21 levelüket tudjuk olvasni!) „Kedves Mihály bátyám! (1974) Köszönöm ..., hogy művedet feladtad nekem.

Azonban itt van egy kis bökkenő! ... t.i. a mai napig /dec. 13., péntek/ nem érkezett meg a jelzésed ellenére. ...

Nagyon hálás vagyok a jótanácsokért. ... Van azonban itt egy nehézség. Mégpedig: az ő (H. János bácsi) gyors tempójú beszédét nekem nagyon nehéz átírni. ...

Az elmúlt időszakban többször voltam kinn a tanyákon: **Markó-bokorban, Kálmánházán, Salamon-bokorban** stb. Részben anyagot gyűjtöttem, részben ellenőriztettem a szalagról átírt szövegek helyességét. Tudod, hogy ez nekem nehezebb, mint, mondjuk, neked, de élvezettel csinálom. ...

Belebotlottam két újabb dalocskába is, bár magyar dallammal. ...

Sikeres volt a békéscsabai – szegedi utam. Megismerkedtem dr. Krupával, Dedinszki lelkésszel, a szlovák iskola több nevelőjével ...

Kifejezetten örülök, hogy személyesen is megismerkedhettünk, levelet válthatunk. Külön öröm, hogy a közismert munkád nekem is meglesz. ... egészséget és sikeres munkát! Németh Zoltán”⁶⁰

„Kedves Zolikám! (1974) ... A könyvre vonatkozólag a pénzügyőrök újra megismételték a félévvel ezelőtti megállapításukat, hogy minthogy az „ritka” – kiküldéséhez a Matica vagy az Egyetemi Könyvtár hozzájárulása szükséges. ... simán elintézték ... A könyv tehát újra kistartolt Kassáról, ... Használd jó egészséggel.

⁵⁸ SAK M 21a. 11. 300. (Merkovszky Pál)

⁵⁹ SAK M 21a. 12. 329. (Németh Péter)

⁶⁰ SAK M 21a. 12. 330. (Németh Zoltán)

... a Zenetudományi Intézetből egy külön kocsival látogatnak el a **Bundás bokorba**. ... Úgy tudom táncokat, gyermekjátékokat és dalokat akarnak felvenni, filmezni. ...

... Ha valamikor összejönne a Huszárszky János bátyánkkal – akkor okvetlenül add át szeretetteljes köszöntésemet Neki. ...

... Örülök – hogy összeismerkedtél Krupa Andrással. Derék gyerek, s van érzéke a gyűjtéshez. Dedinszky Gyula bácsi is aranyos ember. ...

... Én javasolnék Neked valamit: a legközelebbi tanévek során igyekezz valami tanyai tirpák gyereket beszervezni a tanszékedhez, akinek aztán a segítségével sokat segíthetnél magadon is. ... baráti öleléssel”⁶¹

„Kedves Mihály bátyám! (1975) Nagy örömmel közölhetem, hogy a várva-várt könyv dec. 30-án megérkezett. ...

A Zenetudományi Intézet embereiről még nem volt módomban tudomást szerezni. ...

... Huszárszky János bácsit meglátogattam karácsony előtt ... Említette, hogy megkapta a leveledet.

... Köszönöm az ötleteket. ... Nagyon érdekes lehetőséget kínál a növények, gabonafélék elnevezésének vizsgálata. ... Sajnos, tirpák gyerek alig van a főiskolán, olyan meg egyáltalán nincs, aki az általad jelzett módon befogható lenne. ... Baráti szeretettel: Németh Zoltán”⁶²

„Kedves Miska bátyám! (1977) Jozef Štolc kis könyvét rendben megkaptam. Már eddig is boldogultam valahogy az átírással, ez a szakkönyv igen jó célt szolgál. ...

1. A SAS-ról szólva nagyon sajnálom, hogy nem lehetek ott éppen akkor, amikor előadónak téged is meghívtak. Én a SAS-on már kétszer voltam! Igen hasznos volt minden szempontból: ... kitekintés céljából más országok szlovakistáira ...

2. A szlovák néprajzi tábor ügye pedig végképp nem ismeretlen előttem. A Szlovák Szövetség engem is meghívott oda. ...

3. A cikkedet igen régen és epekedve várta Erdész Sanyi. ...

4. A tanyákat járom, amikor van rá időm. Nemrégén kétszer is voltam kinn a szakkörrel /mikrobuzson/ Nádas- és Rókabokorban. Újabb adatközlőket derítünk fel, mert – sajnos – az eddigiek lassan kihalnak. ... Kálmánháza felé is jártam vagy három hete. Felső-sima tájékán meglátogattam egy bácsit, ..., de mára csak suttogni tud, olyan beteg. A legutóbbi Szemlében ismertettem a *Národopis Slovákov v Mad'arsku c.* kiadványt. Nyilván olvastad. ...

...Baráti üdvözléssel: Zoli”⁶³

MM a nagycserkeszi kapcsolatait sem hagyja kihűlni, levelezésben áll POKORACKY JÓZSEF-fel: „Kedves Miska bácsi! (1978) ... Köszönöm, hogy tetszett szólni érdekemben a Szövetségéknél. Most már tudom, hogy mehetek, mert tegnap kaptam levelet Medvegy elvtárstól. Nagyon örülök annak, hogy ismét részt vehetek a táborban. ... beszéltem Németh tanár úrral, ő azt javasolta, hogy a gyűjtőmunka során a Szövetség pályázati felhívását vegyük alapul, ez legyen majd a további munka alapja.

... most fejeztem be a vizsgákat, s eddig nem volt időm, sokat kellett tanulnom. A viszontlátásra! Pokoracky”⁶⁴

⁶¹ U.o.

⁶² U.o.

⁶³ SAK M 21a. 12. 330. (Németh Zoltán)

⁶⁴ SAK M 21a. 12. 368. (Pokoracky József)

MM egy jó tírják adatközlő becserkészése végett nem rest akár a városi tisztiorvos, DR. VALENT MIHÁLY segítségét kérni: „*Kedves Doktor Úr! (1973) A napokban kezembe került egy Pesten kiadott könyv /Végh A.: Erdőháton⁶⁵ .../, amiből sok érdekes dolgot tudtam meg szülővárosomról is. Biztosan olvasta már a Doktor úr is.*

Olvasása közben – éppen ott, ahol a nyíregyházi dolgokról esik szó – olvastam Szmolár Mihály tírják kiscgazda nevét. Nem ismerem – kiről van szó, de sejtem, hogy az egykori Sulyák-bokri Szmolárok valamelyik ivadéka. Valószínűleg az egykori id. Szmolár Mihály fiáról van szó, akiről feltételezem – hogy lehet olyan 45-50 éves gazdaember.

*Igen kérem a Doktor urat – legyen szíves tájékoztasson – jobban mondva közvetítse el hozzám ennek a derék tírják kiscgazda címét. Ha Isten egyszer még elvezet szülővárosomba – **fel szeretném keresni.***

Sajnos a látogatás – Nyíregyházán egyre jobban kitolódik. ... a határok zárva vannak. Nincs meg a régi szabad turista-forgalom. ... A határzárt a nálunk és az odaát dülő száj- és körömfájás járványával magyarazzák. ...

Tehát várom a határzár feloldását. Mihelyst feloldódik a tilalom, azonnal útra kelek, és újra meglátogatom Nyíregyházát. ...

E hó végén kapám a hírt a Léva-környéki Tírják atyafiaimtól – hogy valami mozgalom indult meg közöttük – hogy valamelyik tírjákok által telepített Garammenti faluban – az egyik falusi parasztházban egy „Tírják emlékmúzeumot” akarnak felállítani. A mozgalom elindulóban van, engem is felkértek – hogy azt a sok emléktárgyat, amit eddig a magam passziójából magam számára t ő l ü k gyűjtöttem – bocsájtsam rendelkezésükre – mert ez képezné a gyűjtemények alapját. Meglepett a javaslat – s bár nem szívesen válnék meg a „tírják gyűjteményemtől” – úgy érzem, hogyha komolyra fordul a dolog – mégis át fogom adni a gyűjteményemet. Nem sok dologom van – de kiváló dolgok vannak tulajdonomban. Különösen a textil-holmik szépek.

Kedves Doktor úr! Nem meglepő az – hogy fajtánkban már ilyen gondolatok is felmerültek? Becsülöm őket és büszke vagyok rájuk. Azt hiszem a háttérben olyan fiatalok vannak, akik már értelmiségiek lettek, és akik becsülik a hagyományokat. A másik meglepő jelenség – hogy az áttelepült tírjákok sokat olvasnak. Művelődnek. Olvasnak szlovákul, magyarul, ami kezükbe kerül. Kétnyelvűségük révén két műveltségi kör termékeit szívhatják magukba. A Nyíregyházán maradtak a kétnyelvűségüket feladták, s csak a magyar kultúrán nevelődnek. Ezzel nem becsülöm le őket, se a magyar kultúra teljesítményeit – de a csupasz tényt állapítom meg./ ... az áttelepült nyh.-i Tírjákok gyermekeinek többsége intellektuális pályára megy. Ezek mind érvényesülnek is. És még egy érdekes dolgot kell elmondanom. Valamikor a tírjákok nem keveredtek egymással. Pl. akinek 1 zsinka földje volt, nem vett el szegényebbet. Igen arisztokratikus lett a nyh.-i tírják. Itt Szlovákiában feladták ezt a szigorú elvet, és igen hasznos vérkeveredés révén, a gyerekek többsége tehetséges lett. Ezt minden ilyen keveredett családban tapasztalhatjuk. ...

... üdvözlí: MM⁶⁶

MM a Nyíregyházára vonatkozó szlovák nyelvű sajtóanyagot összekészíti és felajánlja a nyíregyházi VÁROSI KÖNYVTÁR használatára: (1974) *A múlt nyáron történt látogatásom során megígértem a Könyvtár igazgatóságának – hogy minden Nyíregyházára vonatkozó sajtóanyagot – amiről az ottani helytörténészek bizonyára nem tudnak – eljuttatom címükre.*

Ezt az anyagot készítem.

⁶⁵ VÉGH 1972. 319.

⁶⁶ SAK M 21a. 14. 504. (Valent Mihály)

... külön figyelmet érdemel. ... Egykorú – 1944-ben nyomott napilapban – pontos leírásban „nyíregyházi helyzetjelentés”-ről tájékoztatják a szlovák népfölkelők olvasóikat. ... Ugyanebben a pártlapban hírt kapunk a Nyíregyháza terében lezajlott csatákról is. ...

Az ősz folyamán ellátogatok Nyíregyházára, és a kért helyi bibliográfia-anyagot a helyszínen át szeretném tanulmányozni.

Kartársi köszöntéssel és üdvözléssel: MM ethnográfus, tud. kutató⁶⁷

1980-as évek

MM fekvő beteg lett (1980 márciusa), a bal lábában érgyulladás alakult ki, de az eperjesi Koma János muzeológus július elején érkezik a Múzeumfaluba, hogy tudjon gyűjteni. „Kedves Sándorunk! ... Most – ha újra bejárnám a tanyákat – kiegészíteném azt – amit még nem tudok „biztosan”. A „tanyaverés” kezdeteit írnám meg. Többet most nem árulok el belőle. Valahogy olyan stílusban szeretném megírni – ahogy az Györffy a Karcagi krónikában – /Nagykunsági Krónikában/ megírta. Hiszem – hogy nagy olvasótábora lesz a „megírandóknak”.⁶⁸

„Kedves Miska Bátyám, ha elkésve is, de mindenekelőtt engedd meg, hogy a 70. születésnapod alkalmából (1982) sok boldogságot kívánjak és erőt, egészséget, jókedvet a további sikeres néprajzi tevékenységhez. Most térjünk rá a III. tirpák kötetre. ... Nincsenek kéziratok, nincs mire engedélyt, mármint kiadási engedélyt kérni. Igaz, kibontakozóban van a következő kötet: ... Nekem új, hogy a Szlovák Szövetség esetleg dotálná az itteni, végrendelet-kutatásokkal kapcsolatos költségeidet. ... Mi szeretnénk, ha a III. kötet 1983 végén, esetleg 1984 elején megjelenhetne. Leveledről tájékoztattam Németh Pétert is.”⁶⁹

„Kedves Sándorom! Rendezgetem (1984) régebbi jegyzeteimet – levéltári feljegyzéseimet Nyíregyházáról – ahol nemrégiben is jártam. Most – hogy rakosgatom az adatokat egymás mellé, cédulát a cédula mellé – lassan arra a gondolatra jövök – hogy jó volna ezt valahol megszólaltatni. Legalábbis addig – ameddig élek. Kihámoztam a régi írásokból a város-alapítók sorából egy olyan személy arcélét – melynek nevét ismertük – de akinek jelentős szerepe volt Nyíregyháza újratelepítésében, sokkal több – mint ezt eddig nem láttuk világosan. **Wandlik Márton lelkésről van szó**, aki Bél Mátyás iskolájába tartozott, s csak kevés híja – hogy nem nőtt fel kb. Tessedik országos hírnevéhez. Kérdezném tehát – hogy van-e tervetekben a már korábban elindított nyíregyházi „tirpák emlékezéseket” folytatni? Akkor elkészíteném Számodra ezt a kis beszámolót. ... megemlítettem ezt Endreffy tisztelendőnél is Ahogy öregszem – mindig jobban érlelődik bennem az – hogy a szarvasi, csabai családok mellett a **Losonc melletti Tamásfalva adta a nyíregyházi tirpák evangélikus eklézsia zömét**. Azok – akik Szarvasról, Csabáról jöttek – végeredményben innen rándultak le Békésbe. Így pl. az anyai ágon felmenő őseim is valahogy innen verbuválódtak. /Most a Márkus családról nem is szólok, mert azok Wandlik Márton tamásfalvi eklézsiajában igen tisztességes funkciókat is láttak el. Az én őseimet is Wandlik M. csalogatta le Nyíregyházára, háthogyne: keresztkomák is voltak még Nógrád megyében. ... Hallom – hogy igen erősen gyakorlod magad a szlovák nyelv tanulásában. Ezt igen bölcsen teszed. Sok kedvet hozzá. Ha egyszer elvetődök a szőke városba – akkor már én meg is foglak vizsgáztatni. – Na azért ne ijedj meg – nem lesz az olyan hamar.”⁷⁰

⁶⁷ SAK M 21a. 14. 508.(Városi Könyvtár)

⁶⁸ SAK M 21b. 6. 88. (Erdész Sándor)

⁶⁹ SAK M 21b. 6. 88. (Erdész Sándor)

⁷⁰ Uo.

„Kedves Miska, kérésedet igyekszem készséggel és örömmel teljesíteni, mivel gondolom ez is szolgálat. Sajnálattal közlöm, hogy Magyar László /ig. lelkesz/ **nem engedte, hogy az anyakönyvekbe belenéztek, mondván, az adatok külföldre mennek.** Ha a jövőben lesz ilyen kérésed, püspökeinken keresztül kérjed.⁷¹

„Hivatalosan igazolom (1980), hogy DrPh. Michel Markus /Kosice/ a mai napon bemutatta a családi örökségből származó festett rokkát. Mivel a tárgy nem képez különösebb muzeális értéket, erre nem tartunk igényt és hazaszállítását javasoljuk. Egyben igazoljuk, hogy ... a „tirpák” ... kötetből a nevezettet 60 példány szerzői tiszteletpéldány, cserepéldány illeti meg, ezért a kötetek kiszállítását a magunk részéről engedélyezzük.”⁷² NÉMETH PÉTER megyei múzeumigazgató nagyon hivatalos, sőt elutasító leveléből egy részlet.

Prof NÉMETH ZOLTÁN (1980): „... Érzésem /-ünk, Péterrel/ nem csalt tehát. ... megke-
restem a holmiaim között az 1975-ös csabai tasakot. Ebben rátaláltam az **előadásod téziseire**, ill. az előadásodról készített kézi jegyzetemre. Nos, amit akkor ott elmondta, abból a következők derülnek ki:

- a szlovák-magyar etnikai területről kétnyelvűek jöttek /én ...
- a tirpákok magyart tanultak Böszörményben, Nagykállóban /én ...
- a sárosiak, zempléniek görög katolikusok: rusznácká paléta /én ...
- új integrációs folyamatról szóltál /én ...
- a tirpák gazdákhöz taksások, idénymunkások mentek /én ...
- kétnyelvűség marad a tanyán, – harmónia a városiasodó Nyíregyházával /én ...
- a pátens-pör adott valami zavart, inkább osztályharc jellegű a Bach-korszakban /én ...
- a 19. század második felében az etnikai csoport (tirpákok) kritériumai jelentkeztek: **szigorú endogámia a házasságban, nyelvjárási kritérium, evangélikus vallásuk, stb.** /én ...

Amint látod, Miska Bátyám, valójában sok mindenben párhuzamot találhatsz a csabai előadásod és az én dolgozatom (...) között, pedig nem olvashattam a csabai konferencia teljes anyagát.

Nem emlékszem, írtam-e, hogy **Martinban kiadnák 1982-ben** az összes felgyűjtött dalaimat.⁷³ Különbözik pedig a Hazafias Népfront minapi nőnap-i ünnepségén fellépett a Vajda bokori Páva-kör, és a legnagyobb meglepetésemre előadtak egy csokor tirpák dalt is – az én gyűjtésemből, amely tavaly (1979) jelent meg a megyei Szemlében.⁷⁴

„A Vietórisz-féle felderítést (Vietórisz J.: Senki Pál c. műve) még nem tudtam elvégezni. (1980) Transcius-fordításáról tudok (Margócsi Jócó is írt róla az egyik Szemlében), talán nekem is megvan.”⁷⁵

„Kedves Zolikám! ... engedd meg, hogy új pozíciódhoz, munkatervedhez, nevelő munkádhoz sok sikert, bölcsességet, eredményt kívánok. Egyet szeretnék Néked is a lelkedre kötni: amit már volt Gazdádnak is sokszor mondtam. Igyekezz jó tudós, jó pedagógus lenni, nevelj jó etnográfusokat, akikben Te majd továbbélsz, akikben tovább élnek azok az „igék”, amit Ujváry professzortól hallottak és kaptak. ... Júliusban Nyíregyházára készülök. Egy eperjesi kollégámmal fogjuk a bokortanyákat járni (Dr. Ján Koma). Talán akkor szerét ejtjük – hogy meglátogatunk orosz-lán-barlangodban. ... Sapienti sat! (Bölcsnek ennyi is elég!) ... Tartsuk egymással a kapcsolatot. Őlel öreg barátod.”⁷⁶

⁷¹ SAK M 21b. 7. 236. (Magna András)

⁷² SAK M 21b. 8. 281. (Németh Péter)

⁷³ Nyíregyházán 1988-ban láttak e dalok (66) kötetben napvilágot: DANCs-NÉMETH 1988. A kötetet nagycserkeszi tirpák szót-
tesek és varrottások motívumai sordiszekként illusztrálják.

⁷⁴ SAK M 21b. 8. 282. (Németh Zoltán)

⁷⁵ SAK M 21b. 8. 282. (Németh Zoltán)

⁷⁶ SAK M 21b. 8. 282. (MM Németh Zoltánnak)

BALOGH ISTVÁN kézzel írott levele (1983): „Kedves Mihály! ... A Vöm autójával bejártuk a Ti hazátokat (Prága, Brünn, Trencsén), Lengyelország déli részét, K-Németországot (Potsdam, Wittenberg, Drezda), amit aránylag jól bírtam. Aránylag azért, mert 3 hónapja egy kisebb agyvérgörccsöm volt, eltiltottak a komolyabb munkától és nem ajánlottak hosszabb távollétet sem. Most is állandó orvosi felügyelet alatt állok, ami megnyugtató ugyan, de állandó lekötöttséget jelent. Nyíregyházára a levéltárba járok két napon, aztán művelem a kertemet, ami nagyon jót tesz nekem is, a kertnek is.

Ez a Nyíregyháza már csak passzió, ott a latin és paleglatii ismereteimet hasznosítom, ez is abból született. Ismertem én régóta – mióta levéltáros lettem – de most került rá a sor. Most egy itteni szlovák nyelvessel a korai, XVIII. századi végrendeletek és hagyatéki leltárak válogatását végessük, hogy kiadvány mikor lesz belőle nem tudom. Ha meg lenne, Ő elvégzi a nyelvi és nyelvészeti elemzést, én meg a társ. történetit. ...Hallatlanul érdekes egy XVIII. századi szabad paraszti társadalom (erős nemesi beütéssel) való elemzése, az anyagi és szellemi kultúrája tekintetében. Most ilyet csinálnak mások is, ...

Amint látod van dolgom, ...

Annak viszont nagyon örülök, hogy megtaláltad az ottani működési területedet, és nem hanyagolod el szülővárosodat. Egy jó és korszerű néprajzi feldolgozást csak Te csinálhatnál meg.

... maradok halálig jó barátod: Balogh Pista”⁷⁷

Prof. BENCZÚR SÁNDOR, nyíregyházi tanár anyakönyvi, latin nyelvű adatot küld (1989) MM-nek Miskolczy Mátyás, városi nótárius halálhíréről (1829), aki 75 évesen fejezte be földi életútját, láz utáni erőtlenség lett a végzete. „Kedves Mihály Bátyám! Nagyon örülök, hogy ennyi adatot már megtaláltam. ... Üdvözlettel: Sándor”⁷⁸

„Kedves Barátom! (Prof. CSERVENYÁK LÁSZLÓNAK küldi MM, 1985.) ... 1. Tudnátok-e az 1986. évben kiadványotokban⁷⁹ helyet szorítani egy olyan tájékoztató írásomnak, amelyben ismertetném az SZSZSZ olvasóinak számára, hogy a közelmúltban megjelent ideát egy igen figyelemreméltó néprajzi monográfia, mely gondosan ismerteti egy itteni gömöri falucskának hegyvidéki „bokortanyáit”? Szerzője biztatásomra dolgozta fel ezt a témakört. Szerzője az eperjesi fil. és ped. fakultásának tanára, ezidőszerinti dékánja. Azt hiszem, hogy a két testvérváros (Nyíregyháza és Eperjes) éppen ilyen úton-módon szolgálja a szomszédi kapcsolatok ápolását. ...

2. Én innen sajnos nem tudom olyan pontosan figyelemmel kísérni a magyar történeti szakfolyóiratokat. Szeretném tudni, hogy ki és hol írt valamilyen méltatást az elhunyt Hársfalvi P. Nyíregyházáról írt munkájáról? ... Én ugyanis az eperjesi Nové obzory /Új látóhatárok/ c. múzeumi évkönyvben írok majd erről a munkáról. Zárójelben közlöm, hogy erre már Hársfalvi Péter is annak idején megkért – tehát kötelességemnek tartom ezt a kérelmet teljesíteni. ... köszönt öreg barátod”⁸⁰

Válasz CSERVENYÁK LÁSZLÓTÓL MM-nek (1986): „Kedves Miska Bácsi! ... 1. Az ígért recenziót várjuk 5-7 oldal terjedelemben. ... légy tekintettel nyomdai korlátainkra: mennél kevesebb legyen a mellékjeles betű, ezeket ugyanis csak alapformájukban tudjuk nyomni.

2. Hársfalvi Péter könyvéről tudomásom szerint még nem jelent meg méltatás. ... „⁸¹

„Kedves Miska bátyám! (é.n., 1980-as évek vége) Nagyon örültem kedves levelének, különösen annak, hogy változatlan érdeklődéssel kíséri a Nyíregyházán és a Főiskolán folyó tudományos munkát.

⁷⁷ SAK M 21a. 8. 54-55. (Balogh István)

⁷⁸ SAK M 21a. 8. 63. (Benczúr Sándor)

⁷⁹ Ez a Szabolcs-Szatmári Szemle, aminek főszerkesztője Cservenyák László volt ekkor.

⁸⁰ SAK M 21a. 8. 89. (Cservenyák László)

⁸¹ Uo.

Hársfalvi Péter nekem egyik legjobb barátom, a Történelem tanszéken elődöm volt. Halála (1985) a tanszéken és a történettudományban is nagy veszteség volt. ...

Hatvanadik születésnapjára (1988) készítettük e szerény kiadványt (Hársfalvi – Emlékkönyv), amit tisztelettel elküldök. Örömmel venném, ha a Bokortanyák népe című kiadvánnyal engem is megtisztelne. ... igaz barátsággal köszönti: CSERVENYÁK LÁSZLÓ⁸²

MM levélben keresi meg prof. CSERVENYÁK LÁSZLÓ főiskolai tanár urat (é.n., 1980-as évek vége): *„Kedves Professzor Úr! Szíves elnézését kérem, hogy a korábban átküldött küldeményét – kissé késve köszönöm meg. Nagyon hálás vagyok azért, hogy így hozzáférhetővé tette számomra az itt megjelent tanulmányokat. Nemrégiben én is a postára adtam a megígért példányt a Bokortanyák népéből. Remélem már kézhez is kapta. Amikor a nyomdába adtam, Viski professzorom néhány fejezetet visszatartott, mondván – sietnünk kell, mert a felszabadító csapatok már a Kárpátok alatt vannak. Szót fogadtam. Így hát, amikor belelapozok, sokszor hiányosnak találom a további fejezetek nélkül. Úgy gondoltam – hogy majd – amikor a város 1953-54-ben megünnepeli újra telepítésének kétszázéves jubileumát – majd akkor a kimaradt részek is napvilágot láthatnak. Sajnos – erre nem kerülhetett sor. De időközben – újra átrendeztettem régi kézirataimat ...*

Van azonban egy más gondolatom is, amire főleg az áttelepült tirpák családok hívták fel a figyelmemet. A Léva környékére telepített tirpák leszármazottak – szeretnék korábbi származáshe-lyüknek a krónikáját is ismerni. A mai ifjabb nemzedék még beszéli a magyar nyelvet – de a későbbiek számára is szeretnék a kezükbe adni őseiknek küzdelmes életét. Erre áldozatokra is volnának hajlandók. Foglalkozok is ezzel a gondolattal. Az áttelepített családok gyermekei, unokái ma már nagyobb többsége az értelmiségi sorba nőttek fel. Neves atomkutatóval foglalkozó fizikusok, kémikusok, orvosok kerültek ki soraikból. ... Ezek közül sokan tudnak magyarul is – de az Ő gyerekeik már inkább csak a szlovák nyelvet. Főleg ezeknek a számára volna kívánatos megírni a nyházi tirpák ősök két évszázados múltját. Ha Isten még ad egy kevés egészséget, akkor kezükbe szeretném adni a nyíregyházi múltat is. ... őszinte tisztelője.”⁸³

MM levele (1985) ENDREFFY ZOLTÁN akkori nyíregyházi evangélikus lelkészhez: *„Kedves Zoltánom! ... Örömmel tájékoztatlak – hogy többfelől is kaptam komoly biztatást arra, hogy a Wandlik Mártonról⁸⁴ való megemlékezéseimet foglaljam össze – hajlandók az közölni. ...*

Ehhez azonban – Tőled is kérnék segítséget. Lennél szíves kikérdezni az idősebb tirpák atyafiak körében – hogy nekik milyen emlékezéseik vannak erről a nemes lelkületű, puritán papról?

Énnekem vannak feljegyzéseim még a harmincas évekből, olyan gazdáktól – akik akkor 80-85 évesek voltak. Ezeket szeretném konfrontálni a mai nemzedék emlékezésével. – Természetesen Wandlik M. arcélének megrajzolása során felhasználok a csabai eklézsiáról valamint a tamásfalvai egyházközségből származó adatokat is. Nekem igen értékes adataim vannak arról is – hogy W. M. igen jó barátságban állott a bibliát olvasó gróf Károlyi Ferencsel is. (Ő rejtegette⁸⁵ W. M.-et a debreceni lakásán, ellátta Őt és családját minden szükséges holmikkal.)

... Nem sokat remélek a kérdésektől – de nem szeretném kihagyni a jelen generációt, és jó-nak gondolom – ha ezt a lelkipásztoruk fogja kérdezni?

... baráti köszöntéssel üdvözl: öreg barátod”⁸⁶

⁸² SAK M 21a. 8. 89. (Cservenyák László)

⁸³ SAK M 21a. 8. 89. (Cservenyák László)

⁸⁴ Wandlik Márton: a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség első lelkésze (1753–1766)

⁸⁵ Wandlik Márton 1754–1760 között száműzetésben volt.

⁸⁶ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

„Kedves Zoltánom! (1987) ... Mostanában sokat foglalkozom szülővárosomnak a 19–20. századbeli fejlődéstörténetével. Igen értékes – eddig nem igen ismert források kerültek kezembe – mikre eddig nem is gondoltam. ... Itt igen sokszor egyháztörténeti dolgokról is esik szó. ...

A napokban kaptam Csabáról egy igen tanulságos tanulmányt „A rézveretes Tranoszcius”-ról. A magyarországi evangélikus szlovákok régi, vallásos énekeskönyvének a keletkezését tárgyalják benne. Szerzője Tábori Gyurka – nekem kedves ismerősöm /valamikor Tusják-nak hívták/. ... nekem a nyíregyházi tirpákoktól is igen szép és gazdag anyagom van róla. ...

... a régi nyíregyházi Tranoszciusokat is meg kellene szólaltatni. Én gyermekkoromban – amikor még sok gyermektársammal együtt fújtattuk a templom orgonáját, egy szekérdéknyi mennyiségű Tranoszciuszt láttam az orgona háta mögötti szekrényekben. Hová lettek ezek? Én már sokszor kerestem Őket. De senki sem tudta elárulni „igaz” sorsukat. ... Ha még megvolna valahol – akkor azt azonnal meg kellene menteni a pusztulástól. ...

Legutolsó nyíregyházi találkozásunk alkalmával említetted – hogy a 200 éves alapkötetétel idejére (1986!) megjelenik a nyházi gyülekezet Krónikája. Nagy érdeklődéssel vártam – de azt a hírt kaptam – hogy a munka egyelőre előkészületben van. – Időközben kezembe került a miskolci ev. egyháznak sokszorosított példánya. Minden sorát gondosan áttanulmányoztam. Ha Miskolc meg tudta jelentetni ezt a kiadványt – Nyíregyháza se maradhat el emögött. Már azért is – mert a millenárius években Geduly püspök úr írta le az akkori helyzetképet a gyülekezet állapotáról. Jó forrásmunka a maga módján. Azonban – ma már sok hiányt fedeztünk fel benne. De nem baj. Inkább csináljunk valamit akár hibásan is – mint semmit sem. Mert a hibákat ki lehet javítani, a semmittevést semmi sem mentegeti. Jelezted a legutolsó leveledben, hogy a Garammenti tirpák családok is elküldték követőiket a nyházi alapkötetétel alkalmára. Tudtam róla és biztattam is – hogy okvetlenül képviseltessék magukat. Egyik unokaöcsém – talán jelentkezett is Nálad. ...

Még csak annyit – hogy még az év elején írtam egy információ kérő levelet Mátisz Béla tanító úrnak – a Szociális Otthonba címeztem azt, de mindeztideig semmi választ nem kaptam. Szívesen venném fel vele a kapcsolatot – mert az áttelepült ev. atyánkfiaiink között sokan vannak – akik Őt személyesen is ismerték és tanította is őket. Ha tudsz Vele érintkezésbe lépni – add át Neki köszönetemet. ... öreg barátod”⁸⁷

„Kedves Zoltánom! (1988) Régi feljegyzéseimet elővéve, kezembe került egy olyan megállapítás – mely szerint 1834-ben Nemes Benkő István és Draskóczy Zsuzsanna egy ezüst úrvacsorai kelyhet ajándékozott egyházatoknak. Szeretném tudni – megvan-e ez a kehely tulajdonotokban? Nálam lévő feljegyzés szerint Benkő István nevével a „Nemes” jelzés is olvasható. Szeretném tudni – hogy ez mennyire felel meg a valóságnak?

Tudomásom szerint az örökváltság kiharcolásának egyik legagilisebb kezdeményezője volt. Családja Gömör vármegyéből érkezett Nyíregyházára. Úgy tudom – nem volt nemes és mint „profugus”⁸⁸ jött át a Károlyi által meghirdetett pátens⁸⁹ hívására. Igen nevezetes személyiség volt – akiről jó volna közelebbi adatokat is előkaparni.

... A közelmúltban írtam egy recenziót Dedinszky Gy. bácsinak a Tranoszciusról és a többi ottani könyvanyagának a számbavételéről. /Megjelent a Békési Életnek az 1988. évi 2. számában./ Úgy érzem – a Náltak lévő könyvanyagban is volnának bibliográfiai érdekességek. Nem gondolod? ... testvéri szeretettel köszönt: öreg barátod”⁹⁰

⁸⁷ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

⁸⁸ Profugus (latin szó): szökevény, dezertőr vagy menekült, száműzött.

⁸⁹ Patens (latin szó): nyílt levél vagy nyílt parancs

⁹⁰ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

Az ev. lelkész kézzel írott válaszevele (1988) az aktívan érdeklődő néprajzkutatónak: „*Kedves Miska! Október 2-án vasárnap a Sóstói Múzeumfaluban megtörtént a cigánybokori tír-pák ház átadása. Ott volt Dr. Jan Koma és Dr. Košťalik is feleségével együtt. Nagyon hiányoltalak Téged, mégiscsak Te vagy a tír-pák-kérdés legjobb ismerője.*

... Nem tudom, hogy megkaptad-e az 1987-ben megjelent Nyíregyháza történetét. Cservényák László és Mező András szerkesztette. Ennek a könyvnek Károlyi-féle váltság c. fejeze-tében (ezt Cservényák László írta) van szó **Benkő Istvánról**, aki 1823-ban **nyíregyházi főbíró** volt. Jan. 15-én ülést hívott össze, amelyen elhatározták, hogy kérvényben tesznek ajánlatot a Károlyi családnak a birtok megvételére. A kérvényt Draskóczi János, a város fiskálisa⁹¹ fogalmazta és Benkő István főbíró, Kovács András, a nemesek hadnagya és Miskolcsy Mátyás, nótárius⁹² vitték el az urasághoz.

A könyv 86. oldalán⁹³ található Benkő István rézkarc képe ezzel a felirattal: Benkő István Nyíregyháza főbírája (1820, 1823–26, 1828–29, 1833–34). Sehol nem található, hogy nemes lett volna. Nyíregyházán a második leggazdagabb ember volt. A leggazdagabb, aki a legtöbb adót fizet-te Hankovszki András volt. A nemesek szegényebbek voltak a tír-pákoknál.

Végignéztam az egyházközség jegyzőkönyveit 1820-tól 1840-ig. Ez alatt az idő alatt pár évig ő volt az egyházközség felügyelője is, de nem találtam annak nyomát, hogy úrvacsorai kelyhet adományozott volna. Sajnos, úrvacsorai kelyheket adományoztunk az Evangélikus Múzeumnak. Le-het, hogy ezek között található. Az itthon lévőket megnéztem, de adományozó feliratot nem találtam rajtuk.

Én is nagyon kíváncsi vagyok Wandlik Márton életrajzára.

Az Iskola u. 1. számú épületet, amelyben volt a lelkészi hivatal, gondnoki hivatal és a ta-nácsterem, eladtuk és átköltöztünk a volt püspöki hivatal épületébe. Nagyon komoly átalakítás tör-tént. Minden lelkésznek külön szobája van, van szép gondnoki hivatal és tanácsterem. A könyvtár is végre saját helyiségbe költözött, megtörtént a könyvek katalogizálása, van előtte előszoba fotelokkal és asztalokkal, lehet tanulmányokat folytatni.

Szeptember első vasárnapján volt egy éve, hogy nyugdíjba mentem, a régi lakásomban la-kom. A Nyíregyházával kapcsolatos könyvsorozat⁹⁴ következő kötetébe cikket kell írnom „Az evan-gélikus egyház hatása a tír-pákságra” címen.

Munkásságodra Isten áldását kérem, szeretettel köszönt nem fiatal barátod: E. Zoltán⁹⁵

Hol lehet a keresett úrvacsorai kehely, MM nem adja fel a keresést (1989): „*Kedves Zoltá-nom! ... tájékoztatásod értelmében felkerestem a budapesti Evangélikus Országos Múzeum igazga-tóját, Dr. Fabiny Tibor professzor urat, és megkérdeztem Őt – hogy nem került-e az ottani múzeum létesítése alkalmából az általam nyomozott egyházi úrvacsorai kehely az ottani múzeum őrzésébe?*

... szoba került ennek a kehelynek is az ügye – azonban a Ti hivatalos tájékoztatásokat sze-rint ez a kehely „törött volta miatt” nem jöhetett számba, hogy az ... kiállításba kerüljön. ...

Felkérnélek tehát – hogy nézz utána, ha ez a kehely még valóban létezik és valahol még ke-gyeletben őrződik, akkor azt velem tudassad. ...

⁹¹ Fiskális: ügyvéd, jogvégzett személy.

⁹² Nótárius: jegyző, írnok, titkári teendőket ellátó személy.

⁹³ CSERVENYÁK–MEZŐ 1987. 86.

⁹⁴ Nyíregyházi kiskönyvtár 16. száma következett.

⁹⁵ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

*Ez egy igen fontos társadalmi állapot bizonyítéka, amivel valamit bizonyítani is szeretnék. ... baráti üdvözléssel ölel*⁹⁶

„Kedves Zoltánom! (1989) Búvárkodásom közben valami olyan adatra bukkantam – amihez igen szükségem volna tudnom – hogy az egykori nyíregyházi parókus lelkész⁹⁷: BARTHOLOMEIDES Jánosnak – van-e valamilyen leszármazottja Nyíregyházán?

Gyermekkoromban emlékszem – hogy annakidején volt egy Bertalan – nevű képviselőjelölt leszármazottja, most ezeknek maradt-e valami élő leszármazottjuk a városban? Tudom – hogy ezzel fárasztalak, de mint volt parókus lelkész biztosan van tudomásod róla – vagy ismerőseid között bizonyára akad – aki ezt Néked meg tudja majd mondani. ...

*Lehetséges a nyáron újra átlátogatni az egykori szülővárosomba ... Még ebben a hónapban szeretnék átlátogatni Csetnekre és Ochtinára⁹⁸ is, amikor találkozni szeretnék Száraz nagytiszteletű úrral is – akivel már évek óta tartom a legmelegebb barátságot. Baráti szeretettel köszönt ... öreg barátod*⁹⁹

ERDÉSZ SÁNDOR és MM közötti levélváltások: *„Kedves Miska Bátyám! (1980) Hátiratban mellékelten küldöm Koma Jánoshoz küldött meghívó levelem másolatát. ... örülnék, ha a közös kutatóutatok július első hetére esne! A szállással nem lesz probléma: ...*

Válaszom azért késett, mert a Megyei Tanácson a Nemzetiségi Bizottságunknak új előadó-nője van, akivel erről a kutatásról és a tervezett második tirpák kötetéről beszélni akartam. Ez sikerült is, ... Németh Zoli valamilyen tudományos konferenciát szervez a tirpák kérdésről, de erről nem sikerült vele beszélmem.

Sajnálattal és egyúttérzéssel értesültem arról, hogy a lábad érgyulladás miatt a mozgásban ezideig gátolva voltál, remélem, nyárra ennek nyoma sem marad.

*... A következő kötet anyagára lassan szükség lesz. János témájában már megállapodtunk, a tiéd, a „tanyaverés” is biztosan nagy érdeklődésre számíthat. Tisztelettel könyönt, ölel: Sanyi*¹⁰⁰

„Kedves Miska Bátyám! (1981) Ittjártadkor beszélgettünk arról, hogy sürgősen szükségünk van Koma Jankó rezüméjére! A kötet már nyomdában lenne, ha Jankó nem késlekedne vele. ...

*Arra kérlek, próbáld meg még egyszer megsürgetni. Mihelyt megérkezik, másnap már viszem a kötetet a nyomdába! Már azt se bánom, ha szlovákul küldi el, csak küldje, ... ölel: Sanyi*¹⁰¹

„Kedves Sándorom! (1981) Mellékelten továbbítom János barátunk kéziratának magyar kivonatát¹⁰². Kissé késve küldöm ... Én, amikor megkaptam, még azon a héten lefordítottam és küldöm.

- 1. Jankónak azonban megmondtam, hogy abban a kéziratban – amit Hozzátok átküldött – és amit Te átadtál nekem – sok sajtó-/géphiha van. ...*
- 2. A Jankó szlováknyelvű kéziratában vannak részek, melyeket nem tartok hitelesnek. ... Visszont van egy adata – amiért igen hálás vagyok érte – pedig én sohasem hallottam ezt a*

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Parókus lelkész: a segédlelkészek valamelyik gyülekezet parókus lelkészének irányítása alatt végzik munkájukat addig, amíg meg nem szerzik bizonyítványukat, amely arra jogosítja őket, hogy önállóan vezessenek egy gyülekezetet.

⁹⁸ Ochtina: 1899-től Martonháza (szlovákul: Ochtiná). Mindkét említett település Gömör vármegyei.

⁹⁹ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

¹⁰⁰ SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

¹⁰¹ Uo.

¹⁰² Koma Jankó magyar nyelvű rezüméje: „A nyíregyházi tanyákon élő szlovák-tirpákok néprajzi kutatása” c. tanulmánya 8 témakört dolgoz fel: a népélet általános jellemzése, mezőgazdálkodás, a kender termelése és feldolgozása, a népviselet, a népi táplálkozás, mesterségek, az agyagból épített ház építése és végül a népdalok kérdése. (A levél 3 oldalas melléklete!)

bokortanyákon: ez az „**urdovka**” terminus. Utána fogok járni az adat hitelességének, mert ez az adat a szlovák népkultúrának egy gyöngye lenne.

3. Jankó ... jelezte, hogy a közeljövőben nem igen fog tudni átmenni Nyházára. ... Így tehát a beszélgetésünk során szóvá tett verziót (Neufeld Lajcsi bevonása a tírják kutatásba) megvalósíthatjuk. ... ölel baráti szeretettel: öreg barátod”¹⁰³

„Kedves Miska Bátyám, (1981) köszönettel nyugtázom János kománk rezüméjét. ... A szerző /utólagos!/ egyetértésével felhívtuk az olvasók figyelmét arra is, hogy a szerző az adatközlők szubjektív közlését, véleményét vette át, melyek nem mindenkor helytállóak, tehát ezek hiteles, tudományos adatokként nem kezelhetők.

Fogadni mernék, hogy az adatközlők Jánosnak nem „**urdorká**”-ról, hanem „**urdovká**”-ról meséltek, de ez így is úgy is **csak „úrdolga” lehet**. Valóban jó lenne, ha utánanéznél. ... ölel: Sanyi”¹⁰⁴

„Kedves Mihály Bátyám! (1984) Most állítottuk össze az 1985. évi néprajzi munkatervünket. Múzeumigazgatói, valamint a megyei nemzetiségi bizottság titkárának minőségében tisztelettel felkérlek arra, hogy a nyíregyházi „tírják” hagyományok feltárása és ápolása érdekében egy hetet tölts városunkban. Szállásról és egyéb költségekről természetesen gondoskodunk.

... A soron következő kötetben nagy örömmel adnánk helyet **a tamásfalvi telepesekről**, illetve **Wandlik Márton munkásságáról** szóló tanulmányodnak! Fel kellene tárnod azt, hogy milyen rokonság van Tamásfalva és a nyíregyházi bokrok között, de minden szerénység nélkül, fontos lenne közölni benne a Márkus-család, esetleg egy-két más család történetét is. Ilyesmivel korábban is foglalkoztál, sok tírják keresi benne családfáját. ... Rajtad kívül szerző lesz még: Ján Botik, Marta Sigmundova, Németh Zoltán és a földrajztudós Frisnyák Sándor.

Mint néprajzost, érdekel a Muránska Zdychava falucskáról készülő dolgozatod. Magam is azt javasolom, hogy Ujváry Zoliék publikálják, mivel ez a téma nem kapcsolódik közvetlen a tírják kutatásokhoz. Írd meg ezt is, de csak utána! ... hű hived: Sanyi”¹⁰⁵

„Kedves Sándorom! (1985) Tudatom Veled, hogy az elmúlt hónap során nem tudtam tervezett nyíregyházi utamat megvalósítani. Részben családi és részben nagy elfoglaltságom miatt. A nyáron annyi külföldi látogatót kellett fogadnom – hogy az egyik adta a másoknak a kilincset.

... Október elején Krakkóban leszek, egy nemzetközi népi táplálkozás konferencián veszek részt. ... Ezen a konferencián – úgy érzem – én leszek a korelnök. ...

Nyíregyházi utamat tehát november elejére tolnám ki, amit egybekötnék a **Morgó temetőben** nyugvó felmenő őseim látogatásával is. ... Én főleg néhány látogatást tennék Nagycserkeszen és a Megyei Levéltárban néznék utána egy-két dolognak. ... Köszönt öreg barátotok”¹⁰⁶

„Kedves Miska Bátyám” (1985) ... korábbi meghívásunkat fenntartjuk és szeretettel várunk Nyíregyházára!

Van miről beszélgetnünk! ... Légy szíves megírni, hogy mikor tudsz jönni? ...

Tudom, hogy várnak Téged most október elején **Békéscsabán**, ahol bennünket Németh Zoltán mellett Páll Pista kollegám szokott képviselni. – De várunk Téged **a tokaji tanácskozáson** is. ...

Előljáróban: **Botik Jankó** a „Národopisné informácie” /3;84/ című rotaprint kiadványban egy nagyon érdekes dolgozatot közölt: „**Trpáci – Tírjáci**. ...”¹⁰⁷ címmel. Ez eléggé felkavart

¹⁰³ SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

¹⁰⁴ SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

¹⁰⁵ Uo.

¹⁰⁶ Uo.

¹⁰⁷ „Trpáci – Tírjáci. Ku genéze zázvu a k etnokultúrnemu vyvinu etnografickej skupiny”

bennünket. Ez is közrejátszott abban, hogy elhatároztuk: jó lenne a „tirpák” szó etimológiájáról, mai értelmezéséről egy konferenciát tartani! A konferenciát 1986 szeptemberében, nagyon szűk keretek között tervezzük! Az első nagy előadó Te lennél!!! Remélem elfogadod /még majd többször is ismétlődő/ felkérésünket! Nagyjából azt várnánk Tőled, amit leírtál a Bokortanyák népében. /Ezt magyarul./ Utána Btík Jankó következne /szlovákul/, azt várjuk Tőle, amit leírt a Náródopisban. A harmadik nagyelőadó Németh Zoli lenne, aki lényegében arról beszélne, hogy e szó értelmezése napjainkban milyen mértékben szélesedett ki. Korreferátumot bárki tarthat, itt számítunk Koma Jankóra, Sigmund Mártára, Gyivicsán Annára, Krupa Andrásra, Petercsák Tivadarra, Viga Gyulára és talán énrám is. /Engem az érdekelne, hogy jelenleg a „tirpák” szónak van-e pejoratív értelme, s ha van, az milyen mértékű, itt a bokortanyákon. Tehát én a Te előadásodhoz szeretnék kapcsolódni!/
 ... most nyáron ... megismerkedhettem Kost’álik Jankóval /dozent, Presov/ is, aki ugyan földrajzos, de számára is volna itt tennivaló bőven. Az itteni kutatásait támogatná a Főiskola földrajzi tanszéke is.

... Ha ... Krakkó miatt oda (Békéscsabára) nem mész, akkor viszont én találkozom Veled Tokajban!

... Ha ... Krakkó miatt oda (Békéscsabára) nem mész, akkor viszont én találkozom Veled Tokajban!

Mindannyian igen hálásak vagyunk Neked azért, hogy újabb és újabb szlovák barátokra, tudományos kutatókkal való kapcsolatokra tehetünk szert. Ez nem kis haszonnal jár, és remélem, hogy ezt kölcsönösen így érezzük. ... régi barátod „Tirpákiából”: Sanyi¹⁰⁸

„Kedves Miska bátyám, (1986) még egyszer szeretném megköszönni szakmai, baráti közreműködésedet. Az itteni értékelés szerint ez a konferencia magas színvonalú volt. De most már az is egyértelmű, hogy ebben oroszlánrészt vállaltál. Bizonyosság erre a mellékelt¹⁰⁹, Rólad készült riport is.

... Arra kérlek, hogy írd le az előadásodat, teljes terjedelemben, jegyzetekkel, magyar nyelven! De kellene hozzá 4-5 oldalas, szlovák nyelvű rezümé is! ...

Számítok segítségedre abban, hogy a IV. tirpák kötet is sikerüljön. ... tisztelettel és meleg barátsággal: Sanyi¹¹⁰

„Kedves Miska Bátyám, (1987) ne vedd tiszteletlenségnek azt, hogy ilyen soká nem választam a leveledre. Dehát Páll Pista egész télen szabadságon van, még most is, mert írja a kandidátusi disszertációját. ... Vegyük sorjába közös dolgainkat:

1. ... A nyíregyházi „tirpák” etnikum kialakulása című előadásod szövegét /teljes terjedelemben, jegyzetekkel/ 1987. május 3-ig várom! De készíts hozzá 6-7 gépelt oldalas, szlovák nyelvű rezümét is.
2. Koma Jankó korreferátumának szövegét megkaptam, de rezümé nélkül. Nagyon kérnélek, segíts neki, hogy előadásáról két oldalas rezümét magyar nyelven május 31-ig megkaphassam. ...
3. Írtad, hogy még szükséged lenne a negyedik¹¹¹ „tirpák” kötetekből tíz példányra. Ennek nincs akadálya, ... elküldöm Jankónak a homonnai múzeum címére, és Jankó átadja Neked! ...
4. ... Nagyon köszönöm felvilágosításaidat **különböző „tirpák” emlékek megmentéséhez**. Csak múljon már el ez a tél és jöjjön vissza Páll Pista, azonnal hozzákezdünk. – Ennek eredményéről remélem, hogy egy hónapon belül beszámolhatok. Most úgy is el kell

¹⁰⁸ SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

¹⁰⁹ A mellékelt riport a levél csatolmányaként nem került a hagyatéki anyagba.

¹¹⁰ SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

¹¹¹ Elírás lehet (a III. kötetről lehet szó), ugyanis a IV-et még ekkor el sem kezdték szerkeszteni (Gyivicsán Anna fogja a nyár folyamán).

indulnom, mert **egy tipikus tirpák házat** szeretnék vásárolni a múzeumfaluba való áttelepítés céljából. Főleg olyat, amelyikben **a szabadkémény /kutka/** megvan, esetleg **a szobabeli kemence** is.

5. Nagyon várom Janó Kost'alik barátunk dolgozatát arról, hogy **a földrajzi környezet hatását miként értékeli a bokortanyák kialakulásában**. Rajzait láttam, már azt szöveg nélkül is örömmel közölnék. Janó dolgozata az ötödik kötetünkben jelenne meg. Én is készíttetek egy dolgozatot a Nyíregyháza környéki országutakról, melyekre még emlékeznek, de itt-ott tűnedeznek. Szintén az ötödik kötetre gondoltam.

A tirpák tanya megnyitását jövő év októberére tervezzük. ... köszönt: Sanyi¹¹²

„Kedves Miska Bátyám! (1987) ...

A homonnai múzeum meghívására ... Homonnára utazunk. ... Öten megyünk: Németh Péter, Nagy Ferenc, Búr Gábor, én és a gépkocsivezető.

Másnap, ... Eperjes felé vesszük az irányt, onnan pedig Kassára.

... Szeretnénk Veled találkozni! ...

A tirpák kötetekre visszatérve, végül nem küldtem el Koma Jankó homonnai címére, hanem most viszek magammal 10-12 példányt, s azokat Kassán átadom Neked.

Örülök, hogy a korábbi tirpák köteteket szétkapkodták. Ismétlem, hogy **ellenértékét** /ha kitelik belőle/ **egy-egy üveg slivovicában kérném**, ugyanis Németh Péternek jár az egyik, a másik meg nekem. ...

A IV. tirpák kötetet a nyár folyamán Gyivicsán Anna szerkeszti össze. ...

Na, de ezt elmondhattam volna szóban is. A viszontlátásig szeretettel köszönt: Sanyi¹¹³

„Kedves Miska Bátyám! (1987) Németh Zoli elolvasta Kost'alik Jankó dolgozatát, bele is javíthatott. A dolgozatot jónak tartja. Ez nem a tirpák konferencián elhangzott hozzászólás, hanem az, amelyet az itteni helyszíni kutatás után várunk tőle. Németh Zoli egyetért azzal, hogy az általad javasolt irodalmi adatokkal ezt kiegészítse. De mindannyian tudjuk, hogy ehhez mellékletek is vannak! /Térképek, esetleg fotók is./ Néhányat láttunk már belőle!

... Azt kérjük, hogy vedd fel a kapcsolatot Kost'alik Jankóval, beszéljétek meg, mikor tudnátok Nyíregyházára jönni néhány napra? A kiegészítő kutatóúthoz 800-800 /összesen 1600/ forint támogatást nyújtunk. ... ölel: Sanyi¹¹⁴

„Kedves Miska Bátyám! (1987) A IV. „tirpák” kötetet október 31-ig nyomdába kellett volna adnom. A kéziratok nálam vannak, csupán a Te előadásod hiányzik. Az, amelyiket a tavalyi „tirpák” szimpóziumon oly nagy sikerrel elmondtál.

... Légy szíves postafordultával válaszolni. Számíthatunk-e arra, hogy a szimpóziumon elhangzott előadásod szövegét ez év végéig kézhez kapjuk? Címe: A nyíregyházi „tirpák” etnikum kialakulása. ...

... Azt hiszem senki sem örülne, ha pont a Te előadásod maradna ki a negyedik „tirpák” kötetünkéből. ... ölel: Sanyi”

„Kedves Miska Bátyám! (1989) Nagyon sajnálom, hogy a legutóbbi, december eleji nyíregyházi látogatásod alkalmával nem találkoztunk. Ha tudtam volna, én is szívesen kimentem volna **Nagycserkeszre**, annál is inkább, mivel egyrészt hivatalomnál fogva **minden „tirpák” ügy érdekel**, nem szólva arról, másrészt, hogy Babicz Pál tanácselnökkel jó kapcsolatunk volt a cigánybokori tirpák ház áttelepítése ügyében.

¹¹² SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ Uo.

A IV. tirpák kötetet kiadtuk, amelyikből sajnos hiányzik az a tanulmány, amelyiket előszóiban a „tirpák” konferencián adtál elő. Remélem azonban, hogy az V. kötetbe ez már belekerül: a kézirat leadásának végső határideje: 1989. május 31. – Nagyon várom! – ...

Teljesen igazad van abban, hogy a „tirpák” kötetek – és általában mindenféle múzeumi kiadványok – terjesztése nem megoldott, ezek nem mindig jutnak el oda, ahol ezek érdeklődésre tarthatnának számot. Mentségünkre: mi többszáz példányt küldünk szét mindenféle tiszteletpéldányként és cserepéldányként, a többi a Jósa András Múzeum portáján árusítjuk. Se apparátusunk, se példányszámunk, se engedélyünk nincs arra, hogy a múzeumi kiadványokkal házaljunk. Viszont a „tirpák” köteteinkről mind a Kelet-Magyarország napilap, mind a Szabolcs-Szatmári Szemle mindig hírt adott, ennek tudható be, hogy ezek a kiadványok nem maradnak a nyakunkon. A múzeum tudná a jelenlegi ezres példányszámot emelni, de a terjesztést nem tudja vállalni. ...

Terveimben nem szerepel ebben az évben szlovákiai út. Sajnos, a homonnai múzeum kétrendbeli meghívásunkat is válasz nélkül hagyta, így furcsa lett volna, ha csak mi megyünk vendégeskedni. Annak viszont örültem, /ha magánemberként is/, hogy Jan Koma és Jan Kost'alik eljött a „tirpák” ház megnyitó ünnepségére, sőt mindketten hozzá is szóltak a IV. tirpák kötet bemutatása ürügyén rendezett tanácskozáson. Jó volt, de Téged hiányoltunk!

Bármikor jössz, megtalálsz itt a Múzeumfaluban, ... ölel: Sanyi”¹¹⁵

A tirpák kutatás kibogozandó szálai előbb-utóbb törvényszerűen MM-et is elvezették a nyíregyházi Móríz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjteményébe. Ott FUTAKY LÁSZLÓ, a könyvtár akkor megbízott igazgatója egyengette kutatásbeli útjait MM érdeklődő leveleire adott válaszaival: „Tisztelt Márkus Mihály! (1987) ... levele alapján tájékoztatom, hogy intézményünk helyismereti részlegében az 1912–1919 között megjelent **Szabolcsi Hírlap** és az 1880–1933 között Nyíregyházán megjelent **Nyírvidék mikrofilmen** megvan. A Jósa András Múzeumban az újság is rendelkezésre áll. ...”¹¹⁶

*„Tisztelt Márkus Mihály! (1987) Udvari István főiskolai tanár hozzánk továbbította kérését – **Vietórisz József: Senki Pál** c. művének a felkutatására. A keresett mű, könyvtárunk állományában megtalálható. Így önnek fénymásolatot készítettünk – róla –, amit postán tisztelettel elküldünk.*

Ne vegye tolokodásnak, de gyűjteményünkben csak egy példányban van meg a Bokortanyák népe c. könyve. Ez a tirpák életet – és történetét tanulmányozóknak még mindig alapvető forrásmunka. Nagy szolgálatot tenne könyvtárunknak, ha ebből egy példányt a helyismereti gyűjteményünk számára elküldene. Ha megyei vagy nyíregyházi vonatkozású cikke vagy tanulmánya jelenik meg, úgy abból is juttasson részünkre egy-egy példányt. Természetesen csere kiadvánnyal viszonzunk azokat. Üdvözlettel: Futaky László”¹¹⁷

MM kiváló adatközlője, HUSZÁRSZKI JÁNOS (rossz látással, 86 évesen) újra leül az írógépéhez, mert segítségére akar lenni néprajzosunknak a tirpák kutatásában, a régi hagyományok fellelénítésében. Kiderül, hogy költői vénával is megáldott a mi János bácsink, a tanár Úr. „Kedves Márkus Úr! (1987) ...

*... igenis jól emlékszem a régi Ö r e g e k harangszó ismeretére. Sajnos, a reformátusra én se emlékszem, mert arrafelé egyetlen református család lakott. /Baksa Mihály/ Ennek volt egy különös, megszokott kijelentése, ha már volt a sapka alatt: **Jazon Püspökladány**. ... Ladányi nevű család volt a környéken/Gerhát bokorban. ...*

¹¹⁵ SAK M 21a. 9. 113. (Erdész Sándor)

¹¹⁶ SAK M 21a. 9. 137. (Futaky László)

¹¹⁷ SAK M 21a. 9. 137. (Futaky László)

Az **evangélikus** hagyomány/+ Nagy István Markó bokor onnan származott, hogy az evangélikusoknál a böjt október közepétől november végéig tartott. ... a harangok is ... **Okruh hlyeba, Bok szlanyini/u** követeltek.

A **görög harangok** is a megszokott mindennapi és böjti időre használt **Kanta z oleyjom!** taktust verték.

A **római harangok** pedig, mivel a hívek általában mind szegények voltak, azt kívánták, hogy a halott után ne maradjon takarítani való: **Cundri handri, tasznyima dojami.**

Azonkívül emlékszem, hogy bár nem a harang témához tartozó, de voltak rigmusos, kissé csipkedő mondókák. Pl. a **görögre** azt mondták, hogy amikor vitte az erdőben vállán a létrát, ... keresztirányban. ... az útba eső fákat vágta ki, hogy előre tudjon haladni.

Az **evangélikusra** is volt rigmus: **Luterán baran, / Viszkocsiv na rám, / Rosztrepav miszku, /Dali mu popiszku.**

A **katolikusra** pedig nem hízelgő és nem nagyon művelt kifejezés volt. Talán, az általában nagycsalád miatt: **Katolik, vikvacsiv szi v.j.j. na kolik.**

A **református** témára ... érdeklődni fogok, de eddig ... nagyon síkos volt az út.

Magamról annyit, aki bízik a Jóistenben, az nem marad szégyenben. Humorom a régi. ... előveszem az újságot, és először megkeresem a Gyászjelentést. És, ha nincs benne a nevem, úgy letegezem magamat: Jankám, még élsz, tehát reggeliről kell gondoskodni. ... öreg barát János.

Három verset (mindhárom Huszárszki János költötte) mellékelek: **EMLÉKEZZÜNK /A Tiszavasvári út mentén ismeretlen sír/ (1945), Hová rohansz (1943) és Isten bohóca (1986).**¹¹⁸

Kedves Márkus Úr /Micháel!/ (1989) ... Igen, nagyon jól ismerem a nagy csatos könyvet. Elég jól tudom olvasni a betűket. A halott virrasztásakor énekeltem a többiekkel együtt. Még élénken emlékszem, amikor még serdülő korban voltam és vasárnaponként mentünk a templomba. Vegyesen, a másvallásúakkal egyetemben. Az evangélikusokat már messziről megismertük, mert a nagy könyvet már ismertük. Olyan volt, mint egy gömböc, és a hónap alatt vitték gyalog. ...

Ezeket Édesanyámtól tanultam, amikor a kemencét fűtötte: **Bichon nato spominali, / Cso nász má potkatyi, / Mnohi lugyja slisito, / Mali bi plakaty. – Veduc zsemáme umretyi, / Seci v zemi bityi, / Szudu hrozniho csekatyi, / Mrnkozni jen bityi.** (Tranoscius 983.) Másikból részlet: **Nyeszkoro, nyeszkoro, na Boha volaty, / Osztatnyéj hogyinye, kegy bugyem konaty.**

... A Jóisten elég jó hanggal megáldott. Az **Esperes Úr** megkért engemet, hogyha nincsen hangszer, ... Úrvacsorakor mindig énekeljek egy odavaló ének. Én, olykor-olykor előveszem magyarul: **Készítsd magad kedves lélek, / Ahhoz, aki által élek. / E nap, mely ma előkerült, / Boldogságom fényre derült. / Mert az Üdvözítő Úrtól, / Vacsorára hívat attól. / Aki az eget forgatja, / Vacsoráját nálad tartja!** (Tranoscius 372., Hus János éneke! / Az **Esperes Úr** azt nem tudja, hogy az nem katolikus ének. Azt hiszi, hogy valami ősrégi katolikus énekes könyvből vettem át.

Az én iskolás koromban **már nem volt szlovák tanítás**, de magyar, és azokból már bőven tudok még. **A magyarra úgy 1907 körül tértek át.** A tanító neve: **Dropa** volt. A **Thaisz** nevű már magyarul tanított.

Magamról annyit, a 88-ikat taposom május 10-éig, onnantól kezdve már 89-ik lesz, ha az Úr megengedi! ...

... Csak tessék írni: Huszárszki János.

U.i.: A verselés még megy. Én olvasok vagy olvastam cirill, cseh és magyart."¹¹⁹

¹¹⁸ SAK M 21a. 10. 184. (Huszárszki János)

¹¹⁹ SAK M 21a. 10. 184. (Huszárszki János)

Kedves Márkus Úr! (é.n., 1980-as évek vége) ... De térjünk a tárgyra:

1. **A római katolikusok** általában a **Királyteleki szőlőben** éltek. Ugyanis odatelepedtek az uradalomból kinőtt cselédek. A cselédek, vagyis a szegények a katolikusokból voltak. A konvencióból¹²⁰ annyit összespóroltak és valamennyit loptak, és ebből tudtak egy kis házikót venni.
2. **Borbányán** vagyis az **Orosi szőlőben** is laktak. Sőt, római iskola is volt. **Szarvas-szigeten** is tömegesen laktak, mert ott is volt római iskola. Ugyancsak **Hosszúháton** is voltak cselédek ... Oda is kijárt a rk. pap. A **Tokaji út mentén** is volt rk. iskola. ...
3. Azt hallottam Édesanyámtól és Édesapámtól (Apám rk., Anyám gk. volt), hogy a görögöknél, mikor szentelték fel a gk. templomot, „Énekeltek tótul, sőt pravoszlávul. Na mnohaja litá.” Ami azt jelenti: Nagyon sok esztendeig. És még az én gyermekkoromban is Rutkay nevű esperes gyóntatott tótul. ... Akkor komolyan vették a templomba járást. ... Vasárnap a kasza az eperfán, a kapa pedig a sertésól legfelső deszkáján lógott. És akkor nem volt autóbusz, gyalog (mentek a templomba), hónuk alatt (a nagy csatos) könyvvel. Külön szláv prédikációt csak az evangélikusokról tudok. De gyóntatás a görögöknél is volt.
4. A származásom: Édesapám lengyel származású, Édesanyám pedig szlovák származású. Édesapám Zsmigrod környéki, Édesanyám pedig Homonna (Humeno). Mindketten a szüleivel jöttek ide (vagyis Nyíregyházára). Édesapámnak az apja lengyelben ... kántor-tanító volt. Ott azonban Uzarszky nevet kell keresni. ... Édesapám szülei legelsőnek István bokorban telepedtek le. Édesanyámról csak onnan tudok, hogy ... a Nádas bokorban Babiczéknál szolgált. Édesapám ... akkoriban vette el feleségül. Amikor egybekeltek a Horvát bokorban laktak. Onnan a Királyteleki grófoknál cselédeskedett Édesapám. Ez azonban csak egy éven át tartott. Onnan megint a Horvát bokorba, majd a János bokorba (költöztek). Onnan pedig a Nádas bokorba, ahol Édesapám vett egy házat. Ő ugyanis olyan ezermester volt. ... A tudást én is átvettem Tőle.
5. A nevek ma már nehéz ráakadni, mivel Kovácsék Kovaly, Babiczék Babéj volt. ... 14 éves koromban tanya-bokor csordás voltam, akkor tört ki a háború. A következőknél szolgáltam: 1915. Bartos István ..., 1916-ban Felső-Simán Gróf Jánosnál, 1917. özv. Bartos Mihálynénál, 1918. Bartos Baláznénál. A legutóbbinál kiszolgáltam egy csikó lovat, és ettől kezdve nem szolgáltam, hanem Szüleimmel együtt dolgoztam, és közben Édesapámtól loptam a mester munkákat, mert a tudást mindig el kell lopni.”¹²¹

Újabbnál újabb kérések MM-től szakmabeli kollégájához, MAGNA ANDRÁS nyíregyházi néprajzoshoz: Kedves Bandikám! (1985) ... Bizonyára gondolod – hogy valami kérésem lesz Hozzád. Hát igen.

Én a mai napon felkértem Endreffy tisztelendő urat, hogy segítsen nékem valamiben. Ezúttal Téged is fel szeretnék kérni erre. Ugyanazt kérném Tőled is – mint Őtőle. Igen örülnék – ha egymástól függetlenül adnátok meg a választ.

Arról van szó – hogy én a nyárig meg szeretném írni **Wandlik Mártonnak**, az első nyíregyházi lelkésznek a profilját. ...

Szeretném tudni, hogy a nyíregyházi evangélikus hívek körében ismerik-e ennek a derék lelkésznek a hírét? Nevét? Tudják-e – hogy ki volt? És mit tudnak róla egyáltalán? Ha tudják – azt honnan tudják? Hallották-e az öregektől? Vagy olvasták valahol? ... Tehát, ha van módod, és

¹²⁰ Konvenció: általánosan elfogadott szokás, megegyezés, megállapodás, amely lehetett írott vagy hallgatóságos.

¹²¹ SAK M 21a. 10. 184. (Huszárszki János)

összejössz öreg tírpák mamókák-kal, apókák-kal? Kérdezd ki őket – hogy tudják-e ki volt ez a Wandlik Márton?

... én már a harmincas és negyvenes években kikérdeztem a legidősebb tírpák bácsikákat Róla. ... Én azonban szeretném tudni – hogy mit tudnak a mai nemzedékbeliék? ... Én aztán konfrontálnám adataimat. ... Tanulmányom Nyíregyházán a Múzeumi füzetekben fog megjelenni. ...

... A lévai tírpák atyafiai húsvétkor szeretnék felszentelni imaházukat. ... Kb. 600-700 személyre szóló imaházról van szó.

... Üdvözöl mindnyájatokat: öreg barátod¹²²

„Kedves Miska! (1985) Kérésednek szívesen teszek eleget, annál is inkább, mert amit csinálsz, hasznos, és gazdagítja gyülekezeti történelmünk múltját.

Hogy ilyen sokára válaszolok, ... eltört a bal karom, 6 hétig gipszben voltam, és ez akadályozott a mozgásban. ...

Felkerestem néhány idős hívünket is, (80 év felett), de **Wandlik Márton neve** ismeretlen volt előttük. A mi generációnk, de még akik nálunk 10 évvel korábban születtek sem emlékeznek már rá. Ezek közül az idősek közül ketten Bartholomaidesről tudtak hallomásból.

Wandlik Márton személyi vonásai közül egyet szoktak kihangsúlyozni, azt, hogy **összeférhetetlen volt**. (Az első áttelepültekkel eljövételének oka részben ez lett volna?) Ha így lett volna, akkor éppen ezt a hibáját használta fel Isten arra, hogy **az első áttelepülteknek legyen lelki gondozója**. A kritikus átmeneti időt átvészelték őseink, az elnyomás ellenére **megmaradtak evangélikusoknak**. Ezt nagy mértékben **köszönhetjük Wandlik Mártonnak**.

... barátod: M. Bandi¹²³

MM munkára, visszaemlékezéseinek megírására biztató levelei Dr. MARSSÓ JÓZSEF (akkor már 87 éves) ny. tanárhoz: „Kedves Tanár Úr! (1988) Engedje meg, hogy így ismeretlenül üdvözljem, és egyúttal megköszönjem azon írásait – amiket eddigelé a *aszabolcs-Szatmári Szemlében* publikált. Magamról csak annyit – hogy én a „szőke város” szülötte – figyelemmel kísérem szülővárosomról szóló írásokat. ...

A Tanár Úr neve nem volt ismeretlen már diákkoromban sem, mert egyik bátyám Felső Kereskedelmi iskolát végzett, és onnan ismertem az Ön nevét. Kíváncsún tartanám – hogy mindazt, amit még tud Nyíregyháza múltjából – akik még éltek a régi nyíregyházi életet. Írja meg mindezt abban a formában – ahogy a Csallóközről is megírta, hogy mi az eredete ennek az egykori városrésznek. ... őszinte híve: MM etnográfus¹²⁴

„Kedves Barátom! (1988) Hálásan köszönöm a leveledből felém áramló **megbecsülést és biztatást**. A kívülről jövő erőre bizony már nagyon rászorulok, 87 évemmel már egészen aggastyán vagyok.

Öregkori írásaim sem egyebek, mint aggkori jelenségek. Visszaemlékezem bennük fiatalabb éveimre.

Nagyon élénken emlékszem vissza egy **Márkus István** nevű egykori tanítványomra. Nyíregyházi fiú volt, a Szarvas utca tájékán laktak, egyik bátyja baptista pap volt, ő maga is a becsületességnek szinte szobra volt. Az oroszok hurcolták el 1944-ben. Úgy tudom, Kamcsatkában halt meg. Az özvegye nevelte két gyermeküket. Közülük az egyik, **Klári** szintén tanítványom volt, 16 éves korában fehérvérűségben meghalt. Ilyen szomorú emlékek jutnak eszembe a nevedről.

¹²² SAK M 21a. 11. 275. (Magna András)

¹²³ SAK M 21a. 11. 275. (Magna András)

¹²⁴ SAK M 21a. 11. 289. (Marssó József)

Nagyon örülnék, ha életemről, tapasztalataidról, munkásságodról és a szlovák tudományos életről kissé tájékoztatnál.

Még egy kapocs közöttünk: én Kassán érettségiztem 1919-ben az akkor premontrei főgimnázium egyik utolsó diákjaként, érettségink után a csehek azonnal elvették a gimnáziumot a papoktól. ...

Kitüntető barátságodat még egyszer hálásan köszönve, szeretettel üdvözöl: Marssó József¹²⁵

„Kedves Tanár Úr! (1988) Köszönettel nyugtázom hozzám irt sorait. Kérésére válaszolva, közölhetem – hogy nagy meglepetéssel vettem tudomásul, hogy magas kora ellenére olyan jó emlékező tehetséggel rendelkezik. Kezdem ezt azzal – hogy én annak a Márkus Istvánnak, a Tanár Úr tanítványának az öccse vagyok, valóban a Szarvas utcában laktunk. ...¹²⁶ Ott voltam Klárka lányának a temetésén is. Sajnos, már csak holtan láthattam viszont, pedig betegágyán várva várta látogatásomat. Másik gyermeke, a Gyurka azidőszereint Miskolcon lakik, azidőszereint valahol Kelet-Németországban hegeszt, és keresi a családjának szükséges dolgokat. Éppen a karácsony utáni napokban jártam ott, és ott beszélgettünk egymással.

Magamról csak annyit¹²⁷ ...¹²⁸

MM most MÁTISZ BÉLA ny. igazgató-tanítót ostromolta konkrétan megfogalmazott, célirányos kérdéseivel: *„Kedves Igazgató Úr! (1987) ... Kérdéseimet, mint a Bokortanyák népe című néprajzi monográfia szerzője tennem fel. ...*

- 1. Tudomásom szerint Ön még évekkel ezelőtt megírta a nyíregyházi evangélikus iskolák történetét. Igazán sajnálom, ezt a munkáját nem volt alkalmam látni. Érdeklődtem is utána különböző helyeken. ... Feltennem a kérdést, hol tudnék hozzájutni egy példányhoz – ahol betekintést nyerhetnék munkájába?*
- 2. ... a forrásokot honnan merítette? ... hozzáférhetőek volnának ezek a források még ma is? ... a budapesti közp. egyházi levéltárban és a 19. században megjelenő fővárosi lapokban, sok érdekes anyagot találtam – amikről az egyházi krónikák és városmonográfiák sehol sem emlékeznek meg. Felhasználta ezeket a forrásokat a maga munkájában?*
- 3. Ebben az évben újra átlátogatok szülővárosomba, ha nem volna ellenére – szívesen meglátogatnám ez alkalommal.*
- 4. Magamról most csak annyit – hogy 75. életévemben járó, tirpák szülők leszármazottja vagyok. ... az egykori Verbőczy- /most Nagycserkesz határában lévő/ bokortanyán születtem. Szüleim a városba jártattak iskolába, annak idején ismertem is az Igazgató Úr nevét – de bizony már nem emlékszem, hogy akkor melyik bokortanyán tanított? /Tanítóim voltak: Béler G. Osvald, Fazekas J. és Prákopa I./ Kubacska István volt akkor az igazgató. ...*

... igen örülnék, ha kérdéseimre valamilyen tájékoztatást tudna nyújtani. ... őszinte tiszteletője¹²⁹

¹²⁵ SAK M 21a. 11. 289. (Marssó József)

¹²⁶ Itt ezután az a rész következik a bátyja oroszok általi elhurcoltatásáról és vesztéről, amit a „Ki is volt Márkus Mihály?” fejezetben már közreadtunk. Nem kívánunk ismétlésekbe bocsátkozni.

¹²⁷ Innentől másfél gépelt oldal terjedelemben magáról, családjáról és a néprajztudomány területén elért eredményeiről számol be röviden, amit már ugyancsak a „Ki is volt Márkus Mihály?” fejezetben lényegében közreadtunk. Itt sem kívánunk ismétlésekbe bocsátkozni.

¹²⁸ SAK M 21a. 11. 289. (Marssó József)

¹²⁹ SAK M 21a. 11. 294. (Mátisz Béla)

MM közbenjárásával a szerkesztőt, MEZŐ ANDRÁS-t kéri a Kassára érkezett nyomdahi-
bás Szabolcs-Szatmári Szemlék cseréjére: *Kedves barátom! (é.n., 1987?/ Még ez év elején felkértem
az itteni Állami Tudományos Könyvtár ... igazgatóságát, hogy az intézményünknek megküldött Sza-
bolcs-Szatmári Szemle 1986. évfolyamainak egyes hibásan nyomott számait cseréeljék ki hibátlanul
nyomott példányokkal. ... erre egész szeptember haváig tartó időben nem került sor; ...*

*Ezúttal magánúton kérnélek meg – hogy a kért hibás példányokat legyetek szívesek kicse-
rélni. ...*

*... Szívélyesen köszöntöm a Főiskola főigazgatóját, Téged – valamint Frisnyák Sándort is,
Németh Zoltánnal egyetemben. ... öreg barátotok MM¹³⁰*

Az 1980-as években töretlen MM és NÉMETH ZOLTÁN főiskolai tanár közötti szakmai és
baráti levelezés: „*Kedves Miska Bátyám! (1985) A legutóbbi leveleink Találkoztak. Én nekrológgal
és gyászjelentéssel szomorítottalak el: **Hársfalvi Péter halála** annyira megdöbbentett bennünket,
hogy elkerüljük még a téma említését is.*

*A **Szemlére** vonatkozó kérdésed jogos: tényleg volt vele valami. Mégpedig az – kívülálló
személyként ismerve a helyzetet –, hogy megjelent időben, dec. 1-én, de **a tartalma miatt gyorsan
bevontak minden példányt a standokról** /alig egyet-kettőt ha eladhattak, de annak is utána néztek/.
Röviden: az első két oldalnyi ünnepi megemlékezést a megyei első titkár írta a 40 év szellemében, ezt
követte, több oldalon át, **a megyei levéltár igazgatójának¹³¹ összeállítása a 44 őszén lezajlott esemé-
nyek kapcsán történetekről**: jegyzők, alispán, egyebek panaszos iratai a zaklatásokról, a rablások-
ról, a nőekkel való erőszakosságokról, állatok, emberek elhajtásáról stb. Nos, ez, ugyebár, már nem
vágott össze mással, bár igaz volt. ...*

*Most jön az, hogy mennyire befolyásolhatta a folyóirat megjelenése H.P. állapotát, mivel
vérszesen egybeesett a kórházba menetelével. Szerintem fölmérte az utóhatását, ...*

*... Hogy mivel foglalkozom mostanában? Elkészítettem egy 40 oldalas anyagot a 18. szá-
zad végi Nyíregyházáról /több cseh nyelvű irattári forrás fölhasználásával/. ... A múlt héten volt a
debreceni egyetemen háromnapos russzisztikai-szlavisztikai konferencia, és itt **A bibliai cseh nyelv
használata a 18. század második felében Nyíregyházán** címmel tartottam /állítólag érdekes/ elő-
adást. ...*

*Ami pedig a nagyobb munkámat jelenti /legalább két éve már/: a levéltár testamentumainak
ügye, azokból a 18. század második felére, 1759-től 1792-ig terjedő időre eső bibliai cseh nyelvű
példányainak lefordítása, földolgozása stb. Az átírásukkal, fordításukkal már végeztem. Mintegy öt-
ven végrendeletéről és osztályos egyezségről van szó. ...*

*... A kétnyelvűségről szóló művedet /már amit szerezteél/ egyszer megnézem, és érdemes vele
foglalkozni. ... Baráti szeretettel: Zoli¹³²*

*„Kedves Zolikám! (1985) ... Köszönöm a nekrológot, időközben másfelől is kaptam híreket
az SZSZSZ-ről. Pesti barátaim is jelezték, hogy szegény P-nek magas vérnyomása volt – már régeb-
ben panaszkodott rá. ...*

*Szívből sajnálom elhalálózását. ... Most már csak arra leszek kíváncsi, hogy kire bízzák a
szerkesztés munkáját? Félek – hogy a választás igen nehéz lesz. ...*

Mindazt – amit írtál – már egy hete tudom az egészet. ...

¹³⁰ SAK M 21a. 11. 304. (Mező András)

¹³¹ Ekkor Gyarmathy Zsigmond volt a megyei levéltár igazgatója (1975–1993).

¹³² SAK M 21a. 12. 330. (Németh Zoltán)

... Sanyinak mondd meg – hogy **Kassa és Eperjes mellett** okvetlen vegye fel a kapcsolatot a **Svidnikon** lévő Ukrán Múzeummal is. Megérdemlik, derék kutatóik vannak. Itt sokkal több megértésre fogtok találni – mint a kassai vagy eperjesi múzeumban. ...

... **Ami a cseh bibličtina nyelvét illeti** – lelkedre kötöm azt, hogy annak a divatja, népszerűsége eltartott a 19. század végéig. Én kisdíák koromban ámulva hallgattam egy **Kisteleki szőlőben** lakó bácsikát, aki olyan gyönyörűen beszélt a bibličtina nyelvét – hogy nem tudtam a csodálattól szóhoz jutni. Elég, ha itt felhívom a figyelmet Vietorisz Józsi bácsira, ... Az én édesapám a tirpák gazdák lakodalmain sokat násznagyoskodott. Nekünk még most is megvan az a násznagy- és vőfélykönyv, ahol Ő saját szavaival írta le a bibličtina nyelvén a rituális mondandókat. Egy ilyen szónoklat félórás is volt. ... Bámulom Apám, Nagyapám kétnyelvű írástudását. Nem keveri össze a két nyelv ortográfiáját¹³³. Hol tanulták szüleink ezt a kettős nyelvvállapotot? Én sokat gondolkoztam ezen dolgok fölött. ...

... baráti szeretettel ölel: öreg barátod¹³⁴

„Kedves Miska bátyám! (1985) A múlt évi utolsó Szemle dolga elült már: ... , senkinek nem lett semmilyen „sorsa”. Az új szerkesztő személye sem ismert még.

... A sok munkád közepette is gondoltál rám, amikor a bibličtina sorsára figyelmeztettél. Köszönöm kedvességedet. ... a jelzett előadásomban bőven (egy egész oldalt) idézek a könyvedből arra vonatkozóan, hogy a beszélt „tót” nyelvvel párhuzamosan a múlt században még igen sokan használták ezt a cseh nyelvezetet.

A testamentumok fordítását elvégeztem, a kézirat összeállt, a sorsa még nincs teljesen rendezve.

Mellékelem a H.P. temetésén elhangzott beszédet. ...

... baráti szeretettel: Németh Zoltán¹³⁵

„Kedves Miska bátyám! (1986) ... Erdész Sándor szívélyes üdvözetét küldi. Tájékoztattott arról, hogy a nagycserkeszi monográfiát a múzeumi tirpák-sorozat V. kötetében lehetne elhelyezni (a IV. kötetbe az idejű tirpák-konferencia anyaga megy).

... Baráti üdvözzel: Németh Zoltán¹³⁶

„Kedves Miska bátyám! (1987) ... Leveled P.S. részét megmutattam Mező Bandinak. Nos, szívesen pótolja a hiányzó számokat, ...

Ami a „**ratkói babonát**” illeti, örülnék, ha a megjelenő kéziratból kaphatnék (akár fotómásolatot is). Aztán majd meglátnám, mit érdemes itt tenni. Mindenesetre a **Szmlár Miskánál lévő naplót** teljes egészében is lehetne ismertetni, hangsúllyal a bibličtiná-s anyagra, hiszen érdekessége éppen ez, mivel a tanyabokrokban lelhető meg, tehát a tirpákság tartozéka is egyúttal.

... baráti üdvözzel: Zoli¹³⁷

„Kedves Zoltánom! (1987) ... Arról a **ratkói**¹³⁸ kézzel írott tréfás-gúnyos versikéről kívánom megjegyezni, – hogy a közelmúltban sikerült megtalálni J. Botto tolmácsolásában közzétett formában. De persze a szövegben vannak némi eltérések. A Botto közreadásában az egész versike – mint a „gömöri szlovák nyelvjárás” dokumentuma szerepel. Van benne valami – azonban az eperjesi szlovakisták /a szlovák tanszék képviselői/ szerint nem lehet ilyen 'gömöri' dokumentum. Megígérték

¹³³ Ortográfia: helyesírási rendszer, beleértve a betűk használatát, a betűkapcsolatokat, az összevonást és a tagolást.

¹³⁴ SAK M 21a. 12. 330. (Németh Zoltán)

¹³⁵ SAK M 21a. 12. 330. (Németh Zoltán)

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ Ratkó: Község a régi Gömör vármegyében, ma Szlovákiában, a Besztercebányai kerület Nagyrőcei járásában található.

nekem – hogy gondosan utána néznek a dolognak és százalék-arányra fogják megállapítani – mi benne a gömöri és mi benne valami más, írástudó cseh egyházi poéta alkotása? ... **a szóbanforgó versike Botto Julius (vagy Botto II.) 1913-ban való közreadása.** ...

... köszönt: öreg barátod”¹³⁹

„Kedves Miska Bátyám! (1989) Kézzel írok, bár talán a géppel írt szöveg jobban olvasható, de a két kis unokám ebéd utáni alvásában van itt nálunk, a kattogás fölébreszthetné őket.

... Várjuk a dolgozatodat. Az viszont nagyon örvedetes, hogy sok anyagod van, ami még publikálást kíván.

Miska Bátyám! Tudom, hogy **rendkívüli idöket élünk**, hiszen mindenről értesülhetünk is. A televízióból az odaáti eseményeket ismerem. Azért, ha **egy-két hónappal ezelött mertél volna úgy lelkesedni, mint most**, könnyen Chrudinák sorsára juthattál volna. Lám-lám, az elítelt dolgok és személyek most csak dicséretet kapnak. De hát, amikor föladtad ez utolsó leveledet, dec. 19-én, gondoltad volna, hogy megérkezéséig túl leszünk egy újabb lidércálmon? (Lásd: Románia.) ...

Mindehhez a személyes örvendezéshez nálatok még egy családi büszkeség is járul: **unokaöcséd magas pozíciója az új szlovák kormányban!** Ehhez gratulálok! Együttal átküldöm a tegnapi helyi újságot, amelyben Udvari Pista fiatal kollégánk kihangsúlyozottan ír a nyíregyházi származású tír pákról a szlovák kormányban. ...

Zomborszki János jól van, ma dísznövágás van náluk. Szmolár Miska viszont (a Sulyán bokorból) meghalt, dec. 15-én temették. ...

... Szeretettel: Németh Zoli és családja

U.i.: Fiúnk okt. 28-án megnősült. Albérletben laknak. Lányoméék hozzáfogtak lakásépítkezéshez. Jómagam, túl a nyugdíjkoron, még két évig dolgozhatom. Zoli”¹⁴⁰

BENCZÚR SÁNDOR ny. tanító urat MM levélben keresi fel szokásos kérései megtételével: „Kedves Tanító úr! (1989) ... szeretném megkérni valamire.

... Endreffy tisztelendő úrtól úgy értesültem, hogy ... egyenesbe került a lelkészi hivatal levéltára. ... e munkában Magának oroszlánrésze volt. Láttam – hogy ... számbavétel alá kerültek a régi Tranoszciusok is, ...

1. ... meg tudná nekem írni – hogy a Tranoszciusok sorában melyik a legrégebb keletű? /... hol és melyik évben adták ki? .../

2. ... Keresem Miskolczi Mátyásnak, a város egykori nótáriusának közelebbi családi adatait. Tudom, hogy 1780-tól 1826-ig látta el a város főjegyzői teendőit. ... a Vasúti temetőben temették el. ... a Turóc vármegyei Mosóc községből származott. Anyai ágon unokaöccse volt Kollár János, nagynevű pesti evangélikus lelkésznek. ... arra kérném – nézze át az egyházi anyakönyveket /úgy 1780 előtti és későbbi években/ - hogy kivel kötött házasságot. Mert, amikor átkerült Nyh.-ra, másodsor nősült és nyíregyházi illetőségű özvegyasszonyt vett el feleségül, akitől egy fia és leánya született. ... Próbálja meg átnézni ezeket az anyakönyvi adatokat.

A múlt év decemberében Nyíregyházán jártam és kerestem a Miskolczi család leszármazottait. Sajnos, ezek elköltöztek Nyíregyházáról. Igen érdekelne – hogy élnek-e valami rokonok – akik e családdal korábban kapcsolatot tartottak. ...

¹³⁹ SAK M 21a. 12. 330. (Németh Zoltán)

¹⁴⁰ SAK M 21a. 12. 330. (Németh Zoltán)

*Igen örülnék – ha kérdéseimre valami adatot tudna nyújtani. ...
...a válaszát előre is köszönné: öreg barátja*¹⁴¹

MM számára a könyvtár mindig jó barát, biztos pont, ahol kérései többségben nyitott fülekre talál-
nak. Ilyen reményekkel fordul levélben a nyíregyházi megyei könyvtár státuszban lévő igazgatójá-
hoz, SZŰCS IMRE úrhoz: „*Igen tisztelt Igazgató úr! (1987) ... Kérem szíves tájékoztatását.*

- 1. Azt szeretném tudni – hogy 1912. évben milyen napilapok jelentek meg Nyíregyházán. ...*
- 2. Egyidejűleg legyen szabad megkérdezni azt is, hogy a legutolsó találkozásunk alkalmá-
ból szóvá tett, az evangélikus parókián őrzött egyházi kézi-könyvtár ügyében történt-e
valami előrehaladás? ... Nézetem szerint az ilyen parokiális kézikönyvtárakban igen
sokszor nem csak teológiai – de más helyi vonatkozású és értékű kiadványok és nyomtat-
ványok is találhatóak volnának. Bizonyítja ezt az itteni eperjesi és kassai parokiális kézi-
könyvtár is. Igen kérem, hogy a helyi könyvtár-ügy leghivatottabb képviselőjeként védje
meg ezt a könyvanyagot az elpusztulástól. ... öreg barátja*¹⁴²

„*Tisztelt Márkus Mihály! Kedves Bátyám! (1987) ... Mindenek előtt arról tájékozatom,
hogy igazgatói megbízatásom alól 1987. február 15-től felmentésemet kértem. ...*

*A leirtakkal, természetesen, érdemben foglalkozunk. A levelet átadtam – feljegyzés kíséreté-
ben – Futaky László megbízott igazgatónak, ...*

*Az evangélikus parókia kézi könyvtárával kapcsolatos kezdeményezésre, javaslatra bizo-
nyára a lehetőségeinket felvázoló választ ad az intézményvezetés. A Nyíregyházán megjelen napila-
pokkal kapcsolatosan konkrét adatokat gyűjtök, ...*

*Igazán örülök, hogy a múlt év őszén volt alkalmunk megismerkedni, bár a bokortanyákról
szóló könyv alapján Márkus Mihály nekem már régi ismerősöm.*

*... Tisztelettel és barátsággal köszönti: Dr. Szűcs Imre*¹⁴³

MM kapcsolatfelvételt keres az írásait nagyra értékelő TAKÁCS PÉTER történésszel: „*Kedves Ta-
nár úr! (1989) Érdeklődéssel szoktam kísérni azokat a tanulmányai – amit egykori szülővárossal
kapcsolatban írogatt. Tettem és teszem azt azért is – mivel fiatalabb éveimben magam is foglalkoz-
tam „szőke városunk” társadalomtörténeti kérdéseivel. Tettem ezt főleg, mint született tirpák csalá-
dok leszármazottja, a magyar néprajztudomány neveltje.*

*Legutóbbi írásai közül mindig nagy érdeklődéssel tanulmányoztam a Nyíregyháza történe-
tében a „Polgárosodás útján 1848–1849”-ről írt fejezetét. Az itt publikált fejezetek egyik legjobban
sikerültebbjének tartom. Higgye el – ezt nem hízelgésnéként közlöm Önnel. De legyen szabad szóvá
tenni azt is, hogy vannak ott olyan megállapításai is – amik nekem – mint a „tirpákok krónikásai-
nak egyikének” nagyon megtetszett és ott a várostörténet egyik kevésbé ismert és felkutatott részé-
re hívja fel a figyelmet. Ebben igen egyetérték Önnel, és ha lehetne – akkor ezen a nyáron szeretnék
átlátogatni szülővárosomba, s akkor szívesen találkoznék Önnel. ...*

*Jelen levelemnek az a célja – hogy szeretném felvenni Önnel a kapcsolatot. ... Baráti kö-
szöntéssel várja szíves válaszát: MM*¹⁴⁴

„*Kedves Mihály Bátyám! (1989) ... Számomra igen nagy öröm, hogy Mihály Bátyám felfi-
gyelt a tanulmányomra. Bizonyítéka annak, hogy nem dolgoztam hiába, s talán érdemes volt megírni*

¹⁴¹ SAK M 21a. 12. 331. (Benczúr Sándor)

¹⁴² SAK M 21a. 13. 447. (Szűcs Imre)

¹⁴³ Uo.

¹⁴⁴ SAK M 21a. 13. 467. (Takács Péter)

Nyíregyháza történetének ezt a periódusát, ha csak vázlatosan is. Ez erősít abban a hitemben is, hogy **megérdemelne ez a város egy rangos monográfiát**, melyben a maga bonyolultságában kerülhetne megvilágításra története felbukkanásától napjainkig.

Mihály Bátyám azon szándéka, hogy felvegyük a kapcsolatot, számomra emberileg és történelmszempontból is megtisztelő. Bármikor szívesen állok rendelkezésére Mihály Bátyámnak akár levélben, akár személyesen. ... **Udvari István kollegámmal közös munkába kezdünk** a hajdani felvidéki népiélet tanulmányozásába. **18. századi szlovák, ruszin, német, magyar paraszvallomásokot „faggatunk”**, s Udvari tanár úr nyelvész, magam a történész esendő eszközeivel közeledem ezekhez a forrásokhoz. Egy néprajzos tapasztalt, szép eredményeket elért kutató néhány megjegyzése számunkra felérne sok monográfia elolvasásának hozadékával.

... tisztelettel és becsüléssel: Takács Péter¹⁴⁵

„Kedves Tanár úr! (1989) ... Jól esett olvasnom – hogy ma Nyházán jól felkészült és témakörét lelkiismeretes történészek munkálkodnak a távolabbi múlt dolgainak feltárásában.

... Mielőtt találkozásunkra kerülne sor – mint történész megkérném valamire. Már régebbi idő óta nyomozok egy doktori disszertáció után. ... Interpelláltam a Jósa Múzeumban is utána. De eddig nem tudtak útba irányítani. Szerzője Pásztor Attila volna. A munka címe: A nyíregyházi céhek helyzete volna. Megjelenési éve 1973 volna. ...

Legyen szabad elárulnom az okot. ... rájöttem, hogy a bőr-feldolgozó tímárok – egész Felvidéken vagyonos mesterek voltak. ... Tudom – hogy Benkő István, a város főbírája is ilyen családból származott, nagy része volt a város örökváltóságában is. Éppen ennek a Benkő Istvánnak a sorsát szeretném jobban ismerni. ...

... várom kedves válaszát: öreg barátja¹⁴⁶

1990-es évek

A tírják származású, nyíregyházi Prof. BÁNSZKI JÁNOS kézzel írott, 4 oldalas levélben keresi meg (1998) a Kassán élő, de ugyancsak tírják Dr. MM Urat: „*Drága Miska Bácsi! Elnézést kérek a bizalmas megszólításért, de mivel „öreg barátként” búcsúzik tőlem, helyén valónak tartom e megszólítást. Emlékeztetőül szeretném megjegyezni, hogy mi a hetvenes években, kb. 1967 (?) telén Nagycserkesz bokortanyáin közös néprajzkutató munkában együttműködve a Cigánybokortól a Bundásbokorig népi rigmusokat, ősi tírják (szlovák) dalokat gyűjtöttünk. Magamról csak annyit, hogy 1934. szept. 25-én a Tamásbokor 26. számú házban láttam meg a napvilágot. A Belfibokorból Bánszki Mihály nagyapám testvére kitelepült. Édesapám a Bánfibokorból (z Bánszkych sálašoch) 1922-ben nősült be a tamásbokori Moravcsik családba.*”¹⁴⁷

A professzor úr ezután 3 és fél oldal terjedelemben, részletesen taglalja családját és a maga viszontagságos útját: édesanyja korai halálát, 4 fiúgyermek anyai nélküliségét, mostoha anyai érkezését, a félárva fiúkhoz 5. fiú születését, a jöhírű nyíregyházi szabómester nagybácsit, az elemi és polgári iskoláit, a kulák rendszer hátrányait, egyetemi másfél évét az '56-os forradalomig, Lakatosbokorba való benősülését, a tsz-be történő beszervezését, a szlovák nyelv tanításának elvállalását, tanári diploma szerzését (szlovák-magyar-országi nyelvből), 34 évig tartó nyelv tanítását, a nyíregyházi tírják nyelvről elkészített nyelvészeti szakdolgozatát, Miska bácsi bokortanyákról írt könyvének (1943) nélkülözhetetlen hasznát, a Magyarországi Szlovákok Szövetségében betöltött tisztségeit,

¹⁴⁵ SAK M 21a. 13. 467. (Takács Péter)

¹⁴⁶ Uo.

¹⁴⁷ SAK M 21a. 8. 54-55. (Bánszki János)

nyíregyházi és országos kisebbségi képviselőségét, a 20 éves jubileumát ünneplő Tirpák Népzenei Együttest, amelyet 4 éve vezet, annak sikereit, a Sóstói Múzeumfaluban rendszeresen megrendezett „Tirpák Majális”-t, a cseretelepitéssel kapcsolatos ünnepsorozat (1998: Nyíregyháza – Nagycserkesz – Andód (Andovce)). „Elnézést kérek, hogy ilyen hosszúra nyújtott levéllel untatom Miska bácsit, de kilétekről talán így teljesebb lesz a kép. ...”

*Kedves Miska bácsi! Tomasovszki János polgármesternek is megmutattam a levelet, amit nyomban fénymásolt is. Örömmel fogadjuk a nevek eredetét tartalmazó kiadványt, a tanyai és városi lakosság egyaránt. Kívánom, hogy erőben és egészségben tessenek megélni a kiadást és az azt követő értékelést, amelyet itt Nyíregyházán, Nagycserkeszen és saját otthonomban is közösen elvégezhetnénk mindannyiunk örömére. ... fiatal nyugdíjas tirpák barátja: Bánszki János*¹⁴⁸

MM végeláthatatlan kérdésekkel ostromolja a nyíregyházi, már nyugdíjba vonult lelkész barátját, ENDREFFY ZOLTÁNT: *Kedves Zoltánom! (1990) A nyíregyházi tirpák anyagom feldolgozása során előkerülnek olyan feljegyzések, melyek pontosabb számbavételt kívánnak. Ezért kérnék Tőled újólag néhány soros felvilágosítást. Teszem már azért is – mert saját szememmel láttam, hogy az eklézsia iratanyaga /levéltári része/ mintaszerűen rendbe téve. Annál is inkább – mert ahogy lapozom a Dedinszky Gyula bátyám békéscsabai munkáját – erősen gyanakszom – hogy hasonló emléksanyag a Ti gyűjteményetekben is rejtőzik.*

1. ... az emléksanyagban melyik évből származik az ott őrzött Tranosciusz-példányokból a legrégebb kiadás? ... Nekem magamnak, saját gyűjtésemből van egy nagyon szép, rézveretű példányom. Gömöri kalandozásaim során néhány igen régi példányt sikerült szereznem – a gyermekeim számára. Szeretném tudni – hogy Vietorisz József például melyik évfolyamot fordította magyarra?
2. ... melyik évből őrzitek a Krállici Biblia legrégebb kiadását? – Én az én megboldogult Édesapám példányát őrzöm, akivel még iskolás koromban vasárnaponként látogattam a szlovák nyelvű vasárnapi istentiszteleteket.

... Karácsony előtt az én fiam is átköltözött Pozsonyba, ... sok szeretettel köszönt atyádfia az Úrban¹⁴⁹

„Kedves Miska! (1990) Örömmel közlöm, hogy mind a három kérdésre tudok válaszolni. **A legrégebb Krállicei biblia**, amely könyvtárunkban van **1766-ból való**. Az első lapok hiányoznak, de szerencsére a Novy Zákon belső címlapján megtalálható a dátum.

A legrégebb Tranoscius-példány 1790-ből való. Csak úgy mellékesen megjegyzem, hogy amikor a legrégebb példányokat keressük, nem érdemes a rézkapcsosok után nyúlni, mert **a rézkapcsosok csak az 1850-es években jelentek meg**. Ha jól tudom a Tranoscius először 1635-ben jelent meg.

A magyar Tranosciusban, a fordító előszavában olvasható a következő mondat: **”Fordításom alapjául az 1923. évben Békéscsabán megjelent kiadást használtam.”** Ezek Vietorisz József szavai.

... júniusban feleségemmel együtt Finnországba készülünk, hogy meglátogassuk a régi és új ismerőseinket. **Nyíregyháza testvérgyülekezete Kajaani**. Szeretettel köszöntlek: E. Zoltán¹⁵⁰

„Kedves Miska! (1992) ... Jan. 5-én istentiszteletet végeztem reggel 8 órakor. Az istentisztelet után elájultam és kórházba kerültem, ... Megállapították, hogy nem szívvel függött össze az ájulás. Elmúlt, azóta jól vagyok.

¹⁴⁸ SAK M 21a. 8. 54-55. (Bánszki János)

¹⁴⁹ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

¹⁵⁰ Uo.

Örülök, hogy megjelent cikkemet így értékelted. Igyekeztem a romantikát elkerülni és a tényekről írni. Ez nem könnyű dolog. Nem tudom, hogy nem minden történetírás egyúttal legenda is. Különösen, amikor saját népünk történetéről írunk. Elég régen voltam Szlovákiában. Koromnál fogva nem nagyon lelkesedem az utazásért. Olyan gondolat már régen foglalkoztatott, hogy jó volna meglátogatni az áttelepült nyíregyháziakat, bár én közülük senkit sem ismerek. Felvetted ennek lehetőségét, így újból gondolkodom rajta.

Közben kaptam levelet bátyádtól is. Ő is hív Lévára. ...

Ha az Úr megengedi és élünk, talán sor kerülhet egy lévai utazásra. ... Szeretettel köszönt: E. Zoltán”¹⁵¹

„Kedves Miska! (é.n., 1990-es évek eleje) ... Hihetetlennek tűnő változások voltak az elmúlt évben. Hatalmasakat döntött le trónjukról, ennek lehettünk szemtanúi.

A Schulek-féle könyvtárral kapcsolatban a következőket tudtam meg a **Nyíregyházi evangélikus egyház történetéről** írott könyv tanulmányozása közben.

Először is a 125. oldalon szereplő „Bibliothéka” c. alatt szereplő fejezet alapján megállapítottam, hogy nem **Schulek János**¹⁵² könyvtáráról van szó. Schulek János 1820-ban halt meg 66 éves korában és 31 évig volt nyíregyházi lelkész. Lelkészi szolgálatát hűségesen végezte, ezen kívül nevezetes pomológus¹⁵³ volt.

1820-ban került Nyíregyházára **Schulek Gáspár**, aki nagy műveltségű ember volt, filozófiai doktorátusa volt, több németországi egyetemen tanult. Amikor Nyíregyházára került, nagy könyvtárat hozott magával. Kérte az egyházközséget, bocsásson rendelkezésére egy szobát. Erre az egyházközség a lelkészlakáshoz hozzáépített két szobát. Az egyikben helyezte el Schulek Gáspár (szül.: 1788-ban, apja Mátyás, tehát nem Jánosnak a fia) a könyvtárát, a másik segédlelkészi lakás lett. Ez a Schulek Gáspár nem érezte magát jól Nyíregyházán és négy év múlva, 1824-ben Pozsonyba távozott, ahol professzori állást töltött be. Valószínűleg csalódottan távozott. Sehol nem olvasható, hogy a könyvtárát az egyházközségnek ajándékozta volna. Könyvtárát minden valószínűség szerint Pozsonyba magával vitte, hiszen szüksége volt rá. A későbbiekben erről a könyvtárról nincs szó a nyíregyházi jegyzőkönyvekben. A lényeg tehát az, hogy ajándékozásról sehol nincs szó.

Mi itt az átalakulás szülési fájdalmaiban élünk. Örülni kellene, de nagyon sok a nehézség. Örülnék annak, ha találkozhatnánk és beszélgethetnénk. Örültem azoknak a híreknek, amelyeket az ottani átalakulásokról írtál. Szeretettel köszönt: Zoltán”¹⁵⁴

„Kedves Miska! (1993) ... Hála Istennek, kapok beosztást istentiszteletek végzésére. ... Egészségem elég tűrhető, de néha nincs erőm vagy kedvem a levélíráshoz.

Isten adjon erőt, hogy feleséged elmenetele után, megtaláld helyedet és munkádat ezután is.

Wandlik Márton sírhelyével kapcsolatban én nem hallottam, hogy a templom mögött volna, a kút alatt eltemetve. Én azt sem tudom, hol halt meg. Nyíregyháza történetében nagyon sok a legenda, és én igyekszem ezeket kiszűrni.

A nyíregyházi gyülekezet történetét eddig hárman próbálták megírni. Az egyik **Dr Szepesvölgyi József**, az ő munkája nyomán tovább dolgozott **Megyér Lajos** lelkészársam, majd véglegesen elkészítette **Szabó Magda** segédlelkész. Ezt a gépelt történetet többszörösen elolvastam és azt tanácsoltam, hogy ez így kinyomtatható. Mégsem jelent meg. Én már nem akarok ezzel foglalkozni.

¹⁵¹ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

¹⁵² Schulek János: a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség lelkésze (1789–1820) 31 éven át.

¹⁵³ Pomológus: a gyümölcsfajok vizsgálatával és a gyümölcsstermesztéssel foglalkozik.

¹⁵⁴ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

Nagyon helyeslem, ha a metodizmussal¹⁵⁵ kapcsolatban, **a tirpákok lelkeségével** kapcsolatban akarsz cikket írni. A gyülekezet történetét olvasva én is felfigyeltem **a pápens-vitára**. Nagyon jó volna, ha feldolgoznád. Készülő rövid cikkem címe: „Természeti csapások, járványok, kedvezőtlen időjárások a tirpákok 240 éves történetében”.

... A tirpákok generációkon keresztül **gyűjtötték magukban a nehéz élet gondjait, így alakult ki a lelkeségük**. Egy nagy bizalmatlanság azzal az értelmiséggel, vezető réteggel szemben, amely mindig valami könnyebb életet ígér, de azt nem tudja megvalósítani. Mindebbe beleilleszkedik az anyanyelvi probléma is, amely ma már nem probléma. **Miért olyan a tirpák, amilyen?** Miben különbözik minden más etnográfiai közösségtől? Ezen gondolkodom, de **a megoldás nem könnyű**. Kérdésünkre sem a szlovák, sem a magyar nacionalizmus nem tud feleletet adni. Az ember több, mint a nemzetisége, több, mint a vallásfelekezete. Ezekre a kérdésekre az ideológiák nem tudnak feleletet adni, csak a biblia. ...

... Most veszem észre, hogy valamire még nem válaszoltam. **A tirpákok egy kis része Gévény és Dombrád között telepedett le. A tanya neve Tölgyes, de a valóságban Holecsko-tanyának kellene nevezni.** ... Kb. 5 évig én is gondoztam a **Tölgyes tanyát**, rendszeresen voltak istentiszteletek. Konfirmáltattam¹⁵⁶, többeket eltemettem. Ma már nincs istentisztelet, az öregek kihaltak, a fiatalok elköltöztek. ... Szeretettel köszönt: E. Zoltán¹⁵⁷

MM levélben keresi meg HUBAY PÁL nyíregyházi ügyvédet: „Mélyen tisztelt ügyvéd úr! (1990) Talán még emlékezetében él a nevem, már egyszer levelet is váltottunk egymással. Sajnos már évek óta nem jártam szülővárosomban – pedig szeretném látni növekedését.

Egy tájékoztatással fordulnék Önhöz. Egyik unokaöcsém és keresztapám fia /Márkus József és Nagy János/ szeretnék felkérni valamilyen örökösödési ügyben. Minthogy nem ismerik a nyházi ügyvédeket – szóvá tettem az Ön nevét – biztosan tud nekik valami tanáccsal szolgálni.

... Mind a ketten olyan **tirpák nemesi családok leszármazottai**, akiknek az ősei még a 18. sz. első kolonistáinak¹⁵⁸ sorából kerültek ki. /Pl. a Nádassyak is./ ...

Magamról most csak annyit – hogy már régebben készülök egy körutat tenni Gömörben – ennek során útba ejteném **Hubót** is, mely tudvalevően az Ön családjának is a származáshelye volt. **Én az őseimet Uzapanyiton keresem**, akik azonban a török időkben behúzódtak a fallal körülrített városokba. Évekkel korábban fel is kerestem egy ilyen távoli rokonom Dobsináról, Csetnekről és Rimaszombatból – akik már persze régebben eltávoztak az élők sorából. ... köszönti öreg híve és tisztelője¹⁵⁹

„Igen Tisztelt Dr. Úr! (1990) Megörültem levelének, ha Nyíregyházán jár a jövőben, nagyon szeretném, ha nem kerülné el a házam táját.

Természetesen Márkus József és Nagy János Uraknak a legnagyobb készséggel állok rendelkezésére.

¹⁵⁵ Metodizmus: hitéletük a „metodikus” (módszeres) életvezetésen alapul, amely a hitélet minden területét átfogja. Tisztelik a keresztséget és az úrvacsorát is, de a vallási gyakorlatokban hangsúlyt fektetnek az életmódbeli következetességre.

¹⁵⁶ Konfirmál: a fiatalok (általában serdülők) ünnepélyesen belépnek az egyház teljes jogú tagjai közé.

¹⁵⁷ SAK M 21a. 9. 111. (Endreffy Zoltán)

¹⁵⁸ Kolonista: telepes (olyan személy, aki egy másik területre költözik letelepülés céljából).

¹⁵⁹ SAK M 21a. 10. 182. (Hubay Pál)

... Egy alkalommal elvittem a kislányaimat Hubóra, de a rokonságot nem tudtam felkutatni, mert a fél falut Hubaynak hívják, így az őseim régi kúriáját sem sikerült megtalálni. Ha a Dr. Úr esetleg megtalálná, nagy öröömre szolgálna, ha egy fényképfelvételt tetszene róla csinálni.
Megkülönböztetett tisztelettel, kész híve: Hubay¹⁶⁰

MM ismét a nyíregyházi könyvtárosoktól kér segítséget: „Tisztelt Márkus Úr! (1991) Mint régi nyíregyházi, Kossuth gimnáziumi diáktól – örömmel fogadtuk levelét.

Kérelmét szívesen és postafordultával teljesítjük. Mellékelten küldjük a másolatot Bódor Sándor: A nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium könyvtára c. cikkéről.

... Felajánlását – az eddigi életművét regisztráló bibliográfia tiszteletpéldányát – örömmel fogadjuk. Szívélyes üdvözléssel: Kovács Tibor igazgató¹⁶¹

Az etnográfus MAGNA ANDRÁS rövid levélben jó hírrel szolgál MM-nek: „Kedves Mihály! (1991) ... Jó hírt közölhetek veled, azt hiszem **megvan, amit keresel**. Bár ez nem biztos, mert én nem tudom, hogy mire gondolsz. Benzúr Sándor nyug. tanítóval gyakran találkozom őt kérdeztem és közöltem kérésedet. A válasz, neki is megvan, ide is adta. Magam is szerettem volna látni, át is néztem. Azt hiszem az, amit kérsz. Mátis Béla, volt ev. tanító munkája. Nem könyv, kb. 50 gépelt oldal. ... módot találunk, hogy hozzád is eljusson.

... Isten megőrző kegyelmét kérem életedre ... Magna András¹⁶²

Élénk az információ csere a kassai lakosú MM és a nyíregyházi MÓRICZ ZSIGMOND MEGYEI és VÁROSI KÖNYVTÁR munkatársai között az 1990-es években: „Tisztelt Márkus Úr! (1994) Mellékelten elküldjük a kért kiadványokat.

... Kérjük, hogy cserébe küldje el a Móricz Zsigmond könyvtár Helyismereti gyűjteménye részére a felajánlott: **Michal Potemra: Kultúrny život Slovakov na južnom Slovensku v rokoch 1938–1945.** c., számunkra a nyíregyházi szlovákok miatt valóban fontos kiadványt.

Köszönettel: Nagy László igazgató¹⁶³

„Igen tisztelt Igazgatóság! (é.n. 1990-es évek közepe) Ezúttal a leghálásabb köszönetemet fejezem ki a cserébe kért kiadványokért. A mai napon küldöm az átküldött évfolyamok ellenértékét: Michal Potemra: Kultúrny život Slovakov na južnom Slovensku v rokoch 1938–1945. Košice, 614 oldal.

Remélem, hogy haszonnal fogják tudni forgatni. Már azért is, mert figyelemreméltó adatokat szolgáltat a jelen század huszas éveiből, arra a személyre: akit ebben az évben képviselőnek választottak Nyíregyházán. Dvorcsák Győzőre célok. Az eddigi krónikások /Szőhor Pál és Margócsy J./ is emlegetik a nevét – de semmi közelebbi adatot nem közölnek róla. Nos, az általam átküldött bibliográfiából megismerkedhetnek közelebbi életrajzi adataival. – Itt a nyíregyházi származású Paulusz Márton és Dvorcsák Győző párharcával ismerkedhetünk meg. Kierőszakolt képviselő-választás volt. Ennek a hátterét nem ismeri a város közönsége. Erről legtöbbet csk Margócsy J. kommentárjaiból következtethetünk. Nos, most az általam megküldött bibliográfia sejtetni engedi a választás menetét és hátterét. ... – Dvorcsák Győző 1878. II. 24-én Svidnikon született, valószínűleg ottani sárosi ukrán családból. Általában a legtöbbet Eperjesen – később Budapesten tartózkodott. Legfőképpen

¹⁶⁰ SAK M 21a. 10. 182. (Hubay Pál)

¹⁶¹ SAK M 21a. 10. 240. (Kovács Tibor)

¹⁶² SAK M 21a. 11. 275. (Magna András)

¹⁶³ SAK M 21a. 12. 314. (Móricz Zsigmond Könyvtár)

újságírással, szerkesztéssel foglalkozott, verseket is írt. Legszívesebben a sárosi „szlovjak” nyelvjárársban beszélt a felekkel. **A nyíregyházi tírpák gazdák nem szívesen érintkeztek vele.** Magyarul is tudott valamit, de elég hibásan beszélt. Nem szívesen szónokolt. ...

Igen tanácsos volna – ha ezt a kézikönyvet egy szlovákul jól tudó szakember tanulmányozná át. Gondolok itt pl. Endreffy Zoltán ny. evangélikus lelkészre./ ... öreg barátjuk: **nyházi tírpákok krónikása**¹⁶⁴

(1996) „Mint szülővárosom egyik krónikásának nevében egy kérdéssel szeretnék fordulni Önökhöz. ...

... Ma már 85. életévemet betöltő szerzőt – **a Nyíregyházáról átköltözött tírpák családok kivánalmára** szeretném megszólaltatni. ... hajlandók volnának-e néhány olyan forrásmunkát – könyvtárakból – áttanulmányozás végett: **kikölcsönözni?**

Nem kívánjuk ezt privát úton lebonyolítani. Ilyen cserepéldányokat – az itteni kassai Tudományos Könyvtár címére szeretnénk át küldetni. ... A megfelelő kiadványok kikölcsönzéséért tehát ez az intézmény lenne a felelős.

... köszönti: MM¹⁶⁵

MM keres egy bizonyos „Történelemlévkönyv”-et, ki máshoz is fordulhatna, mint egy történészhez, jelesül prof. TAKÁCS PÉTER főiskolai tanárhoz: „Igen tisztelt Professzor úr! (1990) ... egy kis kollektívális szívességre kérem meg. ...

Gondosan átlapoztam a maguk által összeállított várostörténeti munkájukat /Nyíregyháza története, Nyh., 1987./, ott az Ön által írt fejezetének „Jegyzetrotatóban” ... egy „Történelemlévkönyv”-re hivatkozik. ... hozzájutott-e ehhez a forráshoz – áttanulmányozta-e minden részét? Ha igen – akkor közölje velem – mert én ezt a kéziratot már évtizedek óta kerestem, nyomoztam utána – de sohasem tudták az eklézsia lelkészei kezembe adni. Közlésük szerint hosszú éveken át lappangot. Igen szeretném ezt a forrást gondosabban áttanulmányozni. ...

Tudomásom szerint az eklézsia levéltára már rendben várja a kutatókat. Én különösen az eklézsia egykori könyvtárára volnék még kíváncsi. ... Igen hálás volnék – ha ... közelebbi adatokat kaphatnék a kérelmezett Miklóssy S. által szerkesztett „Króniká”-ról is. ... kartársi tisztelettel: öreg barátja¹⁶⁶

„Kedves Tanár úr! (1990) Egy szerény kérdéssel fordulnék Önhez – mint szülővárosom leg-hivatottabb krónikásához.

... erősen hiszem, hogy ez az általam kutatott forrás biztosan nem került el az Ön figyelmét. Miklóssy Sámuel-ről volna szó, aki a maga idejében Történelemlévkönyv cím alatt feldolgozta a nyházi evangélikus eklézsia iskoláinak történetét. Értesülésem szerint ebben a szerző több más kézzel írott források anyagát is feldolgozta.

... Miklóssy Sámuel a maga idejében egy igen figyelemre méltó szlovák Abécés-könyvet is írt, a nyh.-i elemi iskolák számára – amit az itteni eklézsia Lőcsén nyomtatott ki. Nekem a fentiekben kért Miklóssy kiadvány igen hasznos volna a készülő „Tírpák króniká”-m számára.

... tisztelettel köszönti: öreg barátja¹⁶⁷

¹⁶⁴ SAK M 21a. 12. 314. (Móricz Zsigmond Könyvtár)

¹⁶⁵ Uo.

¹⁶⁶ SAK M 21a. 13. 467. (Takács Péter)

¹⁶⁷ Uo.

MM kutatva keresi a tirpák tanyák jellegzetes **határvédő növénykéjét**, így jut el a nyíregyházi TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA botanikai tanszékéig: (1994) „Hálásan köszönöm a Professor úr szíveségét, hogy a kért növény *Lycium halimifolium*/ közelebbi adatait ... kinyomoztatta. ... én fiatal diákkoromban a jelzett tirpák tanyák térségében jól láttam ezt a sajátságos „védőnövénykét” az ottani tanyák árkaiban nőni. ... ez a növényke valamikor a régi nyíregyházi templom oldalfalain is tengődött.

Nem ártana – ha ezt a szülővárosom polgárai is megbecsülnék, ezt a nagyon szerény – de hasznos határvédő szerepét. Nem ártana – ha a városi parkok valamelyikében be is mutathatnánk a mai nyíregyháziaknak. ... Városunkba sohasem tette be a török a lábát – de **őrizze ez a kis növényke is a múlt idők emlékét.**

... Tisztelettel: öreg barátjuk¹⁶⁸

Summa summarum

A közel másfélszáz levélrészletből szépen kirajzolódik Márkus Mihály emberi nagysága. Rá föl kell néznünk. Ő egy igazán szeretni való teremtmény. Misi bácsi mindenkivel jó kapcsolatokat ápol, de kér is mindig valamit. A tirpák-ügy megoldásra váró dolgaival kel, és azzal is fekszik le. Krónikás Ő, a tirpákoké. Néprajzosnak vallja magát, de számos más tudományágban is otthonosan mozog.

Több mint 50 éven át az Ő személye, tapasztalata, szaktudása, kapcsolatrendszere megkerülhetetlenné vált a tirpák kutatás szűk berkeiben. A fent közzétett levélrészletek ezeknek az igazolásai. Halálával e téren nagy űr maradt. Határtalan tudásszomja optimizmusával párosult. Példa volt Ő előttünk, akik belekóstoltunk a tirpák ember lelkevilágának feltérképezésébe, de még sokáig az is marad.

Tirpákok ma

Zárásként közreadjuk a 2024-es Tirpák Fesztiválon kitöltött kérdőívek (237 db) eredményeit táblázatos formában. E kísérlettel szeretnénk felhívni Tisztelt Olvasóink figyelmét, hogy élnek a tirpák hagyományok, megmaradt az örökség és folytatódnak a tirpák vonatkozású tudományos kutatások.

¹⁶⁸ SAK M 21a. 13. 471. (Tanárképző Főiskola)

Tirpák kulturális örökség és hagyományok ápolása, kutatása ...

Anonim és önkéntes kutatási kérdőív											
Sor- szám	Van evangélikus vallási kötődése napjainkban is?		Van tirpák identitás kötődése más szálakon?		Tartják a lezármazottak a tirpák hagyományokat?		A tirpák identitás erősítését hol látja?			Egyéb észrevételek	
	Van	Nincs	Igen	Nem	Igen	Nem	Önkormányzati területen	Kulturális programokban	Gasztronómiai eseményeken		
	1.	x		Nagyszülői ágon			x				
2.	x		Szarvas			x		x		x	Több információ kellene a származással kapcsolatban.
3.	x					x			x	x	
4.	x						x		x	x	
5.		x					x	x	x	x	
6.		x					x		x		
7.		x					x		x		
8.	x				x		x			x	
9.	x				x		x			x	
10.		x				x			x		
11.		x				x			x		
12.		x				x			x		
13.		x				x			x	x	
14.	x		Keresztanyám dagasztó teknője			x		x	x	x	Szeretem használni a tirpák szóhasználatokat.
15.	x					x			x		
16.	x				Nem tudok róla.	x			x		
17.	x					x				x	
18.		x	Nagynénémek kapcsán.					x	x	x	
19.		x					x		x	x	
20.	x					x			x		
21.		x					x		x		
22.	x					x		x	x	x	
23.	x					x		x	x		
24.	x				x		x		x		
25.	x		x				x		x	x	
26.		x					x		x		
27.		x	Nagybátyámnak tirpák múzeumi eszközei vannak.			x			x		Vajdabokor, szatcsbolt, 1940-es évek.
28.		x			x		x		x	x	
29.		x					x	x	x	x	Nagyszülők részéről.
30.		x	x				x		x		
31.	x						x	x	x	x	
32.		x					x			x	
33.	x				x		x		x	x	
34.	x		Apai ágon benne vagyunk a 300 családban ...				x		x		Jobban kell hangsúlyozni, hogy ők alapították a várost.
35.		x					x	x			
36.	x						x		x	x	
37.	x						x			x	
38.	x						x		x		
39.		x	x				x		x		
40.		x			x				x		
41.	x		Igen, a rokon.			x				x	

42.		x					x			x	
43.		x				x			x		
44.	x				x		x		x	x	
45.	x						x	x	x	x	Vietorisz ítván: Tirpákok, 1930 körül (faximile)
46.	x				x		x		x		
47.	x				x		x		x		
48.	x				x				x		
49.	x		Nagyszülők.						x		Betelelített.
50.	x				x		x			x	
51.		x					x			x	
52.	x		x				x		x		
53.		x					x		x	x	
54.	x		Baráti.				x	x	x	x	Babitz Pál.
55.	x						x		x		Babitz Pál, baráti kapcsolat. Thóth Miklós Géremyusztva. Szlovákiai "áthatás".
56.	x				x		x		x		
57.	x						x		x	x	
58.		x			x		x			x	
59.		x					x		x		
60.		x					x		x	x	Betelelített.
61.	x		x				x		x		
62.	x		x				x		x	x	Tirpák nyelv felírásai a mindennapokban.
63.	x						x		x		
64.	x		Rokoni.						x		Déd- és ükszüők anyai ágon vannak.
65.	x		Dédszüők, nagyszülők.				x		x		
66.	x				x		x		x	x	
67.	x		x				x	x	x	x	
68.	x				x		x	x			
69.	x						x			x	
70.	x				x		x		x		
71.	x						x			x	Apósa volt tirpák.
72.		x			x		x		x		
73.	x						x		x	x	
74.	x						x			x	
75.	x		Nagyszülők.				x			x	
76.	x		x				x			x	"Tóth" nyelv.
77.	x		x				x		x	x	
78.	x						x		x		
79.	x		Tudományos tekintetben.				x	x	x		A nálam lévő tirpák dok.-okat, fotókat a JAM rendelkezésére bocsátom.
80.	x				x		x		x		
81.	x				x		x		x	x	
82.	x		Ismerős.				x		x	x	
83.	x		x				x		x	x	
84.	x						x		x		
85.	x						x			x	
86.	x		x				x	x	x	x	
87.	x		Baráti.				x		x	x	
88.	x		Baráti.				Tánc,zene.		x	x	
89.	x						x		x		
90.	x		Keresztülők.				x	x	x	x	Keresztülők részén: Gerliczky és Márkóld.
91.	x						x	x	x		
92.	x						x	x	x	x	
93.	x		Rokoni.				x		x		
94.	x		Férjem.				x		x	x	
95.	x		Anyukám tirpák.				x		x		Félig tirpák, félig székely.

Rémiás Tibor

96.	x				x		x	x	
97.	x		x		x				
98.	x	Anyósom Dankó.			x			x	
99.	x	Rokon.			x			x	
100.	x				x		x		
101.	x				x		x		
102.	x				x		x		
103.	x	Feleségem, Dunaszerdahely.			x				Nagyapai ágon.
104.	x				x		x	x	
105.	x				x	x		x	
106.	x				x			x	
107.	x	Barátokkal.					x	x	
108.	x				x		x	x	
109.	x				x			x	
110.	x		x		x		x	x	
111.	x	Rokon.			x	x	x	x	
112.	x				x			x	
113.	x				Részben.	x			
114.	x					x	x	x	Bátyi, Jánvári család.
115.	x							x	
116.	x					x	x		Apai ág Koleszánk, feleség Stuhánszki, anyai ág Miskárik.
117.	x					x	x		
118.	x					x		x	Ez egy kamu rendezés!
119.	x					x		x	
120.	x	Rokon.					x		
121.	x	Szüleim.					x	x	
122.	x	Nagyszülők.				x	x	x	
123.	x	x				x			
124.	x						x		
125.	x					x		x	
126.	x						x		
127.	x					x		x	
128.	x					x			
129.	x		x			x		x	
130.	x					x		x	
131.	x					x		x	
132.	x					x		x	
133.	x	Több tanyabokorban élőkkel.				x			Nyh. helytörténeti ismeretének bevezetése az iskolában.
134.	x					x			
135.	x					Nem igazán.		x	Garai Mária, az Eötvös utcán laktak.
136.	x					x		x	
137.	x					x		x	A további információk kutatás alatt állnak (?).
138.	x	Feleségem családja.					x	x	Jó lenne, ha egy Tírpák Emlékház lenne, és jobban prohogálnák.
139.	x		x			x		x	
140.	x					x		x	
141.	x					x	x		
142.	x					x		x	
143.	x					x		x	
144.	x	Barát.				Barátokkal.		x	
145.	x						x	x	Nagyon örülök a kezdeményezésnek.
146.	x						x	x	
147.	x						x	x	
148.	x						x	x	Nagymamám neve: Bocskovszki Mária volt.
149.	x						x	x	

150.	x	Barátok.				x	x	x	
151.	x					x	x	x	
152.	x					x		x	
153.	x		Már nincs, elhunyt.			x		x	A dédnagypapa részt vett az evangélikus templom építésében.
154.	x	Rokon szülők.				x	x	x	A tírpákok dolgozó emberek voltak, és munkát adtak régen.
155.	x	Szüleik, nagyszülők.				x	x	x	Apai ágon: Sitolnyik, Magra, Suták.
156.	x					x		x	
157.	x					x	x	x	
158.	x					x	x	x	
159.	x	Baráti szálakon.				x		x	
160.	x					x		x	
161.	x					x		x	
162.	x	Rokon.				x		x	
163.	x								
164.	x					x		x	
165.	x					x	x		
166.	x					x	x	x	Fontosnak gondolom a hagyományok őrzését, és a jövő nemzedékének ezek átadását.
167.	x					x	x	x	Fontos a hagyományörzést, szokásokat megtartani a gyerekeknek.
168.	x					x		x	
169.	x					x		x	Bánszki János (após).
170.	x					x		x	Félig jász, félig tírpák (apai ágon). Családfája megvan 1753-ig. Első őse: Ketczikó János.
171.	x					x		x	
172.	x					x		x	
173.	x	Nagyszüleimen keresztül.				x		x	
174.	x					x		x	
175.	x					x		x	
Össz.	103	72	50	125	78	97	34	127	98

Tirpák kulturális örökség és hagyományok ápolása, kutatása ...

Anonim és önkéntes kutatási kérdőív										
Sor- szám	Tirpáknak érzi magát?		Beszéli a tirpák nyelvet?		Ismer tirpák dalokat és /vagy népmeséket?		Tirpák kapcsolata		Honnan érkeztek tirpák ősei?	
	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Önmaga	Rokoni	Honnan?	
1.	x			x	x			x		Felvidék
2.	x			x		x		x		Békéscsaba
3.		x		x	x			x		Iengyel
4.	x			x		x	x			Nyíregyházi születésűek
5.		x		x		x		x		
6.	x			x		x		x		Szarvas
7.	x			x		x	x			
8.		x		x		x		x		Szlovákiából
9.		x		x		x		x		Szlovákiából
10.		x		x		x	x			Kárpátalja
11.	x			x	x			x		
12.	x			x	x			x		Békéscsaba
13.	x részben			x		x		x		
14.	x			x	x			x		Tótkomlós, Békéscsaba, 1800-as évek
15.	x			x		x		x		Felvidékről, 1920 körül
16.	x		x			x	x			Nem tudom honnan jöttünk. Több generáció óta Tirpákiában élünk.
17.		x		x	x			x		
18.	x			x	x					Szarvasról, 1780.
19.	x			x	x			x		
20.	x			x		x		x		
21.	x			x	x			x		
22.	x			x		x	x	x		1753., Szarvas
23.	x		x		x			x		Szarvas
24.		x		x				x		Felvidék
25.	x		x		x			x	x	Felvidék
26.	x			x	x			x		
27.	x			x	x			x		
28.	x			x		x		x		Szlovákiából
29.	x			x	x			x		
30.	x			x	x			x		Felvidék
31.		x		x	x			x		?
32.	x			x		x		x		
33.	x			x	x			x		Tósgyökeres nyíregyháziak vagyunk.
34.	x			x				x		Szarvas
35.		x		x		x		x		
36.	x			x		x		x		
37.	x			x	x			x		Felvidék, 1920.
38.		x		x	x			x		1930.
39.	x			x	x			x		Felvidék
40.		x		x	x			x		Felvidék
41.	x			x	x			x		Délszláv
42.		x		x		x		x		
43.	x			x	x			x		Nyíregyháza
44.	x			x	x			x		
45.	x			x	x			x		753-ban Békéscsából
46.	x			x	x			x		Nyíregyháza
47.	x			x	x			x		
48.	x			x	x			x		Szlovákia
49.	x			x	x			x		Felvidék, 1890.
50.	x			x	x			x		Szlovákia
51.	x			x	x			x		
52.	x			x		x		x		Felvidék
53.		x		x	x					
54.	x			x	x			x	x	Felvidék, 753.
55.		x		x	x			x		Cserkesz
56.	x			x		x	x			
57.	x			x		x		x		Bácskiskun megye, 1800-as évek

Rémiás Tibor

58.	x			x		x		x	Nyíregyháza, Bohosbokor
59.		x		x	x				
60.	x			x		x		x	Szlovákia
61.	x		x		x		x	x	Felvidék
62.	x			x	x			x	Felvidék
63.	x			x		x			
64.		x		x	x			x	
65.	x			x		x	x		Szarvas környékéről, 1750.
66.	x			x		x	x		
67.	x			x		x		x	Felvidékről, Gömörből, 753.
68.	x			x		x	x		
69.	x			x	x		x		
70.	x			x	x		x	x	Felvidék, 1980.
71.		x		x		x		x	
72.	x			x		x		x	SMIJÁK, Felvidékről, 19.sz.
73.	x			x		x		x	
74.	x			x	x			x	
75.	x			x		x		x	Balkony, 1950.
76.	x		x		x		x		Nagykorkos
77.	x			x	x			x	Felvidék, 1800-as évek
78.	x			x	x		x	x	
79.		x		x		x			Dr. Rémiás Tibor, a kérdőív készítője
80.	x			x	x		x		
81.	x			x		x	x	x	Szlovákia
82.	x			x	x			x	
83.	x			x		x	x	x	Szarvas
84.	x			x	x		x		
85.	x			x	x		x	x	
86.	x			x		x	x	x	Szarvas
87.	x		x		x		x	x	Felvidék
88.	x		x		x		x	x	Felvidék
89.	x			x	x			x	Felvidék
90.	x			x		x		x	Szlovákia, Kassa.

91.	x		x		x		x		Szarvas, 1754.
92.	x			x	x				Békéscsaba
93.	x			x	x			x	Szlovákia
94.		x		x	x			x	
95.		x		x	x			x	Békéscsaba, 1753.
96.		x		x	x				
97.		x		x		x			
98.		x		x	x			x	
99.	x			x	x		x		Dunántúl
100.	x			x	x			x	Bulgária
101.	x			x	x			x	Felvidék
102.		x		x	x				
103.	x			x		x		x	Eperjes, 1935.
104.	x			x	x			x	
105.	x		x		x			x	
106.	x		x		x			x	
107.		x		x		x		x	Szarvasról, 1700 körül.
108.	x							x	
109.	x			x				x	
110.		x		x		x			
111.		x	x		x			x	Felvidék, 70-100 éve.
112.	x			x	x			x	
113.	x		Kicsit		x			x	
114.	x			x		x		x	
115.	x			x	x				
116.	x			x	x		x	x	Részben Békés, részben Felvidék.
117.	x			x		x	x		
118.		x		x		x		x	Szlovákiából
119.	x			x	x			x	
120.		x		x	x			x	
121.	x			x	x		x		
122.	x			x	x			x	Szarvas
123.	x			x	x			x	

Tirpák kulturális örökség és hagyományok ápolása, kutatása ...

124.	x			x	x					
125.	x			x	x				x	
126.	x			x	x			x	x	Békéscsaba
127.	x			x		x	x	x	x	Békéscsaba
128.		x		x		x			x	
129.	x			x	x				x	Nyíregyháza
130.	x			x		x			x	1753.
131.	x			x	x				x	1800-as évek, Kassa.
132.	x			x	x				x	Békéscsaba
133.	x			x		x	x	x	x	Békéscsaba, 1753.
134.	x			x		x	x	x	x	
135.	x			x					x	Békéscsaba
136.	x		x		x		x	x	x	Felvidék, 1710 körül.
137.	x			x	x		x	x	x	
138.	x			x	x				x	Szarvas
139.	x			x	x				x	Szarvasról.
140.	x			x	x					
141.	x				x				x	
142.	x			x		x			x	Szarvas
143.		x		x	x					Békéscsaba
144.		x		x	x				x	Békés megye, 1753. május 16.
145.	x		x				x	x	x	Gömör, 1713.
146.		x		x	x				x	
147.		x		x						
148.				x		?			x	?
149.		x		x	x					
150.	x			x	x				x	
151.	x			x	x			x		
152.	x			x		x	x	x	x	Békéscsaba, 1780.
153.		x		x	x				x	Kárpátalja, Románia.
154.	x			x		x			x	Szarvas utca
155.	x			x	x			x	x	Szarvas, 1753.
156.	x			x	x				x	
157.	x			x		x	x	x	x	Szlovákia, 1927.
158.	x			x	x			x		
159.	x			x	x				x	Szlovákia, 1753.
160.		x		x	x				x	
161.	x			x	x			x		
162.	x			x	x				x	
163.		x		x					x	
164.	x			x		x			x	
165.	x		x		x				x	
166.	x			x	x				x	?
167.	x			x	x				x	?
168.	x			x		x				
169.		x		x	x				x	1700.
170.	x			x		x	x	x	x	Békés, 1750.
171.		x		x		x			x	1780.
172.		x	x		x				x	Szlovákia, régen.
173.	x			x	x			x		Felvidék, 1753.
174.	x			x	x				x	Békés megye, 1753.
175.	x			x		x	x			Nyíries tanya.
Össz.		133	41	16	157	111	59	51	131	

Anonim és önkéntes kutatási kérdőív									
Sor- szám	Van kötődése Nyíregyházához vagy valamelyik bokortanyához?			Rendelkezik tирpák dokumentumokkal?				Rendelkezik tирpák tárgyi emlékekkel?	
	Van	Nincs	Melyik bokortanya?	Igen	Nem	Fotó	Irat	Igen	Nem
1.	x				x			x	
2.		x			x				x
3.	x		Suján	x		x	x	x	
4.	x		Kazárbokor, Horváth bokor, Halmos bokor		x			x	
5.		x			x				x
6.					x				x
7.		x			x				x
8.	x		Rozsrétszőllő		x				x
9.	x		Rozsrétszőllő		x				x
10.	x				x				x
11.		x			x				x
12.		x			x				x
13.	x		Varga		x				x
14.	x		Keresztanyám fa edényei, fakanál, fatányér		x			x	
15.	x		Sulyánbokor	x		x			x
16.	x				x				x
17.		x			x			x	
18.	x				x				x
19.	x				x				x
20.	x				x				x
21.	x				x			x	
22.	x			x		x		x	
23.	x		Sóskút		x				x
24.	x		Vajda		x				x
25.	x				x				x
26.	x				x				x
27.	x		Tamásbokor	x		x	x	x	
28.		x			x			x	
29.		x			x				x
30.	x			x				x	
31.	x				x				x
32.		x			x				x
33.	x				x				x
34.									
35.	x				x				x
36.	x		János, Varga		x			x	
37.	x		Füzes, Antal, Sulyán		x				x
38.	x				x				x
39.	x		Markó		x			x	
40.		x			x				x
41.	x		Rozsrétszőllő, Réjen ?	x		x		x	
42.		x			x				x
43.	x				x				x
44.	x				x				x
45.	x		Kovácsbokor		x				x
46.	x				x			x	
47.		x			x				x
48.	x				x				x
49.	x			x		x	x	x	
50.	x				x				x
51.	x				x				x
52.	x				x			x	
53.	x				x				x
54.	x		Siposbokor, Magyarbokor		x	x	x	x	
55.	x		Füzes, Cigány, Nádasibokor, Mészáros család		x				x
56.	x				x				x
57.	x				x				x
58.	x		Lovasbokor		x			x	
59.	x				x				x

60.	x				x					x
61.	x		Kazárbokor		x				x	
62.	x		Manda, Rozsrétszőlő		x				x	
63.	x		Antalbokor			x				x
64.	x		Dankóbokor			x			x	
65.	x		Nagycsrkesz, Púposhalom			x				x
66.	x		Antalbokor			x				x
67.	x		Rókabokor		x		x	x	x	
68.	x					x				x
69.	x		Salamonbokor			x			x	
70.	x				x		x		x	
71.	x		Motán ?			x				x
72.	x							x		x
73.	x		Bedőbokor			x				x
74.	x					x			x	
75.	x		Rókabokor			x				x
76.	x					x			x	
77.	x		Gerhárt, Jánosbokor			x			x	
78.	x		Sulyánbokor		x				x	
79.	x				x		x	x	x	
80.	x					x				x
81.	x					x				x
82.	x					x				x
83.	x		Felsősima		x		x		x	
84.		x				x				x
85.	x		Mandabokor, váza			x			x	
86.	x		Magyarbokor		x		x		x	
87.	x		Táncsicsbokor			x			x	
88.	x		Táncsicsbokor, imakönyv			x			x	
89.	x					x			x	
90.	x		Rókabokor			x				x
91.	x		Tamásbokor		x		x	x	x	
92.	x					x				x

93.		x	Szobrok		x					x
94.	x		Fotó		x				x	
95.	x		Rozsrét, főzőeszköz			x			x	
96.		x				x				x
97.	x					x				x
98.			Dankóbokor			x				x
99.	x		Ostor			x			x	
100.		x				x				x
101.	x		Benkőbokor, mezőgazdasági eszköz		x		x	x	x	
102.	x					x				x
103.		x			x		x		x	
104.	x								x	
105.	x		Zombori			x			x	
106.	x		Sulyánbokor			x			x	
107.	x		Rókabokor			x				x
108.	x						x			
109.	x					x			x	
110.		x				x				x
111.	x		Jánosbokor			x				x
112.	x					x				x
113.	x					x			x	
114.		x				x				x
115.	x					x			x	
116.		x				x				x
117.	x					x				x
118.		x				x			x	
119.	x				x				x	
120.	x		Sulyán, Zombor, Felsősóskút			x			x	
121.	x		Mandabokor			x				x
122.	x		Sulyánbokor			x			x	
123.	x					x				x
124.	x		Szobor			x			x	
125.	x					x				

126.					x				x	
127.		x			x					x
128.	x				x					x
129.		x			x				x	
130.	x			x		x	x		x	
131.	x				x					x
132.	x		Szöttes aszalterítő, saját készítésű	x		x			x	
133.			Cigánybokor, Vargabokor, Nádasbokor	x		x	x		x	
134.		x			x				x	
135.	x				tudom	x				
136.	x		Siposbokor		x				x	
137.	x			x		x			x	
138.	x				x				x	
139.	x				x					
140.	x				x				x	
141.	x								x	
142.	x				x					x
143.	x				x					x
144.	x		Sulyán		x					x
145.	x		Sipos, Róka, Bundás,Varga, Horváth	x					x	
146.	x		Varga		x				x	
147.	x				x					x
148.	x				x					x
149.	x			x			x			
150.	x				x				x	
151.	x			x					x	
152.	x		Sulyánbokor		x					x
153.	x		Dankóbokor		x					x
154.	x		kis vaskályha		x				x	
155.	x		Benkőbokor	x						x
156.	x		Vajdabokor	x		x			x	
157.	x		Antalbokor,Jánosbokor		x				x	
158.		x		x					x	
159.	x		Prolyás ??		x				x	
160.		x			x					x
161.	x		Antalbokor, Kazárbokor		x				x	
162.			Kazárbokor		x					x
163.					x	x				x
164.	x		Antalbokor		x					x
165.	x				x					x
166.	x				x	x	x		x	
167.	x				x				x	
168.		x			x					x
169.	x		Bánszki tanya	x						x
170.	x		Nagycerkesz, lószerszámok, házi szerszámok	x		x			x	
171.	x				x					x
172.	x				x					x
173.	x				x					x
174.	x		IVYH ??		x					x
175.	x		László tanya		x					x
Össz.:	141	27		33	136	25	13	77	92	

Adattár

(Ide gyűjtöttük össze a Márkus Mihály hagyatékában fellelhető – a 142 levélváltáson túli – más nyíregyházi (tirpák) vonatkozású dokumentumokat.)

- Népi vadfogás módjai Nyíregyháza vidékén (Különlenyomat=klny), Néprajzi Értesítő 1937. 3-4. sz. (SAK M 21b. 1. 3.)
- Anna Divičanová: Charakter hudobného folklóru Slovákov v okolí Nyíregyházy, Ludové novy (Bp.) č. 35. 30. aug. 1979. 3. oldal
- Rédey Pál: Nyíregyháza és a bokortanyák, Evang. Élet, 1980. ápr. 6. (Szórványév)
- Lajos Dancs – Zoltán Németh: Slovenské a madarské folklórne vplyvy v piesňach tirpákov z okolia Nyíregyházy, Hudobny Archív MS, /Martin/ VIII. 1985. str. 170-187.
- Erdész Sándor: Nyíregyháza népi építkezése, a nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve XI. 1968. 201-
- Pásztor Erzsébet Emilia: Nyíregyháza kézműipara, Közlemények a debreceni Tisza István Tudományegyetem Földrajzi Intézetéből 13. szám, Debrecen, 1943. 31 oldal
- Gönczi Mária: Szlovákul tanuló tirpák utódok. Kötődés a nemzetiség nyelvéhez, Kelet-Magyarország, 1988. március 22. 3. oldal
- Térkép 1891. (Nyíregyháza, Vrbószki bokor 5562–5622.)
- Térkép 1929. (Nyíregyháza)
- Nyíregyháza város térképe (1971)
- Térkép (fotó, Nyíregyháza, II. József-féle katonai felmérés)
- Nyíregyháza város térképe (é.n.)
- Nyíregyháza és a bokortanyák térképe (é.n.)
- Nyíregyháza város térképe (é.n.)
- Meghívó (1919., A Nyíregyházi Gazdaszövetség táncmulatságot szervez)
- Szohor Pál: A magyar Tranoscus, Szabolcsi Szemle, 1935. 200-202. oldal (Holmi)
- N.B.: K problémom národopisu, 1943. IV. 30.
- Dr. Dömötör Sándor: A magyar nép arca. A farsangfarki tuskóhúzás
- Dr. Wiczián Dezső: A tót nemzetiségi mozgalom történetéhez, Keresztyén Igazság, 1938. 11. szám, 319-321. oldal
- Mekis Ádám: Alföldi tót evangélikus gyülekezeteink és lelkészeink helyzete, Keresztyén Igazság, 1940. 5. szám 126-128. oldal
- Dedinszki Gyula: Az alföldi magyarosodó tót gyülekezetek problémái, Keresztyén Igazság, 1940. 5. szám 128-132. oldal
- Békéscsabai Evangélikusok Lapja (szerk.: Linder László ev. lelkész), 1942 szeptember hó 3. szám
- Z našej stariny 6.
- Kiss Lajos: A Nyírség halászata, Az ethnographia füzetek 10. (szerk.: Gunda Béla), Budapest, 1943.
- Ján Svetoň: Maďarizácia slovákov v Nired'háze, Naš národ I. 943. 283-290. oldal
- Alex Petrov: Chlieb, Slov. Jednota, 1943. IX. 30.
- Cserjesi Károly: Szegény Ember Gazdasága, Budapest, 1907.
- Földrajzi Közlemények (szerk.: Cholnoky Jenő), XXXVIII. kötet II. füzet, Budapest, 1910.
- Ponyiczky Zoltán: Szarvas város települése és építkezése, Budapest, 1911.

- Czapary Bertalan és Dr. Károly Rezső: A falusi ház és kert virágai, „Uránia” Magyar Tudományos Egyesület Népszerű Tudományos Felolvasások 120., Budapest, 1911.
- Dr. Zoltai Lajos: Vázlatok a debreceni régi polgár házatájáról. A lakóház belseje, a Déri Múzeum Néprajzi Osztályának ismeretterjesztő közleményei 8. füzet, Debrecen, é.n.
- Kiss Lajos: Nyíregyháza régi temploma, Különnyomat „Nyíregyháza az örökváltság századik évében” I. kötetéből
- Kiss Lajos: Nyíregyházi szücsmesterség és szücsornamentika, A Nyírség-kutató Bizottság dolgozatai II., Budapest, é.n.
- Papp László: A kecskeméti tanyatelepülés kialakulása, Szeged, 1930.
- Kiss Lajos: Földházak Szabolcs vármegyében, Különnyomat a Néprajzi Értesítő XXVIII. évf. 1-4. számából (1937)
- Kovács László: A Néprajzi Múzeum magyar ekéi, Különnyomat a Néprajzi Múzeum Értesítője 1937. 1-2. számából
- Városkultúra, Nyíregyházi szám, Városfejlesztési és Idegenforgalmi folyóirat, 1938. április 30., XI. évf. 7-8. szám
- S.S.: Nyíregyházski Slováci idut, Sloboda, 1946. V. 26. 7. oldal
- Michal Markuš: Vznik a vyvoj slovenskej etnickej skupiny „tírpáci” v Nyíregyháze v Maďarsku (1753–1953), Slovensky národopis 23, 1975. 2.

Irodalom

BABUS 1976.

Babus Jolán: Néprajzi tanulmányok a beregi Tiszahátról, Nyíregyháza, 1976.

CSERVENYÁK 1974.

Cservenyák László: Nyíregyháza örökváltsága, Nyíregyházi kiskönyvtár 9. sz., Szabolcs Megyei Lapkiadó Vállalat. (Második kiadás), Nyíregyháza, 1974.

CSERVENYÁK–MEZŐ 1987.

Cservenyák László – Mező András (szerk.): Nyíregyháza története, Nyíregyházi kiskönyvtár 15. sz., Nyíregyháza, 1987.

DANCS–NÉMETH 1988.

Dancs Lajos – Németh Zoltán: Orié suhaj, tírpák népdalok, Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V.B. Tudományos Koordinációs Bizottsága, Nyíregyháza, 1988.

ÉLESZTŐS 2024.

Élesztős László (szerk.): Magyar múzeumi arcképcsarnok II. (Szemkeő Endre – Viga Gyula szócikke Márkus Mihályról), Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület, Budapest, 2024.

HÁRSFALVI–KATONA 1971.

Hársfalvi Péter – Katona Béla (szerk.): „Én szőke városom”. Írások Nyíregyházáról, Szabolcs Megyei Lapkiadó Vállalat, Nyíregyháza, 1971.

KOROKNAY 1971.

Koroknay Gyula: Nyíregyházi művészettörténeti emlékei, Nyíregyházi kiskönyvtár 6. sz., Szabolcs Megyei Lapkiadó Vállalat, Nyíregyháza, 1971.

KRÚDY 2006.

Krúdy Gyula: A vörös postakocsi. Kossuth Kiadó, Budapest, 2006.

KUJBUSNÉ 2024.

Kujbusné Mecsei Éva: Nyíregyháza örökváltása 1803 – 1824, Mesélő Nyíregyháza Városvédő Füzetek 35., Nyíregyházi Városvédő Egyesület, Nyíregyháza, 2024.

MÁRKUS 1943.

Márkus Mihály: A bokortanyák népe, Magyarságtudományi Intézet kiadása, Budapest, 1943. (Reprintkiadás, Nyíregyháza, 2009.)

NÉMETH 1977. 1981.1986.1988. 1991.

Németh Péter (szerk.): Nyíregyházi szlovák („tirpák”) nyelvjárási és néprajzi emlékek I., II., III., IV., V., VI., Jósa András Múzeum Kiadványai 9., 19., 23., 27., 32., 37., Nyíregyháza, 1977. 1981. 1986. 1988. 1991.

SIMONICS 2024.

Simonics Borbála: 100 éve született az Én szőke városom költője, Mesélő Nyíregyháza Városvédő Füzetek 33., Nyíregyházi Városvédő Egyesület, Nyíregyháza, 2024.

SZOHOR 1924.

Szohor Pál (szerk.): Nyíregyháza az örökváltás századik évében. Nyomatott Jóba Elek Könyvnyomdájában, Nyíregyháza, 1924.

VÉGH 1972.

Végh Antal: Erdőháton, Nyíren, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1972.

VIETÓRISZ 1939.

Vietórisz István DR.: Tirpákok. Életkép egy város hőskorából. Orosz Károly Nyomdaüzeme, Nyíregyháza, 1939.

RÉMIÁS Tibor

Jósa András Múzeum
H-4401 Nyíregyháza Pf.57
e-mail: remias.tibor@gmail.com

The preservation and research of the cultural heritage and traditions of Tirpák in relation to the correspondence of Mihály Márkus

Tibor Rémiás

Mihály Márkus was born in Nyíregyháza in 1912, a descendant of a Tirpak family. He lived with his parents and brother on Szarvas Street. He worked in the Ethnographic Archive of the National Museum for more than 10 years (from January 1937 to September 1947). An outstanding witness to his attachment to his homeland and the scientific success of his diligent collecting work is his book *The People of the Farmsteads* (1943), a monograph that has become a classic of Hungarian ethnography to this day. The defining turning point in his life and family came in 1947. As part of the Hungarian-Slovak population exchange, he moved to Košice, Czechoslovakia. He was the keeper of the East Slovak Museum between 1947 and 1951, and then the director of the institution between 1951 and

1957. He was the president of the Slovak Museum Association (between 1958 and 1964), that is, he became the national supervisor of Slovak museums. During his years in office, he also maintained regular contact with Hungarian experts, as evidenced by the hundreds of letters in his legacy that can be found in the Košice Archives with Hungarian colleagues. Mihály Márkus lived to be 92 years old, and he never forgot his Tirpak roots.

The Košice Regional Archive preserves the legacy of Mihály Márkus. Here we can find the 142 letters that are related to Nyíregyháza and can be connected to the research of the Tirpaks. The letters were written between 1943 and 1998, so they cover 55 years. Mihály Márkus' enthusiasm for research into the Tirpaks lasted for more than half a century. In this study, we provide an insight into the content of these letters.

In closing, we are publishing the results of the 237 questionnaires, completed at the 2024 Tirpak Festival, in tabular form. With this experiment, we would like to draw the attention to the fact that the Tirpák traditions are alive, the heritage has been preserved, and scientific research related to the Tirpák continues.

Tibor RÉMIÁS

Jósa András Museum
H-4401 Nyíregyháza Pf.57
e-mail: remias.tibor@gmail.com

Képmelléklet

1. kép

A Márkus család 1918-ban, Márkus Mihály a legkisebb fiú a képen

Fig. 1.

The Márkus family in 1918, Mihály Márkus is the youngest boy in the picture

Márkus Mihály
főgimnáziumi tanuló

Törzslapja.

I. Születésének éve, napja 1912. augusztus 16

II. Születésének helye Nyíregyháza

III. Vallása ág. h. ev.

IV. Anyanyelve magyar

V. Milyen nyelven beszél még? tot

VI. A felvétel ideje 1923. VII. 4

VII. A felvételt megelőző iskolai évben melyik iskola hányadik osztályába járt? Nyíregyházi ág. h. ev. elemi népiskola IV. o.

VIII. Az apa vagy gyám

neve	öv. M. Főzsef
foglalkozása	Köztisztviselő
lakóhelye	Nyíregyháza

Kiadította a nyíregyházi ág. h. ev. Kossuth Lajos főgimnázium.
Nyíregyháza, 1924. évi január hó 20. n.

[Signature]
igazgató.

2. kép
Márkus Mihály főgimnáziumi értesítője (1924)

Fig 2.
Mihály Márkus' high school report (1924)

Márkus Mihály
reál-gimnáziumi tanuló

Törzslapja.

I. Születésének éve, napja 1912. aug. 16.

II. Születésének helye Nyíregyháza, Szabolcs

III. Vallása ág. h. ev.

IV. Anyanyelve magyar

V. Milyen nyelven beszél még? —

VI. A felvétel ideje 1927. IX. 3.

VII. A felvételt megelőző iskolai évben melyik iskola hányadik osztályába járt? Nyíregyházi Köztisztviselői Kiskola II. o. - ba

VIII. Az apa vagy gyám

neve	M. Főzsef
foglalkozása	Földműves
lakóhelye	Nyíregyháza.

Kiadította a Nyíregyházi ág. h. ev. Kossuth Lajos reál-gimnázium
Nyíregyháza, 1928. évi jan. hó 31. n.

[Signature]
igazgató.

3. kép
Márkus Mihály Kossuth reál-gimnáziumi bizonyítványa (1928)

Fig 3.
Mihály Márkus Kossuth's secondary school certificate (1928)

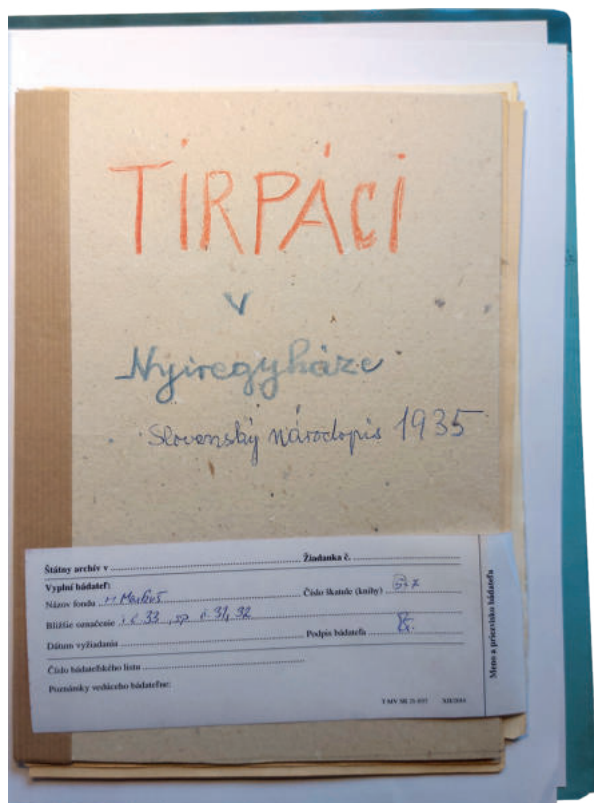
4. kép
Márkus Mihály egyetemi index képe

Fig 4.
University index picture of Mihály Márkus

5. kép
Márkus Mihály szegedi egyetemi indexe (1931)

Fig 5.
Mihály Márkus's Szeged University Index (1931)

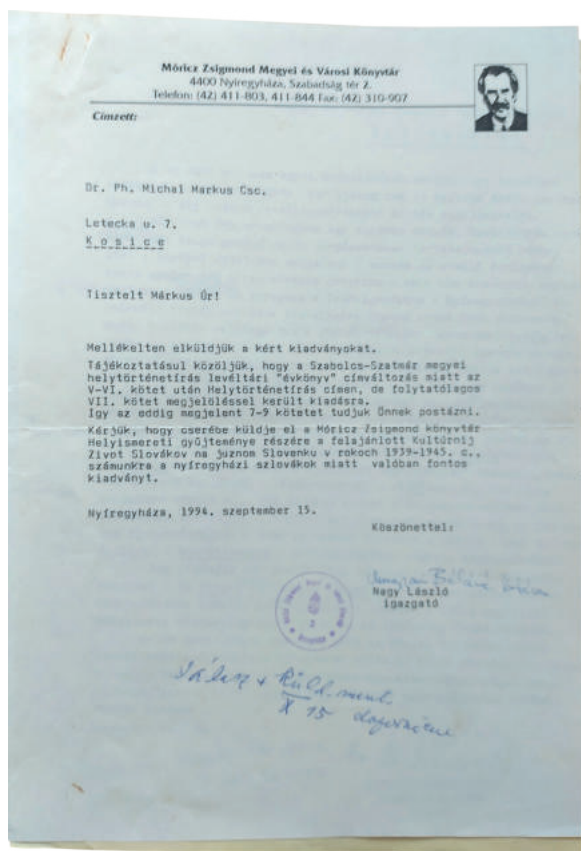

6. kép

A kassai levéltár tirpákokról szóló mappája a Márkus hagyatékából

Fig 6.

The folder of the Tirpáks from the Košice Archives from the Márkus legacy

7. kép

A fennmaradt 142 levél egyike (1994)

Fig 7.

One of the 142 surviving letters (1994)

8. kép

Márkus Mihály akadémiai igazolványa (1957)

Fig. 8.

Mihály Márkus's academic certificate (1957)

